KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

OSZK

az OKDT
és a KMK
folyóirata

1976

6

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata

Szerkesztő bizottság
Arató Attila, Arató Ferenc,
Gál Andorné, Gerő Zoltánné,
Héberger Károly, Kertész Gyula,
Kövendi Dénes, Láng Imre,
Mohor Jenő, Németh Zsófia,
N. Rácz Aranka, Rejtő István,
Ruzsás Lajosné, Szurmay Ernő,
Zircz Péter

Főszerkesztő: Kiss István
Szerkesztők: B. Nagy Ernő
Sz. László Zsuzsanna

Szerkesztőség:
Budapest VIII., Múzeum utca 3.
Telefon: 134-400, 260.m.
Megjelenik kéthavonként.
Előfizetési díj: 90,– Ft
Egyes szám ára: 15,– Ft
ISSN 0023-3773

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda
Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató
Készült az NPI nyomdájában
5802-76
Felelős vezető: Vymeták Ferenc

Terjeszti a Magyar Posta

Index: 26 408

22. ÉVFOLYAM
1976. 6. SZÁM

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TARTALOM

Egyetemi és főiskolai könyvtárak épitési kérdései (SALLAI István) 465
Információs rendszer modellezése hálótervezési eljárás segitségével (DOMOKOS Miklósné) 479
A könyvtárközi kölcsönzés tapasztalatai egy megyei könyvtárban (LENGYEL Gézáné - MAGDA András) 488

Hazai körkép

A főiskolai könyvtárak helyzete és fejlesztési lehetőségei (B. NAGY Ernő) 504
A legfontosabb láncszem: a helyi információs szervezet (BILLÉDI Ferencné) 512
Külföldi könyvtári tanulmányuti beszámolók repertóriuma 1970-1975 (POLGÁR Ernő) 516

Krónika

Szabó Ervin emlékérmeseink 1972-1976 522

Kitekintés

Rendelet Állami Tárcaközi Könyvtári Bizottság létesitéséről a Szovjetunió Kulturális Minisztériuma mellett 525
A csehszlovák Központi Tudományos Müszaki és Gazdasági Tájékoztató Központ feladatai a hatodik ötéves tervben (Miroslav GUTH) 527
A tájékoztatás- és könyvtártudományi képzés tanterveinek áttekintése (D. FOSKETT) 531
Tájékoztató ügynökök (James B. DODD) 535
A formális és informális kommunikáció kölcsönkapcsolatáról (É. L. SAPIRO) 541
Három, müvelődési központ szerepét betöltő községi könyvtár (Grethe HÄKONSEN - Trine Kolderup FLATEN - Arne M. HOLTER) 545

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az egyszemélyes könyvtár (Guy St. CLAIR) 548
Az 1939-1945-ös háborus károk, a háboru utáni rekonstrukció az NSzK és Anglia könyvtáraiban: összehasonlitás (Eileen BROWN) 551
Az archiváls mikrofilmek megóvásának technikai kérdése (Sven-G. HAVERLING) 555

Szemle

Magyar közgazdasági irodalom, 1973. Szakbibliográfia (ism.: FÖLDI Tamás) 560
Az Országos Széchenyi Könyvtár Évkönyve 1972. (ism.: MOHOR Jenő) 563
Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek. Országos Gyarapodási Jegyzék. (ism.: SONNEVEND Péter) 565
Könyv és Könyvtár X. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve. (ism.: VÉRTESY Miklós) 568
Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyve. 1974. (ism.: BAGI János) 570

E számunk munkatársai: BAGI János (NIMDOK); BILLÉDI Ferencné (AGROINFORM); DOBOKNÉ BELÁNYI Beáta (ELTE); BORSÁNYI Ferenc (OSzK); BUZA Domonkos (Eg. ügyi Főisk.); DOMOKOS Miklósné (AGROINFORM); FÖLDI Tamás (MTA Világgazd. Kutató Int.); KÖVENDI Dénes (KMK); LENGYEL Gézáné (Megyei Ktár, Szolnok); MAGDA András (Megyei Ktár, Szolnok); MOHOR Jenő (KM Könyvtárosztály); B. NAGY Ernő (KM Könyvtárosztály); PÉTERVÁRI László Béla (KSHK); POLGÁR Ernő (Magyar Rádió); SALLAI István (KMK); SÁRDY Péter (KMK); SONNEVEND Péter (NTMIK); TARR Lászlóné (KMK); TÖRÖK Sára (KMK); VADÁSZ Ferencné (KMK); VÉRTESY Miklós (nyugd.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Egyetemi és főiskolai könyvtárak építési kérdései

SALLAI István

Az egyetemi és főiskolai könyvtárak 1975. szeptemberében tartott konferenciájának ajánlásai (1), az egyetemi könyvtárak fejlesztési irányelvei (2), a főiskolai könyvtárak fejlesztésére vonatkozó irányelvek (3), Csüry István tanulmányai (Egyetemi modell - könyvtári modell, A könyvtár helye és szerepe a megujuló egyetemi oktatás rendszerében) (4-5) mélyrehatóan és világosan vázolták a felsőoktatási intézményeink szerkezetére, müködésére vonatkozó elveket és funkcionális követelményeket. Fölösleges dolog volna mindezek megismétlése. Ezért a következőkben arra törekszem, hogy a forrásokból csupán azokat az iránymutatásokat emeljem ki, amelyeknek közvetlen hatásuk lehet a könyvtár elhelyezésére, épitésére, az épület funkcionális tagolódására és berendezésére. Az a célom, hogy egy szükre fogott magyar helyzetkép bemutatása után vázoljam azokat az alapelveket és épitési irányelveket, amelyeket figyelembe kell venni, ha valamely felsőoktatási intézmény könyvtárát megtervezni vagy bőviteni kívánjuk. E munka során elkerülhetetlen, hogy szembenézzünk azokkal a mérőszámokkal - normákkal -, amelyek segitségével megitélhetjük: mekkora alapterületü legyen az épület, illetve annak egyes részei.

Ugy érzem, hogy a felsőoktatási könyvtárak ma könyvtárügyünk legfontosabb területét alkotják, épitési és norma-kérdéseik azonban eddig meglehetősen háttérbe szorultak.

Már 1950-ben megkezdődött az egyetemi könyvtárak tárgyi és személyi fejlesztése. Az 1959-ben Szegeden megtartott egyetemi könyvtári konferencia (6) érdeklődésének középpontjába az egyetemi könyvtárak és a fenntartó egyetemek kapcsolatainak korszerü megfogalmazása került. 1960-tól kezdve a könyvtárak, ahol lehetett, felujitották olvasótermeiket, s bár korlátozott mértékben, de szabadpolcos részlegeket alakitottak ki, igényesebb katalógusrendszereket épitettek ki, uj tájékoztatási szolgáltatásokat vezettek be, fotólaboratóriumokat, reprográfiai részlegeket szerveztek.

"Az elért fejlődés ellenére egyetemi könyvtáraink nem tudtak lépést tartani intézményeink rohamos fejlődésével, fokozódott az ellentmondás a könyvtárak korlátozott lehetőségei és a felsőoktatás gyorsütemü fejlődése között. Az egyetemi hallgatók létszáma 1954-ig folyamatosan növekedett, viszonylag rövid időn belül a háboru előttinek többszörösére emelkedett és ezzel párhuzamosan jelentékenyen megduzzadt az oktatási létszám is. Ugyanakkor a könyvtárak olvasói férőhelyeinek száma a legtöbb könyvtár esetében stagnált." (2)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Egyetemi könyvtáraink alig egy-két kivétellel (ilyen pl. a Nehézipari Müszaki Egyetem Központi Könyvtára Miskolcon) mind a raktározás, mind az olvasók elhelyezése, mind pedig az uj szolgáltatások bevezetése szempontjából szinte a teljes lehetetlenülés állapotában vannak. Néhány uj főiskola könyvtárától eltekintve főiskolai könyvtáraink is osztoznak az egyetemi könyvtáraink sorsában.

"A MM. által 1966-ban végzett felmérés az olvasótermi férőhelyek relativ csökkenését mutatta ki. Az ELTE-n pl. 1955-ben a könyvtár a nappali hallgatók 5%-át, 1966-ban már csak 4%-át tudta befogadni. Még sulyosabb a helyzet a Budapesti Müszaki Egyetemen, ahol 1965-ben a nappali hallgatóknak már csak 3,5%-a használhatta egyidejüleg az olvasótermet." (2)

Az idézett néhány mondat már rávilágit a helyzet sulyosságára, müvelődéspolitikánk egyik leglényegesebb területén. Ennek ellenére sem mondhatjuk, hogy a magyar könyvtári szakirodalom sokat foglalkozott volna az egyetemi és főiskolai könyvtárak épitési kérdéseivel, sőt ami a kivánatos épitési standardokat, normákat illeti, ezekkel szinte egyáltalán nem.

Lényegesnek tartom annak megemlitését, hogy a magyar és - az itt terjedelmi okokból nem ismertetett - nemzetközi normák egybevetése rámutat a mi elmaradottságunkra, ám óvatosságra int a külföldön alkalmazott normák átvétele tekintetében. A normaképzés végül is döntés dolga. A javasolt irányszámokat gondos mérlegelés után kell finomitani, a végleges mérőszámok csak a későbbi viták alapján alakulhatnak ki tartósabb érvénnyel.

A 70-es évek elejére átalakult a magyar felsőoktatásügy szerkezete.(7) A mezőgazdasági főiskolák egyetemmé, a müvészeti főiskolák és a Testnevelési Főiskola egyetemi jellegü intézménnyé alakultak. Nagyszámu technikum vált főiskolává vagy valamelyik egyetem, főiskola kihelyezett tagozatává, emellett uj kihelyezett tagozatok jöttek létre. 1974-es adatok szerint egyetemeink száma 18-ra emelkedett, 5 egyetemi jellegü főiskola, 21 főiskola és 17 egyetemi és főiskolai kihelyezett tagozat alakult. Napjainkban Magyarországon 61 felsőoktatási intézmény van.

Az egyetemi könyvtárak nem tudtak lépést tartani anyaintézetük rohamos növekedésével. Szervezeti fejlődésük sok vonatkozásban eltér a nemzetközi irányzattól. Egyetemeinken megmaradt a tanszéki és a központi könyvtárak szervezeti kettőssége: például a József Attila Tudományegyetemen 64 tanszék, a Budapesti Müszaki Egyetemen 100 tanszék van, kb. ugyanennyi könyvtárral. A központi és a tanszéki könyvtárak különállása is megmaradt. Egyetemi és főiskolai könyvtáraink az olvasóknak csak kis százalékát tudják befogadni olvasótermükbe és ellátni szabadpolcon hozzáférhető irodalommal. A Hiller István által adott helyzetkép meglehetősen elszomoritó. (8) A JATE központi könyvtáráról pl. ezt irja: "Helyiségei jelenleg nem elegendőek, annak ellenére, hogy a közlekedő folyosókat beépitették raktár céljaira. Az olvasótermi férőhely a beiratkozott olvasókkal számolva 2,9%-ra csökkent. Még minimálisan 180 olvasóhelyre lenne szükség... az olvasóteremben csak kurrens anyagot helyeznek el. Szolgálati helyiségeik tulzsufoltak."

A Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtára sokat tett azért, hogy szervezeti téren korszerü elveket alkalmazzon: pl. a Kémiai Tanszéki

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Csoport és a Központi Könyvtár között szerződés jött létre tanszékcsoporti könyvtár (lényegében kihelyezett szakrészleg) létesitésére és közös fenntartására. (4) Az ilyen és ehhez hasonló reformok miatt a könyvtár mint viszonylag jól ellátott intézmény él a köztudatban. Hiller felmérése szerint azonban "olvasótermi férőhelyek szempontjából az országos átlag alatt marad... legalább 250 uj olvasótermi férőhelyre lenne szükség, de ez nem biztositható... viszonylag sok a tulzsufolt szolgálati helyiség... a raktárak zsufoltsága a gyarapitás teljes leállitásával fenyeget... csak korlátozott számu olvasót tudnak ellátni. Igy a könyvtár feladatait és szolgáltatásait teljes egészében nem tudja ellátni."

A Budapesti Müszaki Egyetem Központi Könyvtáráról pedig ezt irja: "Ahol (a 100 tanszék) külön helyiséggel rendelkezik, ott is rendeltetésszerü müködést nem biztositó alapterület az általános (pl. 5000 kötet raktározása, könyvtáros munkahelye kb. 20 m^2-es helyiségben). Az egy hallgatóra és egyetemi alkalmazotira jutó könyvtári alapterület 0,299 m^2/fő... 700 uj olvasótermi férőhelyre lenne szükség, a jövőben az állomány elhelyezéséről nem tudnak gondoskodni. Egy könyvtári alkalmazottra jutó munkaterület 5,5 m^2/fő. Ugyancsak Hiller Istvánt idézzük a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának helyzetéről: "A több, mint 2000 beiratkozott olvasóhoz képest az 50 olvasótermi férőhely rendkivül kevés... csak a kurrens folyóiratok és kevés könyv tárolására van lehetőség az olvasóteremben... az állomány elhelyezéséről a jövőben nem tudnak gondoskodni." (8)

A helyzet alapján valóban nem mondhatjuk, hogy a könyvtár a felsőoktatásunk tengelyébe került, következésképpen - ellentétben a reformtörekvésekkel - a felsőoktatási intézmények módszere ma is az előadás és a tankönyvből (jegyzetből) való tanulás. A hallgatóknak alig van módjuk arra, hogy megtanuljanak önállóan kutatni. A legtöbbjük elemi könyvtári és bibliográfiai müveltség nélkül kezdi meg pályáját, nem tudja követni a szakmájában bekövetkezett változásokat. Pedig a megfelelő könyvtár nélküli egyetem metodikai téren alig haladhatja meg a középiskolai szinvonalat.

A legmostohább helyzetben azok a kihelyezett tagozatok vannak, amelyek a kellő könyvtári háttér nélküli kisvárosokban emelkedtek főiskolai szintre alacsonyabb szintü oktatási intézményekből. (Csehszlovákiában és Bulgáriában a felsőoktatási intézményeket általában nagyobb városokba telepitették, ahol az intézmény könyvtárán kivül egyéb könyvtárak is találhatók.) A kihelyezett tagozatok lehetséges olvasóinak átlagosan 600 a száma. Egyébként a kihelyezett tagozatok annyira kis intézmények, hogy még a hallgatók oktatásával kapcsolatos feladataikat sem tudják kielégitően ellátni.

Egyetemi és főiskolai könyvtáraink nagy része mindenekfelett a szükös alapterülete miatt nem képes funkcióit betölteni. Az egyetemi könyvtárak közül hatnak az alapterülete nem, vagy alig éri el az 500 m^2-t. Az egy lehetséges olvasóra jutó alapterület országos átlaga 0,6 m^2. Tiz főiskolánk, illetve kihelyezett tagozatunk könyvtárának alapterülete van 100 m^2 alatt, ezekben egy potenciális olvasóra 0,2-0,3 m^2 alapterület jut. Alig akad ország, ahol az olvasói ülőhelyek aránya ilyen alacsony: az egyetemi könyvtárakban átlagosan 5%, a főiskolai könyvtárakban 4% alatt marad.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ALAPELVEK ÉS ÉPITÉSI IRÁNYELVEK

Az 1956-os könyvtári törvényerejü rendelet, az egyetemi könyvtárak 1959. évben tartott első konferenciája, majd az 1962-ben kiadott miniszteri utasitás az egyetemi könyvtárak szervezeti és müködési szabályzatáról egy-egy fontos állomása volt az egyetemi könyvtárügy fejlődésének.

"Tudatositották és kodifikálták azokat a viszonyokat, amelyeket e könyvtárak - jórészt helyi erőfeszitések révén - a felszabadulás előtti elesett, korszerütlen állapotukhoz képest elértek. Kimondatott a hazai könyvtárfejlődésben korszakot jelző alapelv, hogy az egyetemek különböző könyvtári funkcionális egységeket alkotnak..." - irja Csüry István az "Egyetemi modell - könyvtári modell" c. tanulmányában (4). Azt is megállapitja azonban, hogy a hálózati tagkönyvtárak szervezeti-felügyeleti különállása megmarad.

A könyvtári munka mai szerepére igy mutat rá: "Megszünőben van az oktatás és kutatás, tanulás és tanitás... különállása, a vizsgai memorizálás gályarabsága, a professzor és a hallgató elidegenült viszonya, születőben egy uj egyetemi metodika, amely munkatársként a közös munkában egyesiti a pedagógiai folyamat résztvevőit." ... "Ha uj egyetemeket épitenénk (természetesen a modern szovjet és amerikai egyetemi könyvtárak szervezetét és épitészeti megoldását véve alapul), a gyüjteményképzés, a centralizáció és decentralizáció összes problémái a központi könyvtár tagolódásának, az intézmény közlekedési csomópontján való elhelyezésének s legfeljebb még a tanári szobák kézikönyvekkel való ellátásának problémájává zsugorodnának."

Csüry István jellemzi az oktató és a hallgató közötti uj viszonyt. Megváltozik - demokratizálódik - az oktatók és a hallgatók viszonya: "A hallgató mint önálló szellemi munkás, tanulmányainak klasszikus szintere a könyvtár, mégpedig nemcsak mühelyként, mint a könyvek és információs eszközök gyüjteménye, hanem a szellemi társasélet tüzhelyeként is, ahol társaival, tanáraival és a tájékoztató könyvtárosokkal ismereteket, véleményt cserél."

Az egyetemi oktatási rendszerben "az egyetemi oktató munkaidejének jelentős hányadát ma olyan tevékenységformákra forditja, amelyek sajátos könyvtári tevékenységekkel helyettesithetők. Ilyen pl. a prelegálás, a hagyományos előadások tekintélyes része, amely tankönyvvel és irodalom olvasásával minőségi veszteség nélkül helyettesithető. Ilyen a tanulás és a dolgozatkészités során szükséges kalauzoló és konzultáló munka jelentékeny része, amely a könyvtárak szaktudományos specialistáira (szakreferenseire) átháritható." (5)

Az egyetemi és főiskolai könyvtárak II. országos konferenciájának ajánlásai (1) összefoglalják azokat az alapelveket, amelyek a könyvtárépités számára is hasznosithatók. Ezek közül a legfontosabbak:

"A felsőoktatás korszerüsitésének megvalósulásában növekvő és magasabb szintü feladatok várnak a könyvtárakra. Tevékenységüknek ugy kell az oktató-nevelő munkához kapcsolódnia, azt kiegészitenie, hogy a rájuk háruló feladatokat sajátosan könyvtári eszközökkel, de az egyetemi képzéshez tartalmilag igazodva és az oktatási célokat, az oktatási munka sajátos szemléletét és felelősségét vállalva lássák el.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az egyetemi könyvtári állomány kialakitásában fokozott gondot kell forditani a tanulmányi munka szakirodalmi ellátásának teljes és zökkenőmentes biztositására, egyfelől az egyetemi oktatók és a könyvtárosok szoros munkakapcsolata, másfelől a központi könyvtár és a tanszéki, intézeti stb. könyvtárak tevékenységének összehangolása alapján.

A felsőoktatás módszereinek korszerüsitése előtérbe helyezi a hallgatók önálló munkára nevelését, ennek során azoknak a készségeknek a kialakitását, amelyek képessé teszik a hallgatókat az önképzésre az uj ismeretek nyomon követésére. E képzési cél megvalósitása korszerü tanulmányi mühelyként szolgáló könyvtári környezetet (széles körü szabadpolcos használati módon, gazdag szakkézikönyvtárakat stb.) feltételez, amelyeknek létrehozására - a távlati tervek kidolgozása mellett - minden felsőoktatási intézménynek már a jelenben is törekednie kell..."

Az ajánlások javasolják továbbá annak az elvnek a kimondását, hogy az uj alapitásu vagy uj épületbe költöző egyetemeken és főiskolákon csupán egy könyvtári szervezet létesithető, mert csak igy lehet biztositani az erőforrások gazdaságos koncentrálását, a komplex kutatások szolgálatát, az országos és nemzetközi informativ szolgáltatások közvetitését, a számitógépek és egyéb technikák alkalmazását az információs szolgálatban.

Az általános épitési irányelvek tekintetében a két intézménytipus (egyetemi és főiskolai könyvtár) nagyjából azonosnak tekinthető, legfeljebb az arányokban mutatkozik nagyobb eltérés. A különbségek mindenekelőtt az eltérő normákban fejeződnek ki.

Az egyetem (egyetemi jellegü főiskola) a legmagasabb szintü elméleti képzést nyujtja, a főiskola üzemmérnöki szintü gyakorlati szakembereket képző intézmény. (3)

A könyvtár helyére vonatkozó döntő szempont, hogy a könyvtár legyen az egyetem (főiskola) épületének központi részében, de a későbbi bővités lehetőségének fenntartásával. Ha az egyetem külön egyetemi városrészben (campuson) épül, a könyvtár kerüljön a legfontosabb utvonalak metszőpontjába, az előadótermek, tudományos intézetek és diákotthonok közelébe.

A régebben épült egyetemi könyvtárak a klasszikus hármas tagoltság elvei szerint szerveződtek (raktár, szolgálati helyiségek, az olvasószolgálat terei), a legnagyobb változást az épitési elvekben a szakrészlegek megjelenése hozza. Bár a mi viszonyaink mellett a régi értelemben vett raktár továbbra is megmarad, és különösen a régi egyetemeink központi könyvtárában változatlanul hangsulyos részt képez, az állomány alaki sajátosságai szerint szervezett olvasótermek (könyvek, folyóiratok olvasótermei) helyett olyan szakrészlegek létrehozása kivánatos, amelyekben a kérdéses szakkönyv- és folyóirat (mikrofilm, audiovizuális stb.) anyag együtt van. Minden szakrészleghez csatlakozik egy-egy helyiség a szakreferens számára.

Kivánatos, hogy a jövőben épülő egyetemi könyvtárak lehetőleg moduláris épületek legyenek.

Ami a költségeket illeti, a moduláris tervezés kevésbé gazdaságos a kutatás céljaira szánt nagy gyüjtemény esetében, minthogy az olyan épület tere eleve olyan hatalmas gyüjteménytesteket foglal magába, amelyeket előreláthatólag nem mozgatnak. Ebben az esetben tehát olcsóbb az önhordó szerkezetü sokszintes raktár, mint az olvasói térbe olvasztott moduláris raktár. De azt is figyelembe kell venni, hogy a rögzitett funkcióju könyv-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tár igen körülményesen bővithető, sokszor csak az egész belső tér gyökeres átalakitása árán. Ezért a rögzitett funkcióju épületek tervét már eleve ugy kell elkésziteni, hogy tartalék raktárterek álljanak rendelkezésre az egyre növekvő állomány, valamint tartalék olvasói helyek a növekvő olvasói létszám elhelyezésére.

A történetileg kialakult, nagy állományu, folyószám szerint raktározó könyvtárak kivételével lehetőleg kerüljük a rögzitett funkcióju könyvtárak létrehozását. Régi egyetemi könyvtár uj épületbe történő áttelepitése esetén ajánlatos a régi anyagát lezárni és a könyvtárat az uj felfogás szerint müködtetni.

A moduláris épületekben - eltekintve a lépcsőházaktól és a liftektől, valamint az ezekhez közvetlenül kapcsolódó szolgálati magtól és vizesblokktól - minden terület átalakitható.

Bár a moduláris épület az erősebb, vastagabb födémek és a nélkülözhetetlen légkondicionálás miatt drágább, mint a hagyományos - azonban könnyen bővithető, következésképpen nem kell olyan mértékben tartalék területeket tervezni számára, mint a hagyományos épületekhez. A szerény méretü moduláris épület nem lesz lényegesen drágább, mint a hagyományos, nem is szólva arról, hogy amig a hagyományos rögzitett funkcióju épületet legfeljebb 25 évre, a moduláris épületet 50, esetleg 100 évre lehet előre megtervezni. A moduláris könyvtár szakaszosan, szabályos időközökben épithető, s amint az uj épületrész megnyilik, elfogadható anélkül, hogy az eredeti épületet át kellene alakitani.

Végül: A rögzitett funkcióju épület létrehozása azért is kockázatos, mert a jövendő funkciókat valójában csak prognosztizálni lehet és nem meghatározni. Egy valóban flexibilis épülethez hozzá lehet épiteni, anélkül, hogy azt esztétikai szempontból tönkretennénk. Sulyos hiba volna egy épitészeti gyöngyszem létrehozása, azon az áron, hogy a bővités annak esztétikai szempontból ártani fog.

A szabadpolc kérdésében lényeges hangsulyeltolódás tanui vagyunk. Amig régebben csupán a különösen aktuális, gyakran használt állományrészeket (tájékoztató kézikönyvtári müveket) rakták szabadpolcra, a modern gyakorlat értelmében a könyvtár teljes kurrens anyagát szabadpolcra helyezik. Csak a ritkán keresett, elavult vagy különösen féltett irodalom (ami egyébként az egyetemi könyvtárak állományának elég jelentős részét alkotja) kerül zárt raktárba.

A következőkben néhány észrevételt teszünk a könyvtár funkcionális rendjére (megjegyezzük azonban, hogy a funkcionális összefüggéseket végleges érvénnyel csak a tervezéskor lehet megállapitani). Eltekintve a nagyobb épületekben szükséges külön szolgálati bejárattól, az anyagszállitás céljára rendszeresitett bejárattól, valamint a vészkijárattól, a könyvtárnak egyetlen jól ellenőrzött bejárata legyen. A bejárat az előtérbe vezessen. Itt van az eltávozókat ellenőrző (külső) ellenőrzési pont, a ruhatár (kisebb könyvtárak esetén zárható szekrényes, fiókos, önkiszolgáló ruhatár), innen nyilnak a mosdók és - ha a könyvtárnak van ilyen - az előadóterem.

Az előtér folytatása rendszerint az elosztó tér (hall). Itt vannak a könyvtár kiállitásai, innen nyilik a lépcsőház, a liftekkel, ez az olvasó pihenő, dohányzó és társalgó helye. Egy elkülönülő sarka helyet adhat a büfének és a kávézónak. Ha az olvasó nem kivánja igénybe venni a könyvtár tájékoztató apparátusát, innen közvetlenül elérheti az olvasói tereket.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A külső zajok és a dohányfüst kirekesztése miatt előnyösebb, ha az elosztó teret lengőajtó és üvegfal választja el a könyvtár tájékoztató szolgálatától és a kölcsönzőhelyiségektől.

Ha a könyvtár kölcsönzési anyagot is tartalmazó nagy központi raktárat tart fenn, a pult a raktárra támaszkodik, vagy oda vezet a könyvlift, illetve ez a szállitószalag végállomása. A tájékoztatás terében helyezkednek el a könyvtár katalógusszekrényei, referens kézikönyvtára az olvasóhelyekkel, a bibliográfiai és az egyéb segédeszközök. A tájékoztató részleg - katalógusaival, kartotékaival - álljon közvetlen kapcsolatban a könyvtár gyarapitó és feldolgozó részlegeivel is. (A könyvtárak munkaviszonyai nehezen engedik meg az olvasói és a teljes szolgálati katalógus párhuzamos fenntartását.) A másolóüzem és a forditóiroda szintén kapcsolódjék a tájékoztatás teréhez. A könyvtár a szakrészleges kialakitás mértéke szerint decentralizálhatja a tájékoztató szolgálatot, azonban maradjon meg a központi tájékoztatás a betürendes katalógusokkal és egy általános kézikönyvtárral.

Minthogy a könyvtárnak talán a legértékesebb területe a földszint, a gyarapitási és a feldolgozó részleget csak nagy horizontális kiterjedésü épületek esetén kivánatos idehelyezni. Egyébként olyan szolgálati lifteket kell terveztetni, amelyek a katalógusteret közvetlenül összekapcsolják a gyarapitás és a feldolgozás helyiségeivel.

A modern egyetemi és főiskolai könyvtár szive a tájékoztató részleg és ehhez kapcsolódhat az egyes szakrészlegekben elhelyezett, szakreferensek köré épülő decentralizált tájékoztató apparátus.

A felsőoktatási intézmény könyvtárának az emlitett tájékoztató részleg mellett a legtágabb és a könyvtár alapterületének tulnyomó többségét a szakrészlegek által elfoglalt összefüggő flexibilis térrendszer teszi. Nagy horizontális kiterjedésü épület esetén e térrendszer lehet egy szinten, szakrészlegenként és az egyes szakrészlegeken belül butorokkal tagolva (szabadpolcos állomány, olvasói tér és kutatási tér). Ha a könyvtár függőlegesen tagolódik, az egyes szakrészlegek emeletenként - esetleg párosával - helyezkedhetnek el. A leglátogatottabb szakrészlegeket kivánatos a tájékoztató részleg mögött vagy mellett, a földszinten elhelyezni.

A szakrészlegek általában elkülönitik a prézens és a kölcsönzési anyagot, de ezek egybeosztva is elhelyezhetők. A szakrészlegekhez közvetlenül kapcsolódjanak a kutatói helyek, mégpedig vagy kutatófülkék formájában, vagy egységes térrészt alkotva, nagyobb, esetleg polcokkal kombinált asztalokkal.

A főiskolai vagy egyetemi könyvtár méreteinek meghatározásakor figyelembe kell venni a könyvtár környezetét: "a nagyobb szakkönyvtárakat, muzeumi, iskolai, egyetemi könyvtárakat, sőt a fejlettebb, gazdagabb gyüjteményü közmüvelődési könyvtárakat is. Ha például a könyvtár székhelyén jól kiépitett, gazdag gyüjteményü közmüvelődési könyvtár van, a főiskolai (egyetemi) könyvtárnak kevésbé kell gondoskodnia a "falakon kivüli" közönség könyvtári igényeinek kielégitéséről, ha azonban a könyvtári környezet szegényes, az egyetemi (főiskolai) könyvtárnak megfelelő nyilvános szolgálatot kell ellátnia (9).

Uj épületet csak abban az esetben szabad létrehozni, ha az megfelel a tervezett funkcióknak. Ha a fenntartó kényszerhelyzetbe kerül és anyagi

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ereje csak norma alatti épületre futja, szakaszosan épithető könyvtárat tervezzen.

NÉHÁNY FONTOSABB NORMA

Amikor a könyvtárépület bővitése vagy uj könyvtárépület emelése aktuálissá válik, a könyvtár vezetőjének rendszerint nyilatkoznia kell a könyvtár szükséges nagysága, belső tereinek megoszlása tekintetében, tehát programvázlatot kell adnia. Szüksége van tehát valamiféle normákra, amelyek a szükséges terület kiszámitásához támpontot adnak. A magyar helyzet és a nemzetközi szakirodalom alapján a következőkben javasolt normák csupán alsó értékek, tehát igy veendők figyelembe. A normák általában csak az egyetemek oktató-nevelő tevékenységével kapcsolatos könyvtári feladatokat kivánják kielégiteni, azonban számolnak az oktató-személyzet és a végzős növendékek kutatási szükségleteinek kielégitésével is. Az alsó értékek és a példaként közölt minták nem arra szolgálnak, hogy csupán ezekre támaszkodva állitsunk össze valamely könyvtári épitési programot, vagy esetleg felépitsünk egy-egy könyvtárat. Már itt szeretném leszögezni, hogy a tervezési programot mindig a könyvtár meglévő és kivánatos szolgáltatásainak és a fenntartó anyagi lehetőségeinek számbavételével, egyedileg kell elkésziteni.

Egy szakmailag megvitatott és kiérlelt normativa - aminek alapját képezheti ez az összeállitás - arra szolgál, hogy még a tervezés előtt adjon segitséget a könyvtár fenntartója és igazgatója számára a szükséges alapterület kiszámitására. A jelen összeállitás ezért tartalmaz olyan minimumokat, amelyek alapján felbecsülhető, hogy mekkora a nélkülözhetetlen állomány, a leültetendő igénybevevők aránya, valamint az alapfunkcióhoz feltétlenül szükséges müködési létszám. Végül un. elhelyezési normákat is tartalmaz, amelyek alapján megállapitható az elhelyezendő könyvek alapterületi igénye a különféle raktározási módok alkalmazása esetén, továbbá eldönthető, hogy egy-egy olvasóhelynek mekkora a térszükséglete, stb.

Akár az ülőhelyek, akár a szabadpolcos elhelyezés tekintetében kisérleltünk meg normákat kialakitani, ezeket mindenütt a felsőoktatási intézmények által világszerte kialakitott nemzetközi normativák alapján állitottuk fel. Semmi esetre sem próbálunk meg közmüvelődési normákat alkalmazni a felsőoktatási intézmények könyvtáraira.

Mivel a magyar felsőoktatási könyvtárak befogadóképessége fejlettebb országok intézményeivel összehasonlitva alacsony, olyan normativákat javasolunk, amelyek szerények ugyan, de a könyvtár korszerü müködését lehetővé teszik, s némi támpontot adnak a tervezéshez, vagy bővitéshez. A konkrét tervezési programot a felsőoktatási könyvtárak esetében a várható funkciók figyelembevételével a könyvtár ill. a beruházó maga dolgozza ki.

Az épületnagyság kiszámitása az elhelyezendő állomány, az olvasók száma és a szolgáltatások alapján történik, a szükséges helyiségek térigényének egyenkénti megállapitásával, majd ezek összegezésével.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbizásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az egyetemi könyvtárak belső tereinek kialakitását számos tényező befolyásolja (az állomány, szolgáltatási rendszer stb.). Közülük talán a legfontosabb az a használói tábor, amelynek számára az egyetemi könyvtárat létrehozták. Ezt fejezi ki a lehetséges (potenciális) olvasótábor fogalma. A nemzetközi paraméterek többnyire erre utalnak, s a hallgatólétszámot és az oktatólétszámot együttesen jelentik. A lehetséges (potenciális) olvasók számát a felsőoktatási intézmény teljes személyzete, a nappali és az esti hallgatók száma adja. Ehhez számithatjuk - a szovjet gyakorlat alapján - még a levelező hallgatók kb. 20%-át, és ha a könyvtár nyilvános szolgálatot is ellát, hozzávehetjük még a könyvtár gyakorlata alapján számitott rendszeres igénybevevők mennyiségét is.

Egyetemeinken az egy lehetséges olvasóra eső alapterület - mint már emlitettük - 0,55 m^2, a müszaki főiskolákon 0,18 m^2, a tanárképző főiskolák esetében 0,23 m^2. A Kossuth Lajos Tudományegyetemen 1,18, a Nehézipari Müszaki Egyetemen 1,6 m^2 jut egy lehetséges használóra.

A magyar egyetemek az elemzés alapján kiszámitott alapterületi szükségletüket a következő számitással ellenőrizhetik:

Nagyobb tudományegyetemek esetében (5000 vagy nagyobb létszámu használó) 1,60 m^2 egy lehetséges használóra, kisebb tudományegyetem esetében 1,80 m^2 egy lehetséges használóra.

Nagyobb "alkalmazott tudományi"(müszaki, orvostudományi stb) jellegü egyetem esetében 1,50 m^2, kisebb (2000 vagy az alatti) lehetséges létszámu "alkalmazott tudományi" egyetem esetében 1,60 m^2 a szükséglet egy lehetséges használóra.

Ugyanezek a mutatók a főiskoláknál igy alakulhatnak:

Társadalomtudományi-, természettudományi "alkalmazotti tudományi" jellegü főiskola 2000 lehetséges használóra: 1,6 m^2, "alkalmazotti tudományi" jellegü 2000 lehetséges használóra 1,50 m^2, kevesebb használóra 1,60 m^2 személyenként.

Az eltérés a társadalomtudományi és az "alkalmazott tudományi" jellegü felsőoktatási intézmények között abban mutatkozik meg, hogy az előbbieknél a laboratóriumokat is jórészt a könyvtár helyettesiti, emiatt nagyobb a könyvtárak igénybevétele.

A moduláris épület általános adatai. Ha az épület moduláris szerkezetü, ugy kell megtervezni, hogy annak bármely része elbirja a (szabad) raktárat is. Ezért a födémerőssége 750 kg/m^2 legyen, a födémvastagsága (a beépitett világitótestekkel együtt) 43 cm. A moduláris épület egy-egy szintjének belső magassága legalább 2,60 méter.

Személyzeti normák. A személyzeti létszámot több tényező befolyásolja: a lehetséges használók száma, a könyvtáron belüli szervezet, a gyüjtemény nagysága, az egyetem vagy főiskola oktatási rendszere, a nyitvatartási idő és a könyvtár térmegosztása, térrendszere.

Az összes normák közül a személyzeti normák megállapitása a legbizonytalanabb. Ennek egyik fontos oka az, hogy a legtöbb felsőoktatási intézményünk alapfeladatain felül részt vesz a szakirodalmi ellátás és tájékoztatás országos, illetőleg regionális feladatainak ellátásában is. Az eltérések igen nagyok, egyetemeinken átlag 115 használóra jut egy könyvtári munkaerő.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Minthogy a mi normáink nem arra szolgálnak, hogy segitségükkel a teljes személyi szükségletet megállapithassuk, csak arra alkalmasak, hogy az alapfunkciókra utalva némi támpontot adjanak a szükséges szolgálati helyiségek (irodák, üzemek) területének hozzávetőleges megállapitásához. Ilyen célokra kielégitőnek mutatkozik a lehetséges használók száma alapján kialakitott norma: Egyetemeken 80, főiskolákon 100 lehetséges használóra számithatunk egy létszámot.

Az állomány és a raktározás normái. A nemzetközi tapasztalatok szerint egy könyvtár állománya évi 4-5%-kal nő, 16-17 év alatt megkétszereződik. Fejlett, kialakult állományu könyvtárakban a gyarapodás évi 2%-ra csökkenhet. (A Szovjetunió tudományegyetemein az évi gyarapodás 1,5-2,5%, a müszaki egyetemeken 3,5-4%.)

A nemzetközi gyakorlatban kialakult irányelv szerint, ha uj könyvtár épül, állománynagyságát ajánlatos a régi könyvtár állományáénak kétszeresében megszabni. A magyar könyvtárfejlődés során kialakult régi gyüjtemények - mindenekelőtt a humán jellegü felsőoktatási intézmények - könyvtárainak rendszerint országos megőrző feladatuk is van.

Egy magyar vélemény szerint: "A kb. 10 000-es hallgatólétszámu egyetemek könyvtárainak raktári kapacitása 1 millió kötet könyv, 300 000 kötet folyóirat, 200 000 kutatási jelentés és disszertáció, továbbá a szakok számától függő oktatófilm raktár, 25 évi fejlesztést figyelembe véve, külön raktári részek a szabványoknak és szabadalmaknak, tekintettel a munkamegosztás szerinti feladatokra a mikrofilmek és mikrokártyák kis helyigénye miatt néhány raktári helyiség (a könyvek raktár részének 5-10%-a) biztositandó e célra. A folyóiratok száma is függ a szakok számától, nagyságrendileg 5000-ben adható meg." (9)

A magyar tudományegyetemi könyvtárakban, különösen a Kossuth Lajos Tudományegyetemen és az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárában meglehetősen nagy állomány gyült össze. Tudományegyetemeinken 125,6 kötet, az agrártudományi egyetemeken 80,4, a müszaki egyetemeken 30,8, a müvészeti jellegü főiskolákon 105, az összes főiskolákon 40,5 kötet, a kihelyezett tagozatokon pedig csak 24,8 kötet az egy lehetséges olvasóra jutó átlag. (A levelező hallgatókat is beleszámitva.)

Megjegyezzük, hogy normajavaslataink csupán szorosan az oktatási könyvszükséglet alsó értékeit fejezik ki. Minden egyéb funkcióból (tudományos kutatás, országos feladatok) folyó igényeket még hozzá kell számitani az alapnormákhoz.

A nemzetközi normák és a hazai állapotok figyelembevételével az alapfunkció állományszükséglet-normáira ez a javaslatunk:

tudományegyetem	90 kötet/lehetséges használó
társadalomtudományi-természettudományi jellegü főiskola	80 kötet/lehetséges használó
"alkalmazott tudományi" egyetem	70 kötet/lehetséges használó
"alkalmazott tudományi" főiskola	60 kötet/lehetséges használó

Ami a szabadpolcra helyezett állományrész arányát illeti, a magyar viszonyokra javasolt norma (amely leginkább megfelel a kontinensen alkalmazott gyakorlatnak):

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

20 000	kötetig	a teljes állomány		kerül	szabadpolcra
100 000	"	az áll.	50%-a	"	"
200 000	"	"	35%-a	"	"
500 000	"	"	24%-a	"	"
1 000 000	"	"	20%-a	"	"

A szabadpolcos állomány elfogadható hazai tárolási normája egybevetve a nemzetközi gyakorlattal:

Szabadpolcos elrendezés esetén	100 kötet/m2
Szakrendi (szabad) raktár "	200 kötet/m2
Zárt (folyószámos) " "	400 kötet/m2

A szabadpolcon elhelyezett folyóiratok helyigénye 10 folyóirat/m2
A tömör raktári födém teherbirása: 1000 kg/m2
A hagyományos raktári födém teherbirása: 750 kg/m2

Normák az olvasók elhelyezésére. A magyar egyetemi és főiskolai könyvtárak ülőhelykapacitása elmarad a nemzetközi gyakorlattól. Tudományegyetemeinken a lehetséges olvasók átlagosan 4,1%-át tudják leültetni. Az egyetemi átlag 4,3%, a főiskolai 3,7%. Kirivó példák: az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a lehetséges olvasótábor 2%-át, a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen az olvasóknak csupán 1%-át ültethetik le, a Keszthelyi Agrártudományi Egyetem könyvtárában a helyzet ennél is rosszabb, mivel a lehetséges használók mindössze 0,6%-át tudják leültetni.

Javaslat a magyar normákra:

Tudományegyetemeken és társadalomtudományi-természettudományi jellegű főiskolákon	12%
"Alkalmazott tudományi" egyetemeken és főiskolákon	10%

A magyar egyetemek mostoha ellátottsági viszonyai az ülőhelyekre szánt terek nagyságában is megmutatkoznak. Egyetemi könyvtárainkban egy olvasói helyre átlagosan 2,283 m2 jut, de például a József Attila Tudományegyetemen csak 1,566 m2, a Marx Károly Közgazdasági Egyetemen pedig 2,097 m2.

Magyarországon az eddig alkalmazott norma 2,5 m2/olvasó. Az olvasói tér egységei lehetőleg ne legyenek 100 személyesnél nagyobbak, és kellően tagolt belső tér esetén is maradjanak a 250 férőhely alatt.

A kutatói munkahelyek normái. Az olvasószolgálati teret ki kell egészíteni kutatóhelyekkel. A javasolt magyar norma: a lehetséges olvasótábor legalább 1%-ának kívánatos magasabb értékű, komplex használatra is alkalmas kutatóhelyet vagy kutatófülkét tervezni. Ennek területigénye kutatónként 4 m2.

A közönségszolgálat egyes helyiségeire vonatkozó normák:

Előadóterem 1,5 m2/ülőhely
Szemináriumi szoba: 10 személyes 20 m2

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A tájékoztatás és a kölcsönzés tere. Ebben a térben vannak elhelyezve a közönség számára szolgáló katalógusok, a központi tájékoztatás kézikönyvtára, a bibliográfiákkal és a bibliográfiai segédeszközökkel (kartotékok, nyomtatott, vagy gépi előállitásu katalógusok stb.), a központi referens-szolgálatot ellátó könyvtárosok asztalai, a kölcsönzőpult és a nyilvántartások.

A szakrészlegekben elhelyezett szakreferensek tájékoztató asztalait a viszonylag bőségesen megállapitott olvasói tér terhére helyezzük el, ezeknek nincs külön helyigényük.

A külföldi szakirodalomban a tájékoztatás terére vonatkozó normák nem találhatók, csak a cédulakatalógusok elhelyezésére van némi támpontunk. A magyar gyakorlat 5000 kötetre számit 1 m2 alapterületet. Amig tüzetesebb elemző vizsgálatot nem végzünk, abból a meggondolásból kiindulva, hogy a tájékoztató szolgálat helyszükséglete arányos magával az igénybevételt leginkább kifejező olvasói és raktári térrel, a helyszükségletet óvatos becsléssel az olvasói, és a raktári tér együttesének 4,5-5%-ában fejezzük ki.

Az információ és a kölcsönzés gépesitése megitélésünk szerint nem jár a helyigény növekedésével, a gépesitéstől inkább a helyszükséglet csökkenése várható.

Előtér és ruhatár. A könyvtár előterére és társalgójára - beleértve a társalgóban elhelyezett ülőhelyeket is - nemzetközi normativák nem alakultak ki. A ruhatár normájánál ülőhelyenként 0,18 m2 javasolható. Az előtér és a társalgó helyszükséglete ugyancsak arányos a könyvtár igénybevételével, s ezért - hasonlóan a tájékoztatás terének megállapitásához - hozzávetőleges becslése is az olvasószolgálati és a raktári tér arányában történik. Ez a tér az egyetemek és a főiskolák könyvtáraiban az olvasószolgálat és a raktári tér együttes területének kb. 7-8%-a.

A szolgálati helyiségek, üzemek. A magyar egyetemi könyvtárakban az alkalmazottak részére rendelkezésre álló helyiségek alapterületi számadatai szerint meglehetősen alacsonyak:

a Budapesti Müszaki Egyetem könyvtárában alkalmazottanként	5,5 m2
a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárában	8,2 m2
a József Attila Tudományegyetem Könyvtárában	7,5 m2

A könyvtárakban un. irodai normákat alkalmazni azért nem lehet, mert a könyvtárak dolgozói igen sok speciális anyaggal dolgoznak (pl. könyveket, folyóiratokat dolgoznak fel, bibliográfiai munkát végeznek stb.), s ezeknek egy része több-kevesebb ideig szükségképpen a szolgálati helyiségekben kap helyet. Ezért a szolgálati helyiségek normájának a kialakitásakor a szükséges létszám alapján megállapitott általános irodaszükséglethez külön hozzászámitjuk az egyes szolgálati helyiségek specifikus igényeit, az üzemi tereket, mühelyeket stb.

Irodai alapterület-igény könyvtárosonként	10 m2
Adminisztrativ munkaerőnként	5,5 m2
Konferencia-szoba, amely közvetlenül csatlakozik a könyvtárigazgató szobájához	30-50 m2
A szolgálati katalógus területigénye	8000 kötet/m2

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az állománygyarapitási és feldolgozási munkák alkalmazottanként 10 m2-rel növelik a szükséges létszám alapján megállapitott alapigényt.

Fotólaboratórium	40-50 m2
Telex, könyvtárközi kölcsönzés	40-50 m2
Kötészet	100 m2
Anyagraktár	20 m2
Reprográfia	75 m2

Itt természetesen a leggyakoribb szolgálati helyiségek hozzávetőleges helyigényét soroltuk fel tájékoztatásul. A tervezési program minden könyvtárra nézve külön-külön állapitja meg a szolgálati terek és üzemek helyigényét.

Az egészségügyi helyiségek és a közlekedők területszükségletére az épületgépészeti helyiségekkel együtt a hasznos alapterület hozzávetőlegesen 20%-át szükséges számitani.

Bármennyire vitathatók is az alkalmazott normák, nagy előnyük, hogy figyelembevételük esetén alapvetően megváltoznak a könyvtár belső arányai.

Néhány egyetemi könyvtár hasznos alapterületének megoszlása:

	Hasznos alapter.	Olvasó szolg.	Raktár %	Szolg. h.
Eötvös Loránd Tud. Egyetem K.	4054	10,8	60,8	28,4
József Attila Tud. Egyetem K.	3005	16,5	68,9	14,6
Kossuth Lajos Tud. Egyetem K.	4270	14,7	65,7	19,6
Budapesti Müszaki Egyetem K.	4320	21,0	56,4	22,6
Agrártud. Egyetem K. Gödöllő	1856	38,9	45,2	15,9
Kertészeti Egyetem K. Budapest	1273	19,1	62,1	18,8

A normák figyelembevételével néhány minta (modell) is készült. Ezek területe és a hasznos alapterület belső megoszlása:

	Alap-terület	Olvasó szolg.	Raktár %	Szolg. h. %
Tudományegyetem 5000 használóra	8000	54,1	31,3	14,6
Tudomány jellegü egyetem 2000 használóra	3700	62,0	18,6	19,4
"Alkalmazott tudományi" jellegü egyetem 2000 használóra	3200	61,3	17,9	20,8
Társadalom- és természettud. jellegü főiskola 2000 használóra	3200	58,3	24,1	17,6
"Alkalmazott tudományi" jellegü főiskola 1000 használóra	1600	60,3	15,9	23,8

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Bár a javasolt normák a szolgáltatások mai rendszerét igyekeztek figyelembe venni - pl. egyebek között helyet szánnak a reprográfiai szolgálatnak, a könyvtár audiovizuális eszközeinek s a könyvtárhasználat olyan modern formáinak, amelyek az egyetemi és a főiskolai oktatás mai követelményeire épitenek (konferenciaszobák, szemináriumi szobák, előadótermek) -, a ma még általánosnak tekinthető nemzetközi gyakorlatnak megfelelően elsősorban a hagyományos szolgáltatásokra kivánnak irányszámot adni. A magas fokon gépesitett információszolgáltatás, illetve kölcsönzés általában kisebb helyigényü, mint például a hagyományos feltárás, vagy a kölcsönzés nem gépesitett formái.

HIVATKOZÁSOK

1. Az egyetemi és főiskolai könyvtárak 2. országos konferenciájának ajánlásai. = Könyvtáros. 25. évf. 1975. 11. sz. 642-645. p.

   Az egyetemi és főiskolai könyvtárak 2. országos konferenciája. = Könyvtáros. 25. évf. 1975. 9. sz. 507-508. p.

   CSÜRY István: Egy tanácskozás és résztvevői. Az egyetemi és főiskolai könyvtárak 2. országos konferenciájának mérlegéhez. = Könyvtáros. 25. évf. 1975. 11. sz. 638-641. p.

2. Az egyetemi könyvtárak fejlesztési irányelvei. (1970-1985) = Könyvtártudományi tanulmányok. 1970. Bp. OKDT, 1971. 166-191. p.

3. Irányelvek a főiskolai könyvtárak fejlesztésére. = Müvelődésügyi Közlöny. 19. évf. 1975. 20. sz. 772-775. p.

4. CSÜRY István: Egyetemi modell - könyvtári modell. = Könyv és Könyvtár. VIII. 1. 27-52. p.

5. CSÜRY István: A könyvtár helye és szerepe a megujuló egyetemi oktatás rendszerében. = Előadások a Nemzetközi Könyvév debreceni ünnepén. Debrecen, 1973. 51-61. p.

6. Egyetemi Könyvtári Konferencia, Szeged, 1959. (Előadások és hozzászólások.) Bp. OSZK, KMK, 1960. 260. p.

7. NAGY Ernő. B.: Irányelvek a főiskolai könyvtárak fejlesztésére. = Könyvtáros. 25. évf. 1975. 12. sz. 696-700. p.

8. (HILLER István:) Az egyetemi könyvtárak épület- és helyiségproblémái. (Kérdőives felmérés.) Sopron, 1974. 14. lev. 5 t. Kézirat.

9. HÉBERGER Károly: A könyvtári és tájékoztatási tevékenység várható fejlődése az ezredfordulóig. = Felsőoktatási Szemle. 24. évf. 1975. 12. sz. 716-722. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Információs rendszer modellezése hálótervezési eljárás segítségével

DOMOKOS Miklósné

A hálótervezés a gazdaságmatematikának egy, a gráfelméleten alapuló eljárása. Alkalmazási területe az idő- és költségtervezések optimalizálása, termelési vagy kutatási feladatok tervezése, végrehajtásuk ellenőrzése. A hálótervezés módszerei sokfélék, közös matematikai alapjuk a gráfelmélet, amelyből elöljáróban néhány szükséges fogalmat idézni kell.

Bizonyos tevékenységeket - amelyek összefüggő láncot képeznek, ha a köztük lévő logikai kapcsolatokat figyelembe vesszük - gráfok segitségével tudunk leirni.

Tekintsünk egy véges számu elemből álló halmazt, az elemeket x_1, x_2, ... x_n-nek, a halmazt magát X-szel jelöljük:

$$X = \{x_1, x_2 ..... x_n\}$$

Rendeljünk az X halmaz minden x_i eleméhez 0, 1 vagy több darab másik X-beli elemet. Ezzel a hozzárendeléssel halmazelméleti szempontból gráfot képeztünk. Irásmódja: $G = (X,\Gamma)$, ahol Γ a hozzárendelés leirása.

A halmaz elemeit a gráf "csucsainak" nevezzük, a hozzárendelés pedig tulajdonképpen azt jelenti, hogy egy csucsból hova vezet kapcsolatot jelölő összeköttetés, "él". Ha pl. x_i-hez 0-t rendelt hozzá a Γ szabály, akkor x_i végpontja a gráfnak, mert belőle sehova nem vezet él. Ha x_i-hez x_j-t rendeli, akkor az x_i-től x_j felé irányitott él vezet.

A fentiekben néhány állitást a matematika nyelvén kellett megfogalmazni, de esetünkben a hétköznapi szóhasználat igen közel áll a matematikaihoz.

A hozzárendelés azt jelenti, hogy valamilyen módon kapcsolatot létesitek két dolog között, amely dolgokat a gráfelmélet csucsoknak nevez, de lehetnének tárgyak, események, vagy akár személyek is.

Képzeljünk el például - a fenti jelölésrendszer használatát megtartva - egy négy lányból álló halmazt:

$$X = \{\text{Sári, Kati, Teri, Juli}\}$$

A köztük lévő, Γ -val jelölt kapcsolat jelentse ebben az esetben azt, hogy "ismerni" (pontosabban: "Ismerni valakit a halmaz többi eleme közül").

Irjuk most fel azt a két állitást, hogy "Sári ismeri Katit és Terit" és "Juli nem ismeri egyiküket sem":

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

$$\Gamma \text{Sári} = \{\text{Kati, Teri}\}$$
$$\Gamma \text{Juli} = \{0\}$$

A szándékosan egyszerü példa bizonyára elegendő lesz ahhoz, hogy a továbbiakban előforduló néhány gráfelméleti alapfogalom ne tünjék teljesen idegennek az e fogalmak körében járatlan olvasó számára sem.

Egy gráfot többféleképpen adhatunk meg, például:

felirhatjuk a szabályt részletesen:

$$X = \{A, B, C, D\}$$

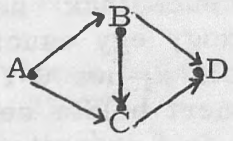
$$\Gamma A = \{B, C\} \qquad \Gamma B = \{C, D\} \qquad \Gamma C = \{D\} \qquad \Gamma D = \{0\}$$

(vagyis: A-ból B és C-be, B-ből C és D-be, C-ből D-be vezet kapcsolat, D-ből pedig nem vezet sehova.)

Felirhatjuk a fenti gráfot egy mátrix segitségével:

	A	B	C	D
A	0	1	1	0
B	0	0	1	1
C	0	0	0	1
D	0	0	0	0

Felrajzolhatjuk a gráfot nyilak segitségével is. Aszerint, hogy melyik megadásmódra van szükség, mindhárom ugyanazt jelenti.

A fenti gráfot, amely csak egyirányu kapcsolatokat tartalmaz, i r á n y i t o t t h á l ó n a k nevezzük; lényege az, hogy egy pontjába sem lehet mégegyszer visszatérni.

Megállapodás szerint a következő jelöléseket használjuk:

Az események szimbóluma pont, a tevékenységeké irányitott vonalszakasz (nyil). Ezeket "csucs"-nak és "él"-nek nevezzük.

Lényeges tudnivalók még:

1. Az irányitott háló csak olyan utat tartalmaz, amely egyetlen csucsot sem érint többször.

2. Van kezdőpontja (ahova él nem fut be), és van végpontja (ahonnan él nem indul ki).

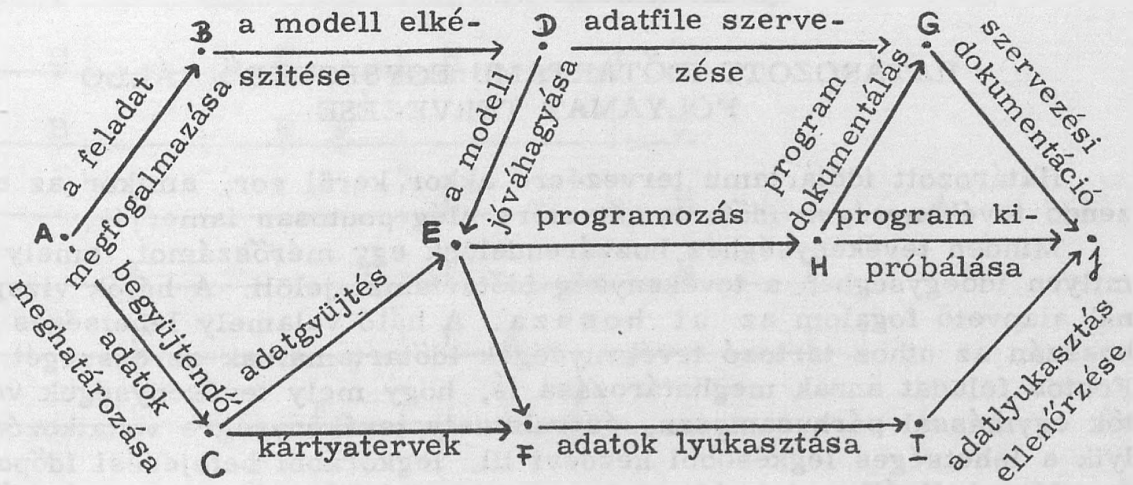
3. Minden irányitott élhez tartozhat egy nem-negativ mérőszám - ha a kapcsolatnak van mennyiségi tartalma. Ilyenkor az él mellé odairjuk ezt a mérőszámot.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Programráfnak vagy hálónak nevezzük az olyan gráfot, amely egy meghatározott, ismert cél megvalósitását szolgálja, ismerjük - vagy becsülni tudjuk - benne minden tevékenység időtartalmát és a sorrendi kapcsolatokat.

Az alapfogalmak felvázolása után nézzünk egy egyszerü példát a módszer alkalmazására. Feladatunk: olyan információs rendszer tervezése, amely bizonyos adatokat begyüjt, tárol, gépi adathordozóra visz és valamilyen módon feldolgoz. A kitüzött cél eléréséhez elvégzendő munkák: modellkészités, adatgyüjtés, programirás, szervezés, stb. E tevékenységek időbeli egymásutánjára logikai sorrend szabható meg. Bizonyos tevékenységeket végezhetünk egymással párhuzamosan, más esetekben viszont az egyik munkafolyamatnak be kell fejeződnie, mielőtt a másikhoz hozzáfoghatunk.

Most - erős egyszerüsitéssel - bontsuk részfolyamatokra a fent leirt munkákat, és ábrázoljuk háló segitségével. Az ábrán a részfolyamatokat - tevékenységeket - a háló élei szemléltetik. Szimbolizálhatja a tevékenységet a kezdetét és végét jelző betük egymás mellé irása is. (A rövidség kedvéért pl. az ábra "adatgyüjtés" tevékenységét CE-nek, a "modell elkészitésé"-t BD-nek jelölhetjük.)

Tevékenység jele	Tevékenység megnevezése
AB	A feladat exakt megfogalmazása
BD	A modell elkészitése
DE	A modell jóváhagyása
AC	A begyüjtendő adatok körének leirása
CE	Adatgyüjtési munkák
CF	Kártyatervek elkészitése
EF	Adatellenőrzés

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

EH	Programozás
FI	Adatok kártyára lyukasztása
IJ	Adatrögzités ellenőrzése, javitása
DG	Adatfile megszervezése
HG	Program dokumentálása
GJ	Teljes szervezési dokumentáció elkészitése
HJ	Program kipróbálása, javitása

Ábránkon a háló élei irányitottak, a csucspontok egymáshoz való rendelése értelmezi, nyillal jelzi az irányokat. Látható, hogy a hálót meghatározza csucspontjainak halmaza, és ezek egymáshoz rendelése.

Az ábrán kitüntetett szerepe van az A és J pontoknak. A nem végpontja és J nem kezdőpontja egyetlen irányitott élnek sem. A-t kezdő, J-t végpontnak nevezzük. A háló irányitott éleinek olyan sorozatát, ahol minden irányitott él végpontja a következő él kezdőpontja, - a kezdő- és végponttól eltekintve - utnak nevezzük.

Az ábrán egy lehetséges ut pl.:

A - B - D - E - F - I - J.

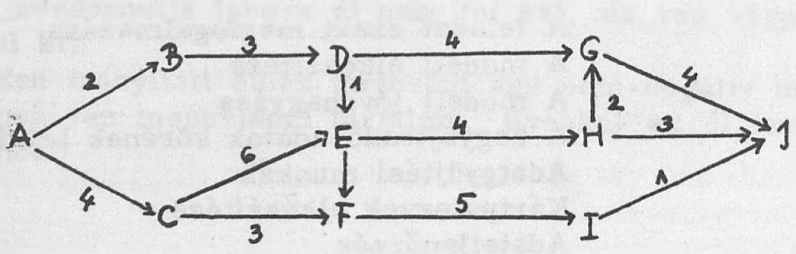
HATÁROZOTT IDŐTARTAMU EGYSÉGEKBŐL ÁLLÓ FOLYAMAT TERVEZÉSE

Határozott időtartamu tervezésre akkor kerül sor, amikor az elvégzendő tevékenységek időtartamát előre elég pontosan ismerjük.

Minden tevékenységhez hozzárendelünk egy mérőszámot, amely valamilyen időegységben a tevékenység időtartamát jelöli. A hálók vizsgálatánál alapvető fogalom az ut hossza. A háló valamely lehetséges utjának hosszán az uthoz tartozó tevékenységek időtartamainak az összegét értjük. Fontos feladat annak meghatározása is, hogy mely tevékenységek végezhetők egymással párhuzamosan, és valamely tevékenységre vonatkozóan melyik a lehetséges legkésőbbi kezdési ill. legkorábbi befejezési időpont.

Meg kell állapodni abban, hogy egy meghatározott N eseményből kiinduló tevékenységek közül egy sem kezdődhet el addig, amig az N-ben végződő tevékenységek közül valamennyi be nem fejeződik.

A bevezetőben megadott feladatra vonatkozóan most felvázolunk néhány eljárást, természetesen leegyszerüsitve. Először is felrajzoljuk a hálót az élekhez rendelt időtartamok feltüntetésével, amelyek az egyszerüség kedvéért reális nagyságrendü, de kerekitett számok (hétben vagy hónapban megadva).

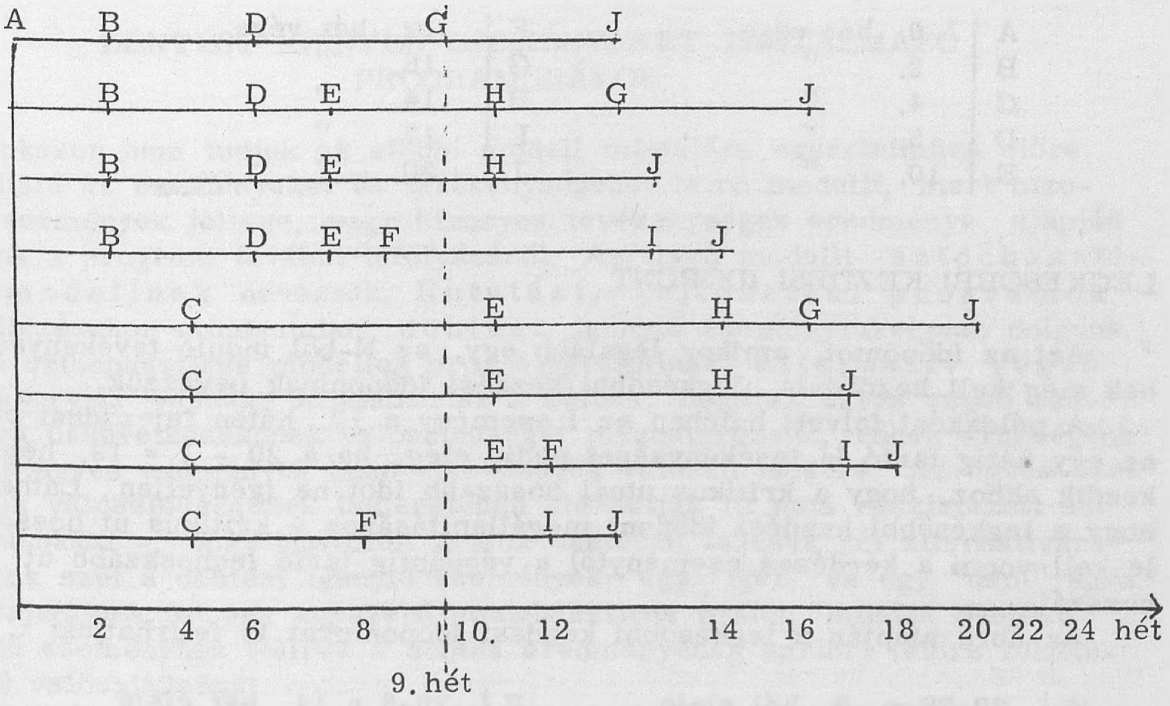

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A kiindulópont és a végpont közötti lehetséges utak a következők:

ABDGJ	2+3+3+4	= 12
ABDEHGJ	2+3+1+4+2+4	= 16
ABDEHJ	2+3+1+4+3	= 13
ABDEFIJ	2+3+1+2+5+1	= 14
ACEHGJ	2+6+4+2+4	= 20
ACEHJ	2+6+4+3	= 17
ACEFIJ	4+6+2+5+1	= 18
ACFIJ	4+3+5+1	= 13

A lehetséges utakat egy ábrán jelezve leolvashatjuk, hogy adott időegység folyamán mely tevékenységek folynak, ill. folyhatnak egymással párhuzamosan. Például a 9. hét végén az EH. CE. GJ. DH és FI tevékenységek folyhatnak egyidejüleg.

Fontos feladat annak meghatározása, hogy a hálóval leirt tevékenységsorozatot mennyi idő alatt végezhetjük el. Mivel - az előbb elmondottak alapján - az N-edik eseményt követő tevékenységeket befejeztük, az N-ik eseményig szükséges idő az N-hez vezető leghosszabb ut hosszával egyenlő. Tehát, ha N történetesen a záróeseményt jelenti, akkor ennek eléréséhez a kezdő eseménytől a záróeseményig tartó leghosszabb ut, az un. kritikus ut szükséges.

A kritikus ut meghatározására többféle manuális és gépi eljárást ismerünk, egyszerü példánkban ezek alkalmazása nem szükséges, a felirt lehetséges utak közül közvetlenül kiválaszthatjuk a leghosszabbat:

A-C-E-H-G-J = 4+6+4+2+4 = 20 hét.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ha a kritikus uton a tevékenységek végrehajtásában késés következik be, akkor ez az egész feladat teljesitési idejét növeli. Egyes tevékenységek végrehajtásához viszont tartalék idő maradhat, ezek meghatározásához néhány jellemző paraméter nyujt segitséget. Közülük a két legfontosabb a legkorábbi befejezési időpont és a legkésőbbi kezdési időpont.

LEGKORÁBBI BEFEJEZÉSI IDŐPONT

Azt az időpontot, amikorra be lehet fejezni valamennyi, N-ben végződő tevékenységet, a legkorábbi befejezési időpontnak nevezzük. Ebből a meghatározásból következik, hogy az N-edik eseményre nézve a legkorábbi befejezési időpont a kezdőesemény és az N esemény közötti utak maximális hosszát jelenti. Az ábra segitségével leolvashatjuk minden eseményhez a legkorábbi befejezési időpont értékét.

A	0. hét vége	F	12. hét vége
B	2. "	G	16. "
C	4. "	H	14. "
D	5. "	I	17. "
E	10. "	J	20. "

LEGKÉSŐBBI KEZDÉSI IDŐPONT

Azt az időpontot, amikor legalább egy, az N-ből induló tevékenységnek meg kell kezdődnie, legkésőbbi kezdési időpontnak nevezzük.

A példaként felvett hálóban az I esemény a 17. héten fejeződhet be, az egy hétig tartó IJ tevékenységet pedig elég, ha a 20 - 1 = 19. héten kezdik ahhoz, hogy a kritikus utnál hosszabb időt ne igényeljen. Láthatjuk, hogy a legkésőbbi kezdési időpont megállapitásához a kritikus ut hosszából le kell vonni a kérdéses eseménytől a végpontig tartó leghosszabb ut hosszát.

Az ábra alapján a legkésőbbi kezdési időpontokat is felirhatjuk:

A	20-20 = 0. hét eleje	F	20-6 = 14. hét eleje
B	20-14 = 6. "	G	20-4 = 16. "
C	20-16 = 4. "	H	20-6 = 14. "
D	20-11 = 9. "	I	20-1 = 19. "
E	20-10 = 10. "	J	20-0 = 20. "

Ha egyesitett táblázatban irjuk fel minden eseményhez a legkésőbbi kezdési és legkorábbi befejezési időt, harmadik oszlopként pedig a kettő különbségét, akkor ez a harmadik oszlop adja meg számunkra az eseményekhez tartozó tartalék időt.

Láthatjuk, hogy a kritikus uton (A - C - E - H - J) nincs tartalék idő, más utat választva viszont egyes tevékenységek számára lehet időtartalékot biztositani.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

esemény	legkorábbi bef. idő	legkésőbbi kezdési idő	tartalék idő
A	0	0	0
B	2	6	4
C	4	4	0
D	5	9	4
E	10	10	0
F	12	14	2
G	16	16	0
H	14	14	0
I	17	19	2
J	20	20	0

DÖNTÉST IGÉNYLŐ ESEMÉNYEKET TARTALMAZÓ PROGRAMGRÁFOK

Sokszor nem tudjuk az előbbi modell mintájára egyértelmüen előre felállitani az eseményeket és tevékenységeket leiró modellt, mert bizonyos események jellege, vagy bizonyos tevékenységek eredménye alapján döntünk a program további lefolyásáról. Az ilyen modellt sztochasztikus modellnek nevezzük. Kutatási, fejlesztési programok modellezésekor minduntalan döntést igénylő eseményekkel van dolgunk.

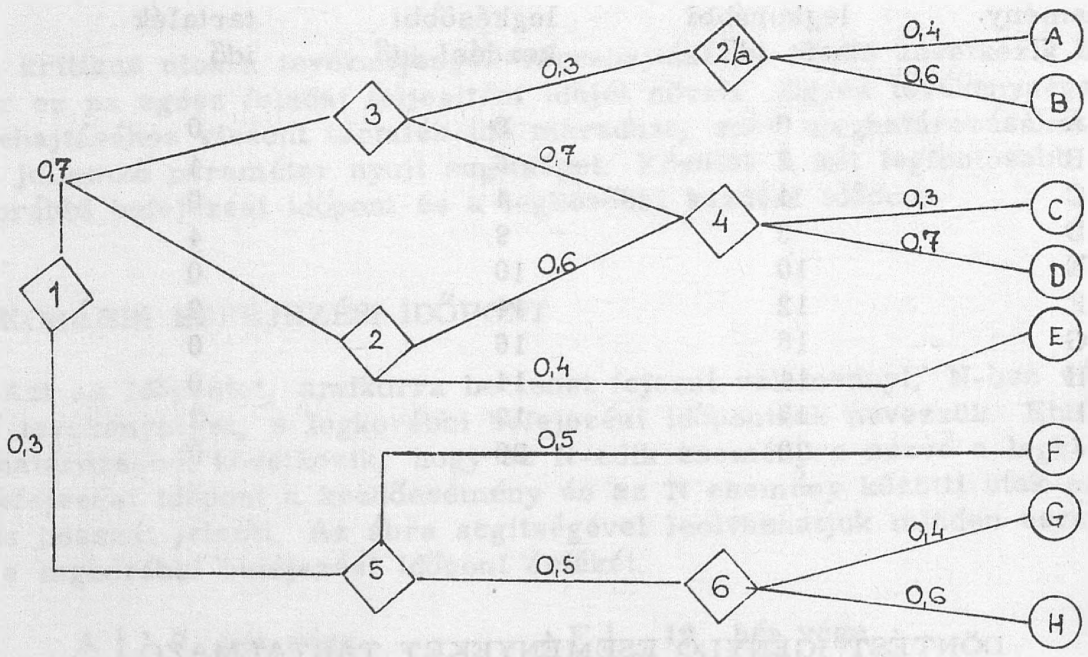
A sztochasztikus modellek programgráfjainak alternativ végső eseményei vannak. Általában az a célunk, hogy az egyes végső események bekövetkezésének valószinüségét meghatározzuk, ehhez szükségünk van az egyes események bekövetkezésének valószinüségére. Az egyes események valószinüségének ismeretében elérhetjük itt nem részletezett átalakitásokkal -, hogy bonyolult gráfok esetében is csak két alternativára váljanak szét a döntést igénylő események: egy "igen" és egy "nem" ágra.

Rajzoljunk fel egy egyszerü sztochasztikus gráfot, minden döntést igénylő eseményhez felirva a döntés eredményének apriori (előre feltételezett) valószinüségét.

Nyilvánvaló, hogy - a rombusszal jelölt - döntést igénylő eseményekből kiinduló "igen" és "nem" események valószinüségeinek összege mindig 1 kell legyen. Ez azt fejezi ki, hogy ha a két lehetőség pl. 0,4 és 0,6 valószinüségü, akkor egyikük 40%, másikuk 60% valószinüséggel valósul meg, de az biztos, hogy a kettő közül valamelyik meg fog valósulni.

Az ábra alapján kiszámithatjuk minden - körrel jelölt - végső esemény bekövetkezésének valószinüségét. Nem minden lehetséges esetet veszünk figyelembe, hiszen egy konkrét feladat programjában sem adhatunk értelmet minden kombinatorikusan előállitható eseménylánchoz.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Végső esemény	Valószinüség
A	0,4 x 0,3 x 0,7 = 0,084
B	0,6 x 0,3 x 0,7 = 0,126
C	0,7 x 0,3 x 0,7 x 0,6 = 0,0882
D	0,7 x 0,7 x 0,6 x 0,7 = 0,2058
E	0,7 x 0,4 = 0,28
F	0,5 x 0,3 = 0,15
G	0,4 x 0,5 x 0,3 = 0,06
H	0,3 x 0,5 x 0,6 = 0,09

A megszervezendő feladat szempontjából nagyon hasznos lehet, ha a végső eseményeket bekövetkezési valószinüségük szerint csoportositjuk.

Példánkban D volt a legvalószinübb, G a legkevésbé valószinü végső esemény.

A végső események valószinüségeinek összevetésére a fizikából ill. az információelméletből Shannon formula néven ismert entrópiafüggvényt használhatjuk. Ez a függvény mérőszámot ad arra, hogy a végső események valószinüségei alapján mennyivel kedvezőbbek az ugyanarra a folyamatra vonatkozó programgráfok közül bizonyosak, mint mások.

Az entrópiafüggvény definiciója:

$$H = -\sum_{i=1}^{N} p_i \times \overset{2}{\log} p_i$$

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ahol:

H az entrópia

p_i az i-edik végső esemény (vagy eseménykombináció) apriori eseményekből számitott valószinüsége

N a végső eseménykombinációk száma

$\overset{2}{\log}\, p_i$ p_i kettes alapu logaritmusa

A képletből, még mielőtt az előbbi példa számait behelyettesitenénk, a következőket olvashatjuk ki:

a felállitott kisérleti terv végrehajtása során általában annál több információt nyerünk - H annál nagyobb - minél bizonytalanabb a kimenetele, vagyis minél egyenletesebbek a program egyes végső eseménykombinációihoz tartozó valószinüségek. Például, ha két, 1/2 valószinüségü végső esemény között kell választanunk, akkor H = 1. A másik szélsőséges esetben, mikor 1 és 0 valószinüségü alternativáink vannak, akkor H = 0.

Rögzitsük N-et, a végső eseménykombinációk számát, akkor H értéke akkor maximális, ha az N darab végső esemény valószinüsége egymással egyenlő:

$$H_{max} = \overset{2}{\log}\, N$$

Egy rendszer relativ bizonytalanságát mérhetjük az

$$E = \frac{H}{H_{max}} \quad \text{hányadossal.}$$

Előbbi számszerü példánkból tehát:

$$H_{max} = \overset{2}{\log}\, 8 = 3$$

$$H = -\sum_{i=1}^{8} p_i \times \overset{2}{\log}\, p_i = 2,88$$

Ebből $E = \frac{2,88}{5} = 0,96$

Az E mutató értéke tehát 0 és 1 között mozoghat. Minél közelebb van 1-hez, annál nagyobb a rendszer bizonytalansága. A "nagy bizonytalanság" megfogalmazás azt jelenti, hogy a végső események valószinüségei közel egyenlők, tehát csak bizonytalan előrejelzést adhatunk arra, hogy közülük melyik következik be. Minél élesebb az eltérés a végső események számitott valószinüségei között, annál kisebb a rendszer bizonytalansága, annál kisebb az E értéke.

A döntést igénylő eseményekre vonatkozó számitási eljárást, amelyet felvázoltunk, egyszerü feladatok megoldására viszonylag ritkán alkalmazzák, összetettebb problémák esetén pedig a számitási munka olyan sok, hogy feltétlenül számitógépes feldolgozást kiván. Információs-dokumentációs

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

szakterületen az ilyen eljárás alkalmazása csak kivételes esetben lehet gazdaságos.

Nem vonatkozik ez azonban a cikk első részében tárgyalt egyszerübb, határozott időtartamu, döntések nélküli folyamatok hálótervére, melyet igen könnyen, kézi munkával, - és minden matematika nélkül - elkészithetünk. A feladat hálószerü, grafikus szemléltetése még akkor is hasznos segitség lehet a végrehajtásban, ha a számitásokat nem végezzük el. A könyvtári, információs munkákra jellemző a több szakaszból álló összetettség, az ilyen tipusu munkáknak nagyon jól segitségére lehet a hálótervezés, ha elemi fokon végezzük is.

A könyvtárközi kölcsönzés tapasztalatai egy megyei könyvtárban

LENGYEL Gézáné - MAGDA András

A könyvtárközi kölcsönzés a könyvtárak központi szolgáltatásainak egyik fontos területe, a tájékoztatás és információ nélkülözhetetlen eszköze. Ennek révén jut el többnyire kellő időben és a tárolás helyétől függetlenül a keresett anyag, az eredeti szöveg a használóhoz. A könyvtárközi kölcsönzés ma már nemzetközi szolgáltatás. A "minden dokumentumot hozzáférhetővé kell tenni" elv fogalmazódik meg az 1963-as miniszteri utasitásban, s legfrissebben az Elnöki Tanács 1976. évi 15. sz. törvényerejü rendeletében.

A szolnoki "Verseghy Ferenc" Megyei Könyvtár közel másfél évtizede látja el az olvasók, kutatók, érdeklődők által támasztott igények könyvtárközi kölcsönzés utján való kielégitését. E dolgozat bevezetőjeként néhány megyei összesitő adatot közlünk az utóbbi évek kapott és adott állományegységeiről. Bár e számok csökkenő tendenciát mutatnak, nyilvánvaló, hogy ez a tény semmiképpen sem negativ jelenség, sokkal inkább a tanácsi könyvtári hálózat egyre javuló állománygyarapitási tevékenységének bizonyitéka.

Év	kapott könyvek	adott könyvek
1968	2399	1152
1969	3051	1717
1970	2495	1899
1971	2909	1369
1972	2794	1116
1973	2856	1286
1974	2441	1074
1975	2049	952

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Sajnos, a korábbi évek nyilvántartásait nem őriztük meg, - a jelenlegiekkel összevetve - pedig minden bizonnyal érdekes és tanulságos adatokat szolgáltattak volna számunkra s talán más könyvtárak számára is. Az viszont tény, hogy a 10-12 évvel ezelőtti kérések egészen más képet mutatnak, mint a jelenlegiek. Lényegesen kevesebb volt a kutatómunkát, tanulmányozást, szakmai érdeklődést, önmüvelési szándékot takaró kérések száma. Annál gyakoribban voltak a következők: Margaret Mitchel, Rejtő Jenő, Agatha Christie, az akkor még uj kiadást nem nyert Forsyte Saga vagy Thomas Mann Doktor Faustusa. A szakirodalomból Tyeplov: Pszichológiáját kérték leggyakrabban.

Könyvtárunk 1975 nyarán az első félév könyvtárközi kölcsönzésének adatait tartalmazó részletes felmérést készitett. A felmérés tárgya és célja a következőkben fogalmazható meg. Hogyan tudja teljesiteni a megyei könyvtár a hálózati, illetőleg az olvasói kéréseket? Miként alakul a müvek kiadási év, dokumentumtipus és nyelv szerinti tagozódása? Milyen a kérő könyvtárak helység szerinti, az olvasóknak foglalkozás szerinti megoszlása? Mekkora a kérés és annak teljesitése között eltelt idő? Sikerül-e a kiküldött könyvek kölcsönzési határidejét betartani?

A KÉRÉSEK TELJESITÉSE

A félév alatt beérkezett 700-on felüli kérésből 402-t teljesitettünk (közel 60%), ennek több mint felét 2-5 nap alatt, tehát szinte postafordultával kézhez kaphatta az olvasó. A három héten felüli teljesitések száma 58. Lehetne kevesebb is, de gyakran keresett könyvekről van szó, amelyek általában olvasók kezében vannak, s amelyekből könyvtárunk sem rendelkezik korlátlan példányszámmal. Ezek jórészt pszichológiai, mezőgazdasági, pedagógiai és természettudományos müvek (1. sz. tábla). A hálózati kérések közül 199-et továbbitottunk más könyvtárhoz. Ez a kéréseknek mintegy negyed része. Azt is mutatja e szám, hogy könyvtárunk állományából ezek a müvek hiányoznak. A továbbitott kérések tematikus megoszlását vizsgálva (1. sz. tábla) láthatjuk, hogy magas a régi magyar (egyébként nem az értékes, klasszikus) szépirodalmi müvek száma. Ugyancsak sok az általános (elsősorban közmüvelődési), természettudományos, müszaki, mezőgazdasági, történelmi. 75 esetben voltunk kénytelenek a kérést visszautasitani, mert vagy kézikönyvtári ill. helyismereti, vagy folyóiratanyagról volt szó. Az 1. sz. táblázat "nem kölcsönözhető" részében látható, hogy a nem teljesitett kérések - egyébként nem nagy száma - megoszlik. Aránylag több a helyismereti mü (közülük is a helytörténeti) és a politikai rovatba vett folyóirat (Béke és Szocializmus, Társadalmi Szemle, stb.).

Összehasonlitást végeztünk az 1973-as év adataival is. A továbbitott kérések számában nem történt változás, megoszlásában viszont igen. A "nincs meg, továbbitva" csoportban messze a legmagasabb volt a pedagógiai müvek száma. Ezek csökkenése 1975-re valószinüleg a megyei könyvtár pedagógiai részlegének erősödésével és egyre jobb szerzeményezésével magyarázható. Továbbitanunk kellett akkor még igen sok, a marxiz-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

mus körébe tartozó müvet is. 1975-ben viszont már mindössze 6 ilyen jellegü kérésnek nem tudtunk eleget tenni.

Megyei hálózati feladataink mellett változatlanul nagy szerepet játszik saját olvasótáborunk igényeinek kielégitése is a könyvtárközi kölcsönzés igénybevétele révén. A félév alatt közel 300 továbbitott kérés tulnyomó többsége a város szakembereitől származik (pedagógusok, müszaki, mezőgazdasági értelmiség). A kért müvek 98%-a könyv, a többi folyóirat, mikrofilm-másolat.

Az állománygyarapitás problémakörébe vág az a tény, hogy évek óta hiába keresnek néhány, a pszichológia, a pedagógia, az alkalmazott tudományok (müszaki, mezőgazdasági és egyéb), a nyelvtudomány körébe tartozó könyvet. Mindenképpen pozitivan kell értékelnünk, hogy helyismereti gyüjteményünk gazdagodásának eredményeként 1975-ben már lényegesen kevesebb kérést kellett továbbitanunk, mint 1973-ban. A politikai irodalom egy részének (320-340-es szak) és a külföldi klasszikus szépirodalmi müveknek más könyvtárból történő megszerzésére is még jóval gyakrabban került sor 1973-ban, mint jelenleg.

A KÉRÉSEK GYÜJTŐKÖRI MEGOSZLÁSA

A vizsgált félévben a kérések tematikus megoszlása az alábbi képet mutatja:

	ETO szám	darab	
általános müvek	(0)	58	
pszichológia, vallás, filozófia	(1, 2)	75	(ebből a vallás csak 3)
társadalomtudomány	(3)	219	(104 pedagógiai)
természettudomány	(5)	54	
alkalmazott tudományok	(6)	217	(ebből 168 a müszaki és mezőgazdasági)
müvészet, sport	(7)	37	
nyelv- és irodalomtud.	(8)	65	
történelem, helyismeret, földrajz	(9)	124	(csak 12 földrajzi)
szépirodalom		171	
	Összesen:	1020	

Talán érdemesebb a 4 legnagyobb gyüjtőköri csoportot - a társadalomtudományok körébe tartozókat, a történelmi (helyismereti) és a szépirodalmi müveket - külön-külön is szemügyre venni.

A teljesitett ill. továbbitott társadalomtudományi kérések a következőképpen oszlanak meg:

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

marxizmus	19
szociológia	18
statisztika	13
egyéb politikai	58
pedagógia	104
néprajz	7
Összesen:	219

A társadalomtudomány körében voltaképpen a pedagógiai és az "egyéb" politikai müvek dominálnak, összesen 74%-kal. Az arányok egyben azt is igazolják, hogy a többiek vonatkozásában (marxizmus, szociológia stb.) könyvtárunk jól ellátott, állományunk képes kielégiteni az olvasói igényeket. A tárgyalt szakirodalomnak csaknem a felét jelentő pedagógiai müvek közül főleg a következő témájuakat kellett más könyvtárakhoz továbbitanunk: pályaválasztás, didaktika, OPI és NPI kiadványok, iskolai osztályközösségek kialakitása, munkára nevelés az iskolában, pszichológiai problémák az iskolában, neveléstörténet. Meg kell jegyeznünk, hogy a hálózatból érkezett 104 pedagógiai kérés jó részét helyből teljesiteni tudtuk, s csak 21-et továbbitottunk.

A társadalomtudományi müvek után az alkalmazott tudományok körébe tartozó müvek mennyisége számottevő: 217 kérés érkezett s ez az összes kérés 21%-a. Nézzük meg ennek megoszlását: orvosi 12, müszaki 78, mezőgazdasági 89, vezetéstudományi 10, "egyéb" alkalmazott (64-69-es szak) 27. Az "egyéb" alkalmazott tudományi és ismeretterjesztő müvek közé vettük a különböző gyártástechnológiai, háztartással kapcsolatos és iparágakkal foglalkozó szakirodalmat. A vezetéstudománynak külön rovatot terveztünk, számitva arra, hogy több e körbe tartozó kérést fogunk találni. Az orvosi szakkönyvkérések alacsony volta (az alkalmazott tudományok körébe tartozók 6%-a) valószinüleg a városban müködő kórházi orvosi szakkönyvtár jó ellátásával magyarázható, de azzal is, hogy a középszintü és nem tudományos ismeretterjesztő egészségügyi szakirodalommal könyvtáraink általában jól ellátottak és a nem szakember olvasók is éppen ezeket keresik. A müszaki irodalmi kérések képezik az egyik legnagyobb csoportot az alkalmazott tudományok köréből. A megyei könyvtár olvasóitól 35, a hálózatból 43 müszaki könyvkérés érkezett. A leggyakoribb kérések a következő témakörökből valók: automatika, vezérlőtechnika, villamos áramu gépek, - berendezések, motorok, gépjárművek. Az alkalmazott tudományok tárgyköréhez kapcsolódó könyvtárközi kérések között legmagasabb a mezőgazdasági szakirodalmi könyvkérések száma: 89. Ez a tárgykör kéréseinek 41%-a. A 89 kérésből csak 15 volt a saját kérésünk, s 74 hálózati kérés. A megyei könyvtár mezőgazdasági szakirodalmi ellátottsága tehát jó; vidéki könyvtárainké annál kevésbé. Bizonyitja ezt az is, hogy a 74 hálózati kérés közül csak 16-ot kellett továbbitanunk. Hálózatunk mezőgazdasági szakirodalmi állományának felülvizsgálatára több izben felhivtuk már kollégáink figyelmét egy-egy módszertani látogatás vagy szakfelügyeleti vizsgálat alkalmával. E felmérés ismét azt igazolta, hogy az aktualitását vesztett mezőgazdasági anyagot ki kell vonni a könyvtárak állományából (levenni a szabadpolcról), s az uj anyag beszerzését,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a hiányzók pótlását pedig tanácsos a helység szakembereivel megbeszélni. Könyvtárközi kölcsönzés utján kértek ugyanis tőlünk olyan, főleg mezőgazdasági üzemszervezéssel, különféle modern eljárásokkal foglalkozó könyveket, amelyek nem hiányozhatnak a városi, járási könyvtáraink állományából. Az alkalmazott tudományok körébe tartozó szakirodalmi kérések között megkülönböztettük még a vezetéstudományi és "egyéb" kategóriákat. Mindkét területhez találni könyvtárunkban irodalmat, a könyvtárközi kölcsönzést itt elsősorban az egészen speciális kérések kielégitésénél kellett igénybevenni, 15 esetben fordultunk más könyvtárhoz.

Gyüjtőköri felosztásunkban természetesen külön csoportot képeznek a szépirodalmi müvek. A megyei könyvtár 53 izben fordult más könyvtárhoz, saját hálózatunk 115 müvet kért, amelyek közül csak 25 kérésnek nem tudtunk eleget tenni. Tehát az összes szépirodalmi kérésből könyvtárunk 78-at nem tudott saját állományából kielégiteni. Szükséges azonban itt megjegyezni, hogy közülük is közel 50 mü idegen nyelvü (37 ebből nyugati), s ezek gyüjtése nem elsődleges feladatunk.

A szépirodalmi kérések megoszlási arányai azt tükrözik, hogy legtöbb a nyugati (főleg angol) és a régebbi magyar (de nem a klasszikus, a közmüvelődési könyvtárak gyüjtőkörébe tartozó) könyvekre vonatkozó igény. Azt, hogy a mai magyar és a szocialista országok irodalmával mennyire jól el van látva a könyvtárunk, igazolja az is, hogy mindössze két müvet kellett Debrecenből megkérnünk, viszont a hálózat 100-on felüli kéréseinek 70%-át 2-10 napon belül teljesiteni tudtuk. A szépirodalmi müvek kérésének magas számát jórészt az magyarázza, hogy - ha meg is van a könyv - alacsony a példányszám, s egy-egy országos vagy helyi mozgalmat, irodalmi vetélkedőt már nem tudnak megfelelő számu könyvanyaggal segiteni a könyvtárak.

A felmérés gyüjtőköri felosztásának eddig nem emlitett nagyobb csoportja (szám szerint ugyan lényegesen kevesebb) a pszichológia, a nyelvtudomány és a történelem. A pszichológiai szakirodalom nagy részét szolnoki olvasók kérték, többen közülük idegen nyelven. A hálózat ilyen tárgyu kéréseiből csak 7-et kellett továbbitanunk. A nyelvtudományi kérések zöme is helyi olvasóktól származik, s ezek 80%-a idegen nyelvü. A hálózati kéréseket 3 kivételével teljesiteni tudtuk.

KIADÁSI ÉV, KIADVÁNYTIPUS ÉS NYELV SZERINTI MEGOSZLÁS

Felmérésünk - mint már előbb jeleztük - kiterjedt a kérések kiadási év, kiadványtipus és nyelv szerinti megoszlására is, hiszen nem közömbös számunkra az sem, hogy az olvasók a korábbi vagy az ujabb kiadásu könyveket keresik-e inkább, illetőleg a keresett könyvekből melyek azok, amelyek eljuttatásában más könyvtárakra vagyunk szorulva. Mivel a könyvtárközi kölcsönzés kérőlapján sok esetben nem tüntetik fel a könyvtárak a kiadás adatait, igy csak azokkal a kérésekkel tudtunk e vonatkozásban dolgozni, amelyek cimfelvételén az évszám is szerepelt. (Vagyis: a kiadási év szerinti könyvek összege nem fog egyezni az összes kérések számával.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a kiadás éve	darab
18. század	8
1800-1850.	5
1851-1900.	37
1901-1930.	40
1931-1945.	26
1946-1955.	32
1956-1965.	102
1966-1975.	235

(Ld. 2. sz. tábla)

A vizsgált könyvek 81%-a a felszabadulás után jelent meg, 48%-a pedig az utóbbi évtizedben. S ha ezt összevetjük azzal a ténnyel, hogy a kérések összességének (kért és adott kiadványok együtt) 73% (!)-a szakilletőleg ismeretterjesztő irodalom, mindjárt kiderül, hogy az olvasóink mindenekelőtt a friss, aktuális, legujabb szakirodalomból kívánják kielégiteni tanulási, kutatási, önmüvelési, stb. igényeiket. Támasszuk alá ezt néhány számadattal:

	felszabadulás előtti	utáni
általános müvek (zömében közmüvelődési)	4	33
filozófia, pszichológia, vallás	3	30
társadalomtudomány	10	117
természettudomány	3	11
alkalmazott tudományok	13	65
müvészet, sport	4	8
nyelv-, irodalomtudomány	10	17
történelem, helyismeret, földrajz	35	72
szépirodalom	33	17

Egyedül a szépirodalmi kategóriában kétszeres az 1945 előtti kiadásu müvek kérése, de ez természetes is, hiszen ebből az anyagból van a legkevesebb a könyvtárainkban. A kiadási évek szak szerinti szóródását nézve (2. sz. tábla) mindjárt szembetünő a felszabadulás előtti kérésekben a történelem és a szépirodalom aránylag magas részesedése. Az utóbbi két évtizedben kiadott müvek iránti érdeklődés főleg a társadalomtudomány, az alkalmazott tudományok és szintén a történelem (helyismeret) köréből tevődnek össze.

A kérések kiadványtipus szerinti megoszlása azt mutatja, hogy az olvasók zöme akkor veszi igénybe a könyvtárközi szolgáltatást, ha könyvalaku kiadványt keres. A megyei könyvtárnak mindössze 7 folyóirat-kérése volt (közülük 3 irodalomtudományi), a hálózat viszont jóval többször kért tőlünk ujságot, folyóiratot. Periodikát általában nem kölcsönözhetünk, viszont egyre gyakrabban készitünk másolatot a kért cikkekről (3. sz. tábla).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Megnéztük a kért müvek nyelv szerinti megoszlását is. A mellékelt táblázatról (4. sz.) leolvasható, hogy a 91 idegen nyelvü kérés (az összes kérés 9%-a) ugy oszlik meg, hogy több mint harmada angol nyelvü szépirodalom. (Megjegyezzük, hogy ezeket a könyveket egy nyugdijas pedagógus olvasónk kéri.) A kért anyag jó része német nyelvü, főleg pszichológiai szakirodalom. A magyar nyelvü kiadványokon kivül angol, német, orosz és latin nyelvü kéréseink voltak. Legtöbb a nyugati szépirodalom (37), majd az angol nyelvkönyvek (21) és a német nyelvü pszichológiai müvek (15). Orosz nyelven három olvasó kért könyvet. Az idegen nyelvü kéréseink zöme olyan szak- ill. szépirodalom, amely nem jelent meg magyarul, tehát másképp az olvasó nem juthat hozzá. A szép számmal szereplő nyelvtudományi csoportba soroltuk a nyelvkönyveket és szótárakat, amelyeket tanulók és nyelvtanárok keresnek.

KIK ÉS MIT KÉRNEK?

A könyvtárközi kölcsönzésről készült felmérés megvizsgálta a hálózati kérések helység szerinti megoszlását is (az 5. táblázat közli a városok és járások szerinti kimutatást). A járási könyvtárak saját hálózati feladatokat is ellátnak, hiszen a hatókörükhöz tartozó községek kéréseit elsősorban nekik kell kielégiteni. Igy a megyei könyvtár csak a hozzá közvetlenül küldött ill. továbbitott kérésekről tud, ezért ezeket az adatokat dolgozhattuk fel. Városi és járási könyvtáraink kivétel nélkül éltek a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségeivel, közülük a legtöbb kérést Kisujszállástól, Karcagtól és Mezőturtól kaptuk. Az elmult félévben 20 községből érkezett kérés, a legtöbb a jászladányi, a jászfényszarui, a fegyverneki, a kunhegyesi, a tiszaföldvári és a kunmadarasi könyvtárból. Ezek nagyközségi könyvtárak. 1-1 kéréssel jelentkezett a megyéből tanácsi hálózaton kivüli könyvtár is: orvosi könyvtár, a Hütőgépgyár könyvtára, a Vegyimüvek könyvtára. Megyén kivül: Eger, Gyoma, Nagykáta, Orosháza, Tápiószecső és még mások 1-1 alkalmi kéréssel.

Nézzük meg, mit kértek saját hálózatunkhoz tartozó könyvtáraink (5. sz. tábla). A városi és községi könyvtárak együttvéve megközelitőleg 400-400 müvet kértek, ezeknek 25%-át kellett továbbitanunk, 50%-át 1-2 naptól 3 hétig terjedő idő alatt saját állományunkból kielégitettük, 75 kérést "nem kölcsönözhető" jelzéssel kénytelenek voltunk visszautasitani (1. sz. tábla). Nagy részük folyóiratanyag, ezekből kérésre xerox-másolatot készitünk. A hálózati kérések között legmagasabb - sorrendben - a következő szakterületekhez tartozó müvek száma:

pedagógia
mezőgazdaság
általános müvek
történelem
müszaki irodalom.

Legalacsonyabb a vallási, a néprajzi, a sport, a nyelvtudományi és a statisztikai szakkönyv-kérések aránya.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A pedagógiai és a mezőgazdasági érdeklődés magas aránya azt a gondolatot veti fel, hogy a hálózati szerzeményezés nem minden esetben veszi figyelembe a helyi szakemberek igényeit.

A könyvtárközi szolgáltatással élő olvasók foglalkozás szerinti megoszlását csak a megyei könyvtár saját kérései alapján vizsgálhattuk (6. sz. tábla). Hétféle foglalkozási csoportot különböztettünk meg. A mellékelt táblázatból kitünik, hogy ezek közül melyek veszik igénybe legintenzivebben szolgáltatásainkat. Itt egy összesitett felsorolást közlünk, a kérő olvasók számának feltüntetésével.

fizikai	7
müsz.-i és mezőg. ért.	30
pedagógus	43
egyéb értelm.	82
egyéb szellemi	64
tanuló	16
nyugdijas	52

Még figyelemreméltóbb az egyes csoportok érdeklődésének (kéréseinek) szóródása. A müszaki és mezőgazdasági értelmiség szinte kizárólag a müszaki ill. a mezőgazdasági irodalom köré orientálódik, a pedagógusok kérései már nagyobb szóródást mutatnak, mégis az oktatás-nevelés képezi a kéréseik zömét. A szakirodalom olvasása ill. a kérések tematikus megoszlása az egyéb értelmiségi és szellemi foglalkozásuaknál már lényegesen egyenletesebb. Kiemelkedik azonban a pszichológiai müvek száma e két rétegnél, s állományunk valóban nem is rendelkezik az igényeknek megfelelő ilyen jellegü szakirodalommal. A tanulók szinte minden esetben iskolai tanulmányaikhoz kérik a könyveket, melyek elsősorban irodalomtudományi és történelmi témájuak.

A felmérést kiterjesztettük a kérések teljesitésének gyorsaságára is. A mellékelt táblázathoz (1. és 7. sz. táblák) - ugy érezzük - különösebb magyarázatot nem szükséges füzni. A "teljesitett kérések" rovat mutatja, hogy mig 1973-ban átlag 1 hét mulva kapta meg a kérő könyvtár a müvet (a kért könyvek zöme 6-10 nap mulva ment ki), addig most magasan vezet a 2-5 napon belül kiküldött könyvek száma. A továbbitott kérések mennyisége is csökkent 1973-hoz képest. Mindkét megállapitás könyvtárközi kölcsönzésünk javulását, az olvasók igényeinek mielőbbi kielégitésére való törekvést, ezen kivül állományunk összetételének szinvonalasabbá válását igazolja.

A fentebb emlitett hálózati szerzeményezési problémák e szempont szerinti vizsgálódás alapján is megmutatkoznak: a pedagógiai, mezőgazdasági és egyéb politikai müvek szerepelnek magas számban a 2-5 napon belül teljesitett kérések között. S olyan müvekről van itt szó, amelyeknek mindenféleképpen a városi, járási könyvtárak polcain lenne a helyük.

Elemző felmérésünk tanulságait a következőkben rögzithetjük:

1. Az utóbbi években erősen megnövekedett az ismeretterjesztő és szakirodalmi müvek iránti érdeklődés. Mig a 6-8 évvel ezelőtti kérések tulnyomó többségükben szépirodalmi kérések voltak (s közöttük is a könnyü, bestseller irodalom dominált), jelenlegi nyilvántartásunk az olvasók

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

szakmai, politikai, általános müvelődési igényeinek növekedését, pozitiv izlésváltozását tükrözi.

2. A megyei könyvtár jó szerzeményezését, állományösszetételének fejlődését, szakirodalmi gazdagodását igazolja a könyvtárközi kölcsönzés feladatainak jó ellátása, a kérések pár napon belüli teljesitése, a továbbitásra szorulók csökkenése.

3. A községi könyvtárak kéréseiből is kiderül, hogy a hálózati feladatokat vállaló járási könyvtárak még nem tudnak megbirkózni az igények saját állományból történő kielégitésével. Gondolunk itt a legkeresettebb, legszükségesebb kézikönyvekre, szakirodalmi müvekre, amelyek nyilvántartásaink szerint csak a megyei könyvtárban találhatók.

4. Elgondolkoztató számunkra az egypéldányos könyvek, a könyvritkaságok és folyóiratok kölcsönzése. A gyakorlatban t. i. ezeket csak helybenolvasásra adhatjuk ki. Mivel azonban müvelődéspolitikai feladataink bővülésével egyre gyakrabban kerül sor különböző vidéki közösségek (szocialista brigádok, klubok stb.) igényeinek kielégitésére, kulturális vállalásaik, vetélkedők segitésére, kéréseik visszautasitása problematikus. Sokszorositással, fénymásolással ugyan megoldható a kért anyag eljuttatása, azonban technikai kapacitásunk korlátozott, ellenértékének befizetése pedig az emlitett kisközösségek számára megterhelő lehet. Az állomány megőrzése céljából mégis amellett kell maradnunk, hogy a könyvtárak sokszorositási lehetőségeit bővitsük, anyagellátását pedig folyamatosan biztositsuk. Az egyedi müvek tanulmányozását az érdekelt könyvtárnak szigoruan csak helyi könyvtári betekintésre történő megküldéssel tudjuk lehetővé tenni.

5. A könyvtárközi kölcsönzés lebonyolitásának leggyorsabb technikai eszköze lenne a telex. De még kevés könyvtár rendelkezik telex-géppel, igy a kérések zömét kénytelenek vagyunk kérőlapon intézni. Hátránya a telex-kérésnek, hogy a kérést vevő könyvtár teljesithetetlenség esetén nem továbbitja a kérést más könyvtárakhoz.

6. Tanácsos volna a hálózat könyvtárainak szakirodalmi szerzeményezését és az igényeket helyi illetékes szakemberekkel megbeszélni.

7. A könyvtárközi kölcsönzés fegyelmével, elemi szabályainak betartásával kapcsolatban megjegyezzük, hogy egyes könyvtárak nem fogadnak el hiányos adatokkal kitöltött kérőlapokat (kiadás éve, kiadó stb.). Ugyanakkor számtalan kérés fut be könyvtárunkba, melynek adatait sem az olvasó, sem a könyvtáros nem tudja minden esetben kiegésziteni. A kölcsönzés alapvető törvényeinek megsértését jelenti a visszaküldések 6-10 napos késése is, mégis gyakran megesik, hogy - figyelmen kivül hagyva többszörös felszólitásainkat - több hét mulva kerülnek vissza könyvek. Ez pedig részben a mi munkánkat lassitja, részben pedig más könyvtárak kéréseinek teljesitését bénitja.

8. Ugy gondoljuk, hogy célszerü és könnyen megoldható lenne összehangolni az egyes könyvtárak (s ez vonatkozik a megyei könyvtárra is!) állománygyarapitási tevékenységének, valamint a könyvtárközi kölcsönzési kérések tapasztalatait. Ez gyakorlatilag azt jelentené, hogy a könyvtárközi kölcsönzést bonyolitó könyvtáros - ismerve a gyakran kért és hiányzó könyveket - rendszeresen tájékoztatja az állománygyarapitást, szerzeményezést végző könyvtárosokat a felmerült igényekről. A szerzeményező könyvtárosok pedig gondoskodnak a jelzett müvek beszerzéséről.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A hálózati kérések teljesitése 1975-ben

1. sz. tábla

		ált. művek	filozófia	pszichológia	vallás	marxizmus	szociológia	statisztika	egyéb pol.	pedagógia	néprajz	term. tud.	műszaki	mezőgazd.	orvostud.	vez. tud.	egyéb alk.	művészeti	sport	nyelv. tud.	irod. tud.	földrajz	történelem	helyismereti	régi magyar	mai magyar	haladó nyugati	klassz. külf.	szocialista
Teljesitett	2-5 nap	6	5	7	1	5	6	-	25	35	3	13	15	26	3	-	3	2	2	-	8	4	22	-	8	19	4	15	10
	6-10 nap	2	-	1	-	2	-	2	6	9	-	4	4	14	-	1	2	2	-	2	4	-	3	2	5	1	1	2	-
	11-20 nap	-	-	4	-	1	-	-	2	6	-	2	-	4	-	-	-	1	-	-	-	1	5	-	1	2	1	-	-
	20 napon felül	1	1	10	-	1	3	-	2	9	-	7	2	10	1	-	-	4	-	-	-	1	3	-	-	1	2	-	-
	előjegyezve	1	-	1	-	1	-	-	1	2	-	1	2	-	-	1	-	-	-	-	1	1	2	3	-	-	-	1	-
Nem teljesitett	nincs meg	19	3	6	-	6	3	1	6	12	2	14	16	16	-	-	6	8	2	3	10	1	16	8	25	2	-	11	2
nem kölcsönöz- hető	nincs bent	10	-	1	-	-	-	-	1	4	1	3	3	-	-	3	1	1	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	1
továbbitva	olv. terem	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	kézikvt.	6	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	helyism.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-
	folyóirat	1	-	1	-	1	-	-	12	5	-	-	-	3	-	-	-	1	-	1	-	-	1	3	-	-	-	-	-
	pontatlan adatok	1	-	2	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	1	1	-	-	-	1	1	-	-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2. sz. tábla

A kért müvek kiadási év szerinti megoszlása+)

	18. század	1800-1850.	1851-1900.	1901-1930.	1931-1945.	1946-1955.	1956-1965.	1966-1975.
általános müvek	-	-	-	2	2	1	8	24
pszichológia	-	-	-	2	1	2	9	13
filozófia	-	-	-	-	-	1	1	4
vallás	-	-	-	-	-	-	-	-
marxizmus	-	-	-	1	-	3	2	3
szociológia	-	-	-	-	1	-	1	8
statisztika	1	1	1	-	-	-	4	14
egyéb politikai	-	-	2	2	-	-	8	26
pedagógia	-	-	-	-	1	1	11	44
néprajz	-	-	-	-	-	1	1	2
természettudomány	-	-	1	2	-	2	5	4
müszaki	-	-	-	-	-	1	2	16
mezőgazdasági	1	2	1	-	-	-	6	22
orvosi	-	-	-	4	1	2	2	6
vezetéstudományi	-	-	-	-	-	-	-	5
egyéb alkalmazott	-	-	-	1	3	1	-	2
müvészeti	1	-	-	-	3	2	3	2
sport	-	-	-	-	-	-	1	-
nyelvtudományi	-	-	-	1	1	-	2	2
irodalomtudományi	-	1	-	5	3	1	4	8
földrajz	-	-	2	2	-	1	3	1
történelem	2	-	13	4	2	5	10	13
helyismereti	-	-	5	3	2	5	14	19
szépirodalom	3	1	12	11	6	3	7	7

+) A kiadási év szerinti megosztást csak azoknak a kérőlapoknak alapján tudtuk elvégezni, amelyeken a kérő könyvtárak feltüntették a kiadás adatait is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3. sz. tábla

A megyei könyvtár kéréseinek megoszlása kiadványtipus és nyelv szerint

	könyv	folyóirat (ujság)	magyar	idegen nyelvü
általános müvek	11	-	10	1
pszichológia	30	-	14	16
vallás	1	1	2	-
szociológia	5	-	5	-
statisztika	6	-	6	-
egyéb politikai	4	-	4	-
pedagógia	21	-	19	2
néprajz	1	-	1	-
természettudományi	8	1	8	1
müszaki	35	-	35	-
mezőgazdasági	16	-	16	-
orvostudományi	8	-	6	2
vezetéstudományi	5	-	5	-
egyéb alkalmazott	14	1	15	-
müvészeti	8	1	9	-
sport	1	-	-	1
nyelvtudományi	25	-	3	22
irodalomtudományi	6	3	8	1
földrajz	3	-	3	-
történelem	19	-	18	1
helyismereti	7	-	7	-
régi magyar	4	-	4	-
mai magyar	2	-	-	2
haladó nyugati	37	-	-	37
szocialista	-	-	-	-
külföldi klasszikus	10	-	5	5
Összes:	287	7	203	91
	294		294	

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A megyei könyvtár idegen nyelvü kérései

	angol	latin	német	orosz	összes
általános müvek	-	-	1	-	1
pszichológia	-	-	15	1	16
pedagógia	-	-	1	1	2
természettudomány	1	-	-	-	1
orvostudomány	-	1	1	-	2
sport	-	-	1	-	1
történelem	1	-	-	-	1
nyelvtudomány	21	1	-	-	22
irodalomtudomány	-	-	1	-	1
klasszikus irodalom	2	-	2	1	5
haladó nyugati	34	-	3	-	37
mai magyar	2	-	-	-	2
összes:	61	2	25	3	91

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A hálózati kérések megoszlása helység szerint

5. sz. tábla

Helység	ált. művek	filozófia	pszichológia	vallás	marxizmus	szociológia	statisztika	egyéb pol.	pedagógia	néprajz	term. tud.	műszaki	mezőgazd.	orvosi	vez. tud.	egyéb alk.	művészet	sport	nyelvtud.	irod. tud.	földrajz	történelem	helyismeret	régi magyar	mai magyar	nyugati	szoc.	klassz. külf.	összes
Megyei Könyvtár	11	-	30	2	-	5	6	4	21	1	9	35	16	8	5	15	9	1	25	9	3	19	7	4	2	37	-	10	294
Jászberény	5	-	1	-	2	-	-	2	3	2	5	3	8	2	-	4	2	-	-	4	1	2	-	1	2	3	-	-	52
Karcag	10	-	7	1	2	3	1	1	9	1	4	4	11	-	3	2	9	-	-	-	-	1	3	1	-	-	-	-	73
Kisujszállás	5	7	2	1	3	1	-	8	15	1	9	4	14	-	-	5	1	-	1	2	1	5	3	3	5	4	-	1	101
Mezőtur	2	-	-	1	-	2	-	4	-	2	7	2	2	-	-	-	4	-	1	8	-	4	5	22	2	-	-	5	73
Törökszentmiklós	1	1	1	1	4	-	-	2	4	-	-	-	9	1	1	-	3	-	-	-	-	4	9	-	-	-	-	-	41
Turkeve	1	-	3	-	1	1	-	2	5	-	2	4	5	-	1	-	1	-	-	3	-	-	-	-	-	-	6	2	37
Szajol (Szolnok körny.)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Városok összesen:	24	8	14	4	12	7	1	19	36	6	28	17	49	3	5	11	20	-	2	17	2	16	20	27	9	7	6	8	378
Jászberényi járás	13	1	6	-	3	1	-	4	7	-	3	3	11	-	-	10	3	1	3	3	1	7	4	2	14	4	3	1	109
Kunszentmártoni járás	-	-	-	-	1	-	-	-	7	-	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	16
Szolnoki járás	15	-	2	-	3	4	-	10	24	-	11	10	11	1	2	5	3	-	1	3	4	21	2	11	4	3	1	8	159
Tiszafüredi járás	3	1	10	1	7	2	2	8	14	1	3	5	6	-	2	1	1	2	-	2	2	6	-	3	1	-	1	2	86

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

6. sz. tábla

A könyvtárközi kölcsönzést igénybevevő olvasók foglalkozás és érdeklődés szerinti megoszlása
(csak a megyei könyvtárban)

	fizikai dolgozó	műszaki és mg-i ért.	pedagógus	egyéb értelmiségi	egyéb szellemi	tanuló	nyugdijas	összesen
általános müvek	-	1	1	6	2	1	-	11
pszichológia	1	-	4	15	9	-	1	30
vallás	-	-	2	-	-	-	-	2
szociológia	-	-	1	3	-	1	-	5
statisztika	-	1	-	4	1	-	-	6
egyéb politikai	-	-	-	2	2	-	-	4
pedagógia	-	-	17	3	-	1	-	21
néprajz	-	-	-	-	1	-	-	1
természettudomány	1	-	2	3	2	1	-	9
müszaki	1	22	-	5	7	-	-	35
mezőgazdasági	-	13	-	-	3	-	-	16
orvostudományi	-	-	3	3	2	-	-	8
vezetéstudományi	-	2	-	3	-	-	-	5
egyéb alkalmazott	-	1	-	-	14	-	-	15
müvészeti	2	-	-	2	4	1	-	9
sport	-	-	-	1	-	-	-	1
nyelvtudományi	1	-	2	4	2	1	15	25
irodalomtudományi	-	-	1	1	-	7	-	9
földrajz	-	-	-	3	-	-	-	3
történelem	-	-	2	10	2	3	2	19
helyismereti	-	-	-	7	-	-	-	7
régi magyar irodalom	-	-	-	3	1	-	-	4
mai magyar irodalom	-	-	-	1	1	-	-	2
haladó nyugati	-	-	1	-	7	-	29	37
klasszikus külföldi	-	-	5	-	1	-	4	10

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A hálózati kérések teljesitése 1973-ban

7. sz. tábla

A kérések teljesitésének ideje napokban	ált. müvek	filozófia	pszichológia	vallás	marxizmus	szociológia	statisztika	egyéb pol.	pedagógia	néprajz	term. tud.	müszaki	mezőgazd.	orvostud.	vez. tud.	egyéb alk.	művészeti	sport	nyelvtud.	irod. tud.	földrajz	történelem	helyismeret	régi magyar	mai magyar	nyugati	szocialista	klassz. külf.
Teljesitett																												
1-5 nap	10	-	2	-	5	9	-	12	21	-	10	3	6	1	1	7	1	3	1	2	-	8	-	4	2	1	1	7
6-10 nap	5	4	5	-	4	2	1	9	24	-	10	15	8	5	2	3	3	1	4	6	3	12	2	9	6	1	1	5
11-20 nap	7	5	13	-	4	6	1	6	9	-	4	8	7	3	1	6	3	3	-	11	1	16	2	-	-	5	-	8
20 napon tul	-	1	3	1	-	2	-	4	8	-	1	2	-	-	1	-	1	-	-	2	-	7	3	1	1	1	-	4
Nincs meg, továbbitottuk	14	-	4	-	15	4	2	11	48	3	12	9	11	11	2	13	3	8	25	11	6	16	12	3	1	3	10	3
Nem teljesitett																												
olvasótermi, kézikönyvtári	8	-	-	1	-	-	3	-	3	1	4	11	5	1	-	-	2	-	1	1	1	5	-	-	-	-	-	-
helyismereti	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-
folyóirat	19	-	-	-	4	2	-	3	3	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-
pontatlan adatok	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Előjegyezve:	1	-	3	1	1	2	-	1	4	-	3	2	2	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	4	3	-	-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

HAZAI KÖRKÉP

A főiskolai könyvtárak helyzete és fejlesztési lehetőségei

B. NAGY Ernő

A Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi Önálló Osztálya megalakitotta a Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsát. A tanács első ülésén, 1976. junius 2-án elhangzott előadás képezte az alapját jelen cikknek. (A Szerk.)

A főiskolai könyvtárak fejlődésének bizonyára nem jelentéktelen állomása volt a Kulturális Minisztérium által kiadott fejlesztési irányelv (1). Ez a dokumentum egyrészt beilleszkedik a minisztérium tervszerü intézkedéssorozatába, amely ennek a lendületesen fejlődő könyvtártipusnak a további előrehaladását kivánja ösztönözni, másrészt lezárása a főiskolai könyvtáraink története "kezdetek" cimü fejezetének.

Az irányelvek központi témája a főiskolai könyvtárak feladatrendszerének megfogalmazása volt. A főiskola, mint anyaintézmény, és a müködés földrajzi tere - ez az a két viszonyitási pont, amelyhez képest meghatározható egy adott főiskolai könyvtár feladatköre.

Ami a főiskolával kapcsolatos tennivalókat illeti, ezek taglalásához célszerü magának a főiskolának a feladatkörét megvizsgálni. Ezt legtömörebben az alapjogszabály: a 29/1970-es kormányrendelet fogalmazta meg: "Az intézmények ... ellátják a szakemberképzésből rájuk háruló feladatokat, részt vesznek a végzettek továbbképzésében, a szakirányuknak megfelelő ... kutatómunkában, valamint tudományos ismeretterjesztő tevékenységükkel a társadalmi kulturális nevelőmunkában, továbbá egyéb feladatok végzésével elősegitik a kutatási eredmények hasznositását a társadalmi szükségletek kielégitésében." Az irányelv a főiskola oktatási, kutatási és közmüvelődési, illetőleg az intézményen belüli és kivüli feladatainak egységes követelményrendszerét alkalmazta a főiskolai könyvtárra.

Ennek az elvnek a gyakorlati megvalósitása során azonban tekintettel kellett lenni a főiskolai könyvtár másik kapcsolatrendszerére is. Ez az intézmény ugyanis nemcsak a főiskola szervezeti egysége, hanem része az egységes magyar könyvtárügynek is. Ha pedig az, akkor ebből a feladatok meghatározásakor le kell vonni a következtetéseket. A magyar könyvtári rendszer pillérei - a szakirodalmi ellátás tekintetében - a nagy országos tudományos (köztük az egyetemi) könyvtárak. Az ezek által ellátott feladatokat nem kell a náluk jóval kisebb szakmai teherbiró képességü főiskolai könyvtáraknak megismételniük, vagy legalábbis nem mindig és nem teljeskörüen. A főiskolai könyvtárak szerepköre tehát ezekhez a nagy egyetemi és szakkönyvtárakhoz viszonyitva határozhatók meg;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

miután pedig ez a viszonyitás mindig konkrét (intézményekre vonatkozó), magának az intézménytipusnak a feladatköre sem határozható meg egységesen. Az irányelv tehát egyrészt meghatározza a valamennyi intézmény által ellátandó alapfunkciót, másrészt utal azokra az egyéb feladatokra, amelyeket egy adott főiskolai könyvtárnak a szakmai környezet gondos elemzése után lehet - a kielégitetlen könyvtári ellátási igények mértékéig - betöltenie. (Az irányelv szerint a minden könyvtár számára kötelező alapfunkció a hallgatók tanulmányi igényeinek kielégitése, az erre épülő "fakultativ" feladatok pedig: a kutatási, a közmüvelődési, valamint a főiskolán kivüli könyvtári ellátási igények kielégitése.)

A könyvtár feladatának egyik legszembetünőbb kifejezési formája a gyüjtőköre. Főiskolai könyvtár esetében ez nagyjából azonositható a főiskola oktatási profiljával. (Ehhez járulhat még a közmüvelődési célokból beszerzett anyag.) Mindaddig, amig az alapfunkcióról van szó, az nem is jelent sok gondot. Bonyolultabb azonban a gyüjtőkör kialakitása a tanulmányi feladatokon kivüli funkciók tekintetében; itt kerül sor a korábban emlitett konkrét elemzőmunkára.

Az oktatók kutató munkájához kapcsolódó szakirodalmi bázisnak az a minimuma, amit a világnyelveken megjelent legfontosabb, legkeresettebb szakfolyóiratok, monográfiák jelentenek (és természetesen a kézikönyvtári anyag) nem mellőzhető egyetlen főiskolai könyvtárból sem. A gyakran, vagy tömegesen keresett kiadványokból mindegyiküknek ésszerü önellátásra kell berendezkedniük; a ritkábban és kevésbé előreláthatóan, ráadásul esetleg szóródva felmerülő kutatói igények esetében viszont elképzelhető más könyvtár állományának és szolgáltatásainak az igénybevétele. Arra vonatkozóan, hogy a szakirodalomra orientálódó intézményekben (igy a felsőoktatási könyvtárakban is) az olvasói-kutatói igények jelentős része a dokumentumok viszonylag szük körére irányul, KOKAS Endréné és KOVÁTS Zoltán tanulmánya (2) közöl meggyőző példát. Eszerint a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárához 1971-ben beérkezett, folyóiratokra irányuló könyvtárközi kölcsönzési kérések összes száma 2153 volt; ez a mennyiség 869 időszaki kiadványhoz kapcsolódott. Összességében nézve a szóródás tehát elég nagy mértékü, hisz egy folyóiratra átlagban 2,5 kérés jutott. A részletesebb elemzés azonban más eredményekhez vezetett. A kérések 23%-a mindössze 33 folyóiratból kielégithető volt, ami az összes folyóiratnak, valamint azok összesitett előfizetési dijának egyaránt csupán 3,8%-át jelentette. Ez a példa elgondolkoztató lehet a főiskolai könyvtárak számára is.

A gyakran és tömegesen keresett kiadványok körén tuli gyüjtés általában tehát a főiskolai könyvtárak számára nem javasolható. Ez természetesen nem zárja ki annak lehetőségét, hogy meghatározott esetekben egy ilyen intézmény mégis tullépjen ezen a körön. Mindenekelőtt olyan, vidéki székhelyü főiskolai könyvtárak esetében látszik ez indokoltnak, amelyek közelében nem müködik hasonló vagy érintkező gyüjtőkörü és lehetőleg nyilvános nagykönyvtár. Ezek arra kényszerülhetnek, hogy jelentősebb állományt alakitsanak ki a kutató munkához szükséges, viszonylag ritkábban keresett dokumentumokból.

Ezen a ponton - a ritkábban keresett dokumentumok kapcsán - szükségessé válik egy kis kitérő közbeiktatása. Bel- és külföldön egyaránt találkozhatunk olyan véleményekkel, amelyek szerint a felsőoktatási könyv-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tárak teljes állományát szabadpolcon kell elhelyezni. Nos, a szabadpolc alkalmazása a felsőoktatási könyvtárakban örvendetes és korszerü fejlemény, amely egyébként távolról sem uj jelenség (3).

Kérdés azonban, hogyan és milyen körben alkalmazható. A közmüvelődési jellegü dokumentumok, továbbá a tanulmányokkal kapcsolatos anyag tekintetében vitathatatlan a jogosultsága, és már ez is tekintélyes mennyiséget jelenthet, több tizezer kötet könyvet és folyóiratot. Az ennél szélesebb körü alkalmazása azonban már meggondolandó. Először is: a többszázezer, esetleg több millió kötet között már szinte lehetetlenné válik a tájékozódás, legalábbis a meghatározott müvekre irányuló tervszerü keresés; másodszor: a valóban szabadpolcra kivánkozó, mert széles körben keresett kiadványok eltünnek a hatalmas áradatban; harmadszor: ilyen mennyiségü szabadpolcos állomány raktári rendje nem tartható kellő szinvonalon, fontos munkák kiesnek a helyi és az országos használatból, mert egyelőre megtalálhatatlanokká váltak; negyedszer: a ritkán, csak kutatók által keresett dokumentumok szabadpolcra tétele elvileg is fölösleges, hisz esetleg csak egy-két évenként egyszer kivánja kikölcsönözni egy kutató. (Folytathatnánk még a felsorolást a zárt jellegü kiadványok helyzetével, a szabadpolcos raktározás kapcsán ugrásszerüen megnövekedő férőhely-szükséglettel, stb.)

A felsőoktatási könyvtárak állományának jelentős része, az egyetemieknek többsége ugyanis ritkán keresett dokumentumokból áll. Ilyenek természetesen minden könyvtárban vannak; az egyetemi, főiskolai, és más, kutatói igényeket (is) kielégitő könyvtárakban azonban szokatlanul nagy ezek aránya, másrészt a "ritkaság" mértéke. Egy debreceni elemzés szerint a tudományegyetemi könyvtárban az idegen nyelvü anyag (nyelvi hovatartozás szerint) 50-80%-a tartozik ehhez a kategóriához (4). A témát összefoglaló tanulmány szerint (5) "A Szovjetunióban és az NDK-ban is azt a dokumentumanyagot tekintik kevéssé használtnak, amelynek a várható kihasználtsága 5%-nál kevesebb - egy más megfogalmazás szerint: amelyet a legutóbbi 5 évben nem használtak." A gyüjtőkör meghatározásánál és a gyüjtési gyakorlat során tehát erre a szempontra feltétlenül szükséges figyelemmel lenni.

Visszatérve a kiinduló pontunkhoz: külön téma az egyetemi jellegü főiskolák gyüjtőköre és állománygyarapitása. Ezek szakterületén egyetemi és más nagy tudományos könyvtár nem müködik, csak viszonylag kisebb állományu szakkönyvtárak, igy potenciálisan ők a szakterületük vezető intézményei. (Az más kérdés, hogy a rendelkezésre álló pénzeszközök elégtelensége ma még többnyire nem engedi meg ennek a feladatkörnek a betöltését.)

Mindez azonban kivétel - a főiskolai könyvtárak többségének gyüjtőköre és gyüjtési gyakorlata egyaránt viszonyitható és viszonyitandó más rokonintézményekéhez. Ez a megállapitás már arra utal, hogy a főiskolai könyvtárak számára különösen fontos a könyvtárközi együttmüködésben való tevékeny részvétel.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtárközi együttmüködés ma még - sajnos - a főiskolai könyvtárak jelentős része számára csak fikció. Az irányelv és a két uj könyvtári alapjogszabály azonban egyaránt felvázolja, hogy milyen vonatkozásban lehetne és kellene e tekintetben előrehaladni. A könyvtárak együttmüködésének hagyományos formája: a hálózati szervezet a főiskolák többségénél nem jön számitásba. Marad tehát a két, viszonylag uj együttmüködési forma: a területi és a szakterületi együttmüködési kör.

A kialakuló uj szakterületi együttmüködési körök lényegében az un. gyüjtőköri kooperációs körök korszerüsitett változatát jelentik. Minden ilyen együttmüködési kör középpontjában egy (esetleg néhány) nagykönyvtár áll, amely a szolgáltatások jelentős részét ellátja, a többit pedig a köréje önként felsorakozott könyvtárak közremüködésével megszervezi. Ezek a középnagynak nevezhető könyvtárak részben maguk is szolgáltatnak a kisebbek számára, részben átveszik a nagykönyvtáraktól azok szolgáltatásait. Ilyen "középnagy" könyvtáraknak tekinthetők a jelentősebb főiskolai könyvtárak. (A kisebbek egyértelmüen azok közé tartoznak, amelyek csak igénybeveszik a szolgáltatásokat.)

A feladatoknak és az állománynak a nagykönyvtárakhoz történő viszonyitása jórészt a szakterületi együttmüködési körökben valósulhat meg. Természetesen csodát ezektől sem várhatunk. Egyrészt azért nem, mert a nagykönyvtáraink is általában sulyos ellátottsági, és mindenekelőtt férőhely-gondokkal küzdenek, ami az olvasótermi férőhelyekre is vonatkozik. Másrészt azért nem, mert a meglévő dokumentumok más könyvtárban való hasznositásának ma még sok akadálya van, mind a szolgáltató, mind az igénybevevő intézménynél. Mindez azt jelenti, hogy sem az azonos, sem a más székhelyü könyvtáraktól nem lehet bármit igényelni és bármilyen mennyiségü kérést továbbitani.

A könyvtárközi együttmüködés másik formája a területi együttmüködési kör. Ez nálunk szervezett formában lényegében uj, bár előzményei akadtak és akadnak; ezzel szemben a nemzetközi gyakorlatban távolról sem ismeretlen (6).

Az uj könyvtárügyi minisztertanácsi rendelet a területi együttmüködés három formáját és egyben szintjét ismeri el (városi, megyei, országrészre kiterjedő). Bármelyik formáról legyen is szó, a vidéki főiskolai könyvtárakat ez mindenképpen közelről érinti. (Azt talán fölösleges részletesebben indokolni, hogy külön budapesti területi együttmüködési körök kialakitása nem látszik szükségesnek.) Azt azonban, hogy a területi együttmüködésben milyen szerepet játszhatnak, nyilvánvalóan befolyásolja az adott könyvtár szakmai teherbiró képessége, mérete és szakterületi profilja. Ezen a ponton érdemes talán az adatok tükrében is figyelmet forditani a főiskolai könyvtárakra.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A főiskolai könyvtárak - jellegük szerint - nyolc kisebb csoportra bonthatók. Érdekes képet mutat az egyes csoportokhoz tartozó intézmények állományadatainak egybevetése (7).

Bizonyára nem meglepő, hogy a legmagasabb állományt átlagban is a tanárképző főiskolák könyvtárai mutatják; ezek átlagos állománya 94 000 (sőt a különleges helyzetü Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolát leszámitva 108 000) egység. Ez - többek között - két körülményre vezethető vissza. Egyrészt: a tanárképző főiskolák többnyire viszonylag régi főiskolai multtal rendelkező intézmények. Másrészt: mivel társadalomtudományi-természettudományi főprofiluak, lényegesen "dokumentumigényesebbek", pontosabban: "könyvigényesebbek", mint az un. alkalmazott tudományi főiskolák, amelyek ráadásul nagyrészt erősen szakositottak is. Értéküket, jelentőségüket növeli, hogy egy kivétellel vidéki székhelyüek, sőt három közülük olyan városban müködik, ahol egyetemi könyvtár nem található. Ez a 3 könyvtár - a gyüjtőkörének határai között - feltétlenül jelentős szerepet kaphat a város, a megye, sőt esetleg az egész országrész (tervezési-gazdasági körzet) szakirodalmi ellátásában.

Az átlagos nagyságrendet tekintve a második helyet az egyetemi jellegü főiskolák könyvtárai foglalják el, 52 000 egységnyi állománnyal. (Az átlagnál jóval nagyobb a "Liszt Ferenc" Zenemüvészeti Főiskola Könyvtára.) Ezek gyüjtőköre általában szükebb, mint a tanárképző főiskolai könyvtáraké, tehát az alacsonyabb átlagos nagyság önmagában véve nem aggasztó. Elgondolkoztatóbb a konkrét számok erős szóródása, és ennek következtében az igen alacsony minimumok (20-30 000 egység).

A tanitóképzők könyvtárai átlagban 32 000 egységnyi állományt mutatnak, és az átlag körül viszonylag csekély ingadozást. Három csoport következik ezután, szorosan egymás mellé zárkózva: a müszaki és a mezőgazdasági főiskolák, továbbá az óvónőképzők könyvtárai, egyaránt 24-25 000 egységnyi állomány-átlaggal. Talán a legbiztatóbb közülük a müszaki főiskolai könyvtárak helyzete. Ezen a viszonylag kevéssé "könyvigényes" szakterületen, rövid főiskolai multra visszatekintő, de gyarapitási kerettel - a főiskolai könyvtárak viszonylatában - általában rendkivül jól ellátott intézmények komoly fejlődést igérnek. Különösen fontos, hogy 3 müszaki főiskola, továbbá egy negyediknek a részlege vidéken müködik, igy területi kisugárzásukra számitani lehet. Hasonló helyzetet mutatnak a mezőgazdasági főiskolák is. Az óvónőképzők kisebb városokban (egy kivétellel nem megyeszékhelyen) müködnek, könyvtáraik tehát elvileg a városuk szakirodalmi ellátásában müködhetnek eredményesen közre.

A gazdasági (pénzügyi, kereskedelmi) főiskolák könyvtáraiban az átlagos állomány 21 000 egység. Miután mindhárom könyvtár a fővárosban található, szerepük főiskolán belüli. - A legkisebb átlagos állományt (13 000 egység) az egyetemeken szervezett főiskolai karok könyvtárai mutatják, az átlag körül elég nagy ingadozással. A számok értelmezéséhez itt is figyelembe kell venni a szük szakterületi profilt; másrészt gondolni kell arra is, hogy ezek egyetemi hálózatok kötelékében müködnek, vagyis a magas szinvonalu könyvtári hátterük - elvileg - megvan. Az a körülmény azonban, hogy a kari könyvtárak többsége

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a központtól több száz kilométerre található, mégis feltételezi a viszonylagos önállóságukat. Ezek a könyvtárak regionális alapon feltétlenül bekapcsolódhatnak - szolgáltató-ellátó intézményekként - a könyvtárközi együttmüködésbe.

A "főiskolai könyvtár" cimkével ellátott, meglehetősen különnemü intézménycsoport kissé részletesebb, bár önmagában véve még mindig rendkivül elnagyolt vizsgálata nyomban feltárja a lehetőségeikben, szerep- és feladatkörükben rejlő nagy különbségeket. Elvileg legnagyobb távlatok az egyetemi jellegü főiskolai, a vidéki müszaki főiskolai, továbbá egyes - ugyancsak vidéki - tanárképző, illetőleg mezőgazdasági főiskolai könyvtárak számára kinálkoznak. Az elvi lehetőségek valóra váltásához azonban a könyvtár és a főiskola tudatos, áldozatkész, jó munkája és nem utolsósorban jelentős mennyiségü pénz szükséges, vagyis minden a jövőben dől majd el.

A TERÜLETI EGYÜTTMÜKÖDÉS LEHETŐSÉGEI

A könyvtár székhelyén vagy annak közelében müködő rokonintézményekkel elsősorban a következők szerint képzelhető el az együttmüködés.

1. A főiskolai hallgatókkal és oktatókkal kapcsolatos közmüvelődési feladatok egészének vagy részének átengedése az adott városban müködő közmüvelődési könyvtáraknak. Igen sok főiskolai könyvtár számára nyilvánvaló megoldásként kinálkozik ez a munkamegosztás. Nem vonatkoztatható azonban a campus-jellegü főiskolán, vagy közmüvelődési könyvtárakkal rosszul ellátott városrészben müködő főiskolai könyvtárakra.

2. A nem főgyüjtőköri tárgyak szakirodalmára vonatkozó együttmüködés olyan könyvtárral, amelynek ezek a főgyüjtőköréhez tartoznak. Elsősorban az un. alkalmazott tudományi főiskolák könyvtárai koordinálhatják a társadalomtudományi, esetleg részben a természettudományi szakirodalmi ellátási feladataikat az azonos székhelyü pedagógusképző intézményi könyvtárral vagy megyei (esetleg városi) könyvtárral.

3. A főgyüjtőköri tárgyak esetében a kutatási feladatok szakirodalmi bázisára vonatkozó együttmüködés hasonló főgyüjtőköri könyvtárral. (Az alapvető, gyakran és tömegesen keresett irodalom természetesen mindegyik könyvtárban megtalálható!)

A területi együttmüködéssel kapcsolatban kell megemliteni a főiskolai és a nagy közmüvelődési könyvtárak kapcsolatát. A korábbi években, a főiskolai könyvtárak többségének kialakulása idején a megyei könyvtárak egyértelmüen nagyobb, erősebb, szakmailag fejlettebb intézmények voltak. Azóta a főiskolai könyvtárak jelentős része megerősödött, közülük nem egy minden lehetséges mennyiségi és minőségi mutatóban utolérte vagy tul is haladta a partnerként számitásba vehető megyei (esetleg városi) könyvtárat. Ma tehát a főiskolai, illetőleg a velük azonos székhelyü megyei (városi) könyvtárak egyenrangu rokonintézményekként müködhetnek együtt, kölcsönös előnyökkel.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A gyarapitás (a vele egyenlő fontosságu állománykivonással), továbbá a könyvtárközi együttmüködés témaköre felveti a főiskola könyvtári szervezetének kérdését. Sajnálatosnak mondható, hogy mind a régi, mind az uj főiskolák jelentős részében kialakult a központi könyvtár - tanszéki (kari, stb.) könyvtár kettőssége. Ez a helyzet az állománygyarapitás tervszerütlenségét, a dokumentumok használatának megnehezitését, az erők szétforgácsolódását eredményezte.

Az irányelvekben külön fejezet foglalkozik e témával, és állást foglal a főiskolák könyvtári szervezetének lehető legnagyobb mértékü központositása mellett. Az uj alapjogszabályok ugyancsak kitérnek erre a problémára. Igy is fogalmazhatunk: amit az irányelv javasolt (ti. a főiskola könyvtári szervezetének központositását), azt az uj minisztertanácsi rendelet kifejezetten előirja. (Meg kell emliteni, hogy a minisztertanácsi rendelet kiegészitéseként miniszteri utasitás állapitja majd meg - várhatóan az irányelvek szellemében - a hálózati tagkönyvtárak fenntartásának lehetséges eseteit.)

A FŐISKOLAI KÖNYVTÁRAK JELENLEGI FELADATAI

Ha most - részben visszapillantva az eddig elmondottakra - azt próbáljuk meg számbavenni, hogy irányelvek, továbbá az uj alapjogszabályok megvalósitása milyen feladatokat ró a főiskolai könyvtárakra, körülbelül a következő témákat vehetjük sorra.

1. Meg kell szilárditani, vagy - szükség esetén - létre kell hozni a főiskola könyvtári ellátásának korszerü szervezetét. Ennek kapcsán ki kell dolgozni az oktatók részéről felmerülő állománygyarapitási igények elbirálásának (és általában az állománygyarapitási eljárásnak) a rendjét. Ezzel összefüggésben ki kell alakitani a főiskola könyvtári tanácsát vagy bizottságát. Fel kell számolni fölöslegesen létrejött tanszéki és egyéb könyvtárakat. Szabályozni kell az indokolt tanszéki, tagozati, stb. könyvtárak gyüjtőkörét, állományalakitását és használatát. Mindezek összefoglalásaként - az uj alapjogszabályok rendelkezéseit követve - ki kell dolgozni (ahol megvan: felülvizsgálni) a könyvtár szervezeti és müködési szabályzatát, továbbá ügyrendjét.

2. A gyüjtőköri szabályzat előmunkálataként felül kell vizsgálni az állománygyarapitás és az állománykivonás elveit, egyeztetve az együttmüködés valamilyen formájában érdekelt könyvtárakkal. Ki kell alakitani a könyvtár gyüjtési sulypontjait. A fölösleges dokumentumoktól - a jogszabályok rendelkezései alapján - meg kell válni.

3. A szervezeti és müködési szabályzathoz, illetőleg az ügyrendhez kapcsolódva felül kell vizsgálni a könyvtár használatának szabályait. Biztositani kell az állomány védelmét a használat során is. Másrészt - a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

főiskolai könyvtár korlátozottan nyilvános jellegének fenntartása mellett - biztositani kell az állományt minden szakember számára, a főiskola keretein kivül is.

4. Célszerü továbbá kidolgozni a könyvtár fejlesztési tervét. Ez tartalmazhatná a jelenlegi helyzet elemzését abból a szempontból, hogy mennyiben alkalmas a könyvtári ellátási igények kielégitésére. Ebből kiindulva kellene meghatározni, hogy 5-10 éves távlatban hová kell fejlődnie a könyvtárnak a helyiség- és létszámhelyzetét, a felszereltségét és ellátottságát, a gyüjtőkörét, állományát, szolgáltatásait és használatát tekintve.

Nem könnyü azoknak a feladatoknak a teljesitése, amelyek a könyvtár ellátási kötelezettségéből fakadnak. Az előrelépés azonban értékes, sokoldaluan hasznositható intézményekkel gazdagithatja a magyar könyvtári rendszert - s ezen keresztül a termelést, a kutatást, az oktatást, a közmüvelődést.

JEGYZETEK

1. Irányelvek a főiskolai könyvtárak fejlesztésére. = Müvelődésügyi Közlöny, 1975. 20. sz. 772-775. p.
2. KOKAS Endréné - KOVÁTS Zoltán: Könyvtárközi kölcsönzések statisztikai vizsgálata a folyóiratállomány fejlesztése szempontjából. = Könyvtári Figyelő, 1974. 4. sz. 310-312. p.
3. Pusztán az álláspontom világosabbá tétele érdekében megemlitem, hogy magam is már 1963-ban beszámolhattam egyetemi könyvtári szabadpolcos kölcsönzői részleg bevezetéséről. (NAGY Ernő: Szabadpolc bevezetése egyetemi könyvtárban. = A Könyvtáros, 1963. 7. sz. 393-394. p.
4. CSÜRY István - GOMBA Szabolcsné: Állományhasználati elemzés. = Könyv és könyvtár. 5. 1966. 247-262. p.
5. KASBOHM, Adelheid: A kevéssé használt irodalom és a tárolókönyvtár. = Könyvtári Figyelő, 1975. 1. sz. 41-52. p.
6. NAGY Ernő, B.: A szakirodalmi igények regionális ellátása. = Könyvtártudományi tanulmányok 1971-1972. Bp. 1974. Népmüvelési Propaganda Iroda. 7-66. p.
7. Az állományadatok forrása: KLEMENT Tamás: A magyar felsőoktatás 1945-1975. Bp. 1975. Müszaki K.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A legfontosabb láncszem: a helyi információs szervezet

BILLÉDI Ferencné

Döntés nincs információk nélkül. Jól megalapozott döntéshez a termelési folyamatokban - igy a mezőgazdasági termelésben is - hatósági, számviteli, tudományos-müszaki információk összessége megfelelő részletességgel és a megkivánt időpontban szükséges.

A mezőgazdasági üzem zökkenőmentes müködéséhez a jól szervezett számviteli belső információs rendszer szükségessége agrárközgazdászok által már kellő alátámasztást nyert. Nem képezi vita tárgyát sem a szakemberek, sem az egyes üzemi vezetők körében, hogy a tervezéssel és döntéssel megbizott mindegyik vállalati szervnek meg kell kapnia a feladat elvégzéséhez szükséges számviteli információkat, s az információk eljuttatását a megfelelő helyre az információszolgáltatás jó megszervezésével lehet biztositani.

A gazdasági szakemberek részéről a müszaki-tudományos információk tekintetében - ha kétségbe nem is vonják szükségességüket - a mezőgazdasági üzem zökkenőmentes müködéséhez való feltétlen jelenlétükkel kapcsolatosan nem olyan szilárd az álláspont, mint a közgazdasági információkkal szemben. Ebben közrejátszik a hosszu ideig uralkodó empirikus gazdálkodási rendszer, valamint az a tény, hogy a tervezések és döntések jelentős hányada (rutindöntések) korábban szerzett információk alapján is megoldható. (Hogy csak látszólagosan, vagy nem optimális módon, ez nem minden esetben értékelhető.)

Az üzemek-gazdaságok szervezeti és müködési szabályzataiban foglaltatik a müszaki-tudományos információk gyüjtésének és felhasználásának feladata is, de jelenleg a feladat nagyságához mérten sem a személyi, sem a tárgyi feltételek nem elegendőek. A szükséges tudományos-müszaki információkat nem szervezetten és nem gazdaságos megoldással szerzik meg a vezetők, szakemberek. Egy példával szeretném bemutatni ennek a megoldásnak a hátrányát.

Budapest közelében lévő zöldségtermelő gazdaság a gyökérzöldségtermelésről egyéb zöldségféle termelésére kivánt áttérni. Számba jöhető zöldségfélék a következők voltak: zöldbab, karfiol, kelbimbó - ezek iránt mutatkozott ugyanis a konzervipar részéről kereslet. A döntéshez a következő információkra volt szükség (nagy vonalakban):

- a három növény termesztési technológiájának jelenlegi helyzete (melyik, milyen fokon gépesithető, a vegyszeres védekezés lehetőségei, fajtaválaszték, milyen időszakra esik az élőmunkaigény maximuma, stb.),
- kapható-e a kereskedelemben a szükséges gép, vegyszer, vetőmag,
- a munkacsucsokban milyen a gazdaság munkaerőhelyzete,
- a gazdaság talaj-, stb. jellemzői,
- foglalkozott-e a gazdaság ezeknek a növényeknek a termelésével korábban és milyen eredménnyel.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A szükséges információkat a gazdaság több vezető beosztásban tényke-dő szakembere (kerületvezető, kertészmérnök, növényvédő szakmérnök, stb.) gyüjtötte össze, kereskedelmi cégtől, kutatóintézettől, felügyeleti szerv illetékes szakemberétől, konzervgyártól, a gazdaság táblatörzskönyveinek átvizsgálásával stb.

Az információk összegyüjtéséhez szükséges időre szellemi és fizikai energiára vonatkozóan pontos adatok nincsenek, de egyszerü meggondolás is elegendő annak felmérésére, hogy rendszeres gyüjtéssel, a tájékoztató apparátus kiépitésével az ismertetetthez hasonló esetekben egyszerübben és gyorsabban, pontosabban lehet a szükséges információkat összeállitani.

A mezőgazdasági termelőüzemi szakkönyvtárak tevékenységével kapcsolatos korábbi elemzések során a tapasztalatok alapján azt a javaslatot fogalmaztam meg, hogy a mezőgazdasági üzem sajátosságaira való tekintettel "sajátos szakkönyvtárat" célszerü kialakitani és müködtetni. Ez a "sajátos szakkönyvtár" bizonyos könyvtári funkciókat (beszerzés, tárolás) csak nagyon leegyszerüsitve, bizonyos funkciókat pedig a lehető legszélesebb körüen (tájékoztatás) látna el.

A tevékenység eltolódása a tájékoztatás felé bizonyos fokig a szervezetet is módositja. Főként ezért, de még egy-két ok miatt is "szakirodalmi információs részleg" elnevezés fedné e sajátos szakkönyvtár tevékenységi körét.

AZ INFORMÁCIÓS SZERVEZET MODELLJE A MEZŐGAZDASÁGI ÜZEMBEN

A fentieket figyelembevéve a mezőgazdasági üzemi információs szervezet modellje a következőképpen körvonalazható.

A modellt az alábbi főbb szakaszok szerint mutatom be:

1. Szervezet, helye az üzem szervezetében,
2. Tevékenységi kör,
3. Személyi, tárgyi kérdések.

SZERVEZETI KÉRDÉSEK

A szakirodalom információs részlegnek szervezetileg és felügyeletileg a legfelső vezetés alá kell tartoznia. Világszerte elfogadott vélemény, hogy a tájékoztató részleg csak akkor tud hatékonyan dolgozni, ha szerepe és funkciója határozottan körvonalazott. Ezért pontosan azon a szinten kell állnia, mint a többi operativ munkát végző osztálynak.

A tájékoztatásnak bizonyos szervezeti függetlenségre van szüksége ahhoz, hogy megőrizze objektivitását. Semmiképpen nem lehet valamely egyéb feladatokkal megbizott osztály másodrendü, mellékes függvénye. Az ilyen szervezeti függés feltétlenül egyoldalu fejlődést eredményezne és károsan befolyásolná a részlegnek a többi osztályhoz való viszonyát.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ INFORMÁCIÓS RÉSZLEG TEVÉKENYSÉGI KÖRE

Az információs részleg tájékoztató bázisába bekerülő dokumentumok, ill. egyéb anyagok

- primér dokumentumok,
- központi ill. egyéb tájékoztató szolgáltatások,
- saját belső információk.

Az információs részleg kimenő anyagai

- folyamatos irásos tájékoztatás,
- eseti adatszerü és bibliográfiai tájékoztatás,
- primér szakirodalom szolgáltatása.

A tájékoztató szervezet információs bázisának kialakitásához primér dokumentumok közül

szakkönyvek - kézikönyvek - segédkönyvek - elsősorban magyar nyelven,
szaklapok - magyarul s a nyelvtudásnak megfelelő külföldi speciális szaklapok,
gyártmánykatalógusok, prospektusok, árjegyzékek,
szabályozások (előirások, szabályzatok, szabványok, szabadalmak, jogszabályok stb.)

beszerzését célszerü tervezni.

A központi ill. egyéb tájékoztató szolgáltatások közül

- jeladó tájékoztató kiadványokat (külföldit is),
- témadokumentációkat, irodalomjegyzékeket, témafigyeléseket,
- dokumentációs kartonszolgáltatást,
- forditásokat ill. forditásmásolatokat,
- prognózisokat

szükséges gyüjteni.

Az információs bázis kialakitásánál követendő főbb szempontok mellett természetesen az egyéni sajátosságoknak is érvényesülniük kell. Az idegen nyelvü primér dokumentumok gyüjtését és a külföldi tájékoztató szolgáltatások igénybevételét - a szakemberek nyelvtudása mellett ill. előtt - a gazdaság külföldi kapcsolatai is megszabják. A gazdaságokban a termeléshez külföldi gépeket, anyagokat, külföldi technológiát használnak fel. Az igények kielégitéséhez be kell gyüjteni az ezekkel kapcsolatos müszaki információkat, mindenekelőtt azokat, amelyek a partner környezetéből (ország, tájegység) származnak.

A mezőgazdasági üzem nemcsak mint vásárló és felhasználó kerül kapcsolatba külföldi cégekkel, hanem mint eladó, szolgáltató is. Érdekli tehát és szüksége van annak az országnak, tájegységnek mezőgazdasági szakirodalmi információjára is (abban a témában, amelyben termelésileg érdekelt), amelyikkel eladói kapcsolatba lép.

A saját belső információk gyüjtésével kapcsolatosan elsősorban az üzemben keletkezett kutatási, vizsgálati, tanulmányuti jelentések, tanulmányok, koncepciók, tapasztalatcsere, bemutatóanyagok, szaktanácsadással

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kapcsolatos vélemények, tervek, technológiai leirások, előirástervezetek stb. gyüjtése ajánlható. Célszerü gyüjteni az üzem gazdasági tevékenységére vonatkozó adatokat, pontosabban ezekből az adatokból (a gazdaságok gyüjtik a tevékenységükre vonatkozó adatokat) válogatottan a tájékoztató rendszer bázisába beépiteni a szükséges mennyiségü adatot.

Az információs részleg akkor müködik hatékonyan, ha megfelelő mennyiségü releváns információt a megfelelő időben bocsát a felhasználó rendelkezésére. A megfelelő mennyiségü releváns információ a jól válogatott bázis és az egyéb tájékoztató szolgáltatások felhasználásával jön létre.

A megfelelő relevanciát és a megfelelő időben való szolgáltatást az információ feltáró és kereső rendszer kiépitésével lehet biztositani.

Az információk osztályozását egy kellő mélységü, rugalmas tárgyszavas osztályozó rendszer segitségével ajánlatos elvégezni. E rendszer elkészitése központilag látszik célszerünek, igy valamennyi alkalmazó gazdasági szakirodalmi információs részleg - saját maga által elvégzett módositásokkal - használhatná.

A központilag összeállitott tárgyszavas osztályozórendszer alkalmazásának előnyei:

- a központi szolgáltatásokkal való kompatibilitás,
- a szellemi energia gazdaságosabb felhasználása.

Az információk tárolását kézi válogatásu lyukkártyán célszerü elvégezni mindaddig, amig lyukszalagon vagy mágnesszalagon (számitógép közremüködésével) való tárolására és gépi visszakeresésére nem nyilik lehetőség. A kézi lyukkártyák közül ilyen tipusu információs részlegnél, mint a mezőgazdasági üzemben müködő információs részleg, a fénylyukkártya használata előnyös. Ez a közismert előnyei

- fokozatos felépithetősége,
- összetett fogalmak keresésére való alkalmassága,
- gyors és könnyü kezelése

miatt ajánlható. A kiépitésére forditott idő és fáradság akkor sem kárbaveszett erőkifejtés, ha az információk tárolásához a számitógép rendelkezésre áll. A számitógéppel való keresés ugyanis - bármilyen jól sikerül is a gazdaságosság biztositása - egyhamar nem lesz olyan olcsó, hogy egyszerübb kérdések megválaszolására ne kézi keresésü rendszert használnánk.

Az információs részleg szolgáltatásait az igényeknek megfelelően kell tervezni. A szükséglet és igény általános jellemzésénél utaltam rá, hogy bizonyos fokig lehetséges a szükségletek és igények általánositott meghatározása, azonban a mezőgazdasági üzem helyi tájékoztatási rendszeréhez egyedileg és részletezően kell az igényeket meghatározni.

A folyamatos tájékoztatás keretében tájékoztatást kell adni a saját információs bázisba bekerülő anyagokról, valamint közvetiteni (ill. átalakitani és szolgáltatni) kell intézmények folyamatos tájékoztató szolgáltatásait.

Az eseti adatszerü és bibliográfiai tájékoztatás keretében is többféle bázis alapján kell a tevékenységet végezni: a saját adat- ill. információtár alapján, valamint a központi szolgáltatások közvetitése utján. A szakirodalmi információs részlegnek kell gondoskodnia pl. egy-egy témadokumentáció megrendeléséről, irodalomkutatás megrendeléséről stb.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az eredeti anyag szolgáltatása is saját anyagból, vagy közvetítés útján történhet. (A közvetitésen másolati szolgáltatások is értendők.) Mind a folyamatos, mind az eseti tájékoztató szolgáltatások tervezésénél és kialakitásánál figyelembe kell venni a gazdaság kifelé irányuló tájékoztató tevékenységét. Gondolni kell (elsősorban a termelési rendszerekben lévő gazdaságoknál) a partnerek tájékoztatására, a bázis-gazdaságoknál a bemutatók szakirodalmi alátámasztására és a szaktanácsadás (a gazdaság szaktanácsadást is vállaló szakembereinek) folyamatos tájékoztatására.

Az információs részleg személyi feltételei

A mezőgazdasági üzemek termelési specializációjának következményeképpen az irányitó, vezető szakemberek is szakosodtak. A tájékoztatás sem képzelhető el erre a tevékenységre specializált szakember nélkül. A mezőgazdasági üzem tájékoztató feladatainak jellegéből adódóan a részleg vezetőjének elnevezésére tájékoztatás-szervező szakmérnök elnevezés ajánlható, amely elnevezés magában foglalja a részleg funkciójának szervezési jellegét.

A tájékoztatásszervező szakmérnökkel szemben támasztott követelmények magasak. Ismernie kell az ellátandó gazdaság és szakembereinek információs igényét és szükségletét, ismernie kell a tájékoztatás lehetőségét és módjait, a mezőgazdaság fejlődésének irányát, gazdasága célkitüzéseit. Jó szervezőkészséggel rendelkező tájékoztatásszervező szakmérnök gyakorlott adminisztrátorral (könyvtár-technikussal) hatékony tájékoztató szolgálatot láthat el.

A szervezet fejlesztése során az információs részleg személyi állományában is szakosodás következik be a növekvő ill. specializálódó funkciók ellátására.

A helyi információs szervezetet - azaz a mezőgazdasági termelőüzem szakirodalmi információs részlegét - e dolgozat cimválasztásakor a legfontosabb láncszemnek neveztem.

Vita tárgyát képezheti, hogy az információs rendszer melyik eleme a legfontosabb, de ha a tájékoztatás hatékonyságának oldaláról közelitjük meg, minden bizonnyal a felhasználó közvetlen környezetében lévő közvetitő elemet, a helyi információs szervezetet tarthatjuk a legfontosabb elemnek.

Külföldi könyvtári tanulmányúti beszámolók repertóriuma 1970–1975

POLGÁR Ernő

A Könyvtári Figyelő 1971. évi 2. és 3. számában megjelent a "Külföldi könyvtári tanulmányuti beszámolók bibliográfiája" 1970-ig, ZSEMBERI Anikó összeállitásában.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az 1975. évi 5. számban GÖRGEI Györgyné összeállitásában a Müvelődésügyi Minisztérium hatáskörébe tartozó 1973. és 1974. évi külföldi tanulmányutak jegyzéke készült el. Ezt a jegyzéket szándékszik kiegésziteni jelen közleményünk, amely az egyéb fenntartók hatáskörébe tartozó könyvtárosok tanulmányuti beszámolóit regisztrálja, elsősorban a publikált anyagok alapján. Nem vette figyelembe az összeállitó a nemzetközi kongresszusokon résztvevő magyar delegátusok beszámolóit.

Az anyagot országok, s azon belül a megjelenés éve szerint, az időrenden belül pedig a szerzők betürendjében csoportositottuk.

A cimleirásban használt folyóiratok, évkönyvek röviditései:

KF	= Könyvtári Figyelő
KN	= Könyv és Nevelés
Ks	= Könyvtáros
MEK	= Müszaki Egyetemi Könyvtáros
MgKT	= Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója
OKs	= Orvosi Könyvtáros
OSzKH	= OSzK Hiradó
TMT	= Tudományos és Müszaki Tájékoztatás

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

1. HERPAY Balázsné: Tanulmányut az Egyesült Államokban. = MgKT. 1971.
   1. rész: Az irodalom uj tartalmi és formai hordozói: report irodalom és mikroforma. 1. no. 5-10. p.
   2. rész: Minnesota könyvtárai és információs rendszere. 2-3. no. 18-22. p.
2. HORVÁTH Tibor: Kié a könyvtár Amerikában? = Ks. 1973. 10. no. 584-587. p.
3. HORVÁTH Tibor: Könyvtáros szemmel az USA-ban. = Ks. 1973. 8. no. 464-466. p.

   Lásd még az 50. tételt.

AUSZTRIA

4. TÓTH Béla: Nemzetközi Intézet Bécsben az ifjusági irodalom gondozására. = KN. 1970. 2. no. 26-27. p.
5. FERENCZY Endréné: Eddig feltáratlan hungaricumok az Osztrák Nemzeti Könyvtárban. = KF. 1972. 4. no. 434-436. p.
6. VIZKELETY András: Hungarica-kéziratok külföldi könyvtárakban. = OSzKH. 1973. 7-8. no. 152-154. p.
7. VIRÁG Andorné: Gépesitési törekvések Ausztria könyvtáraiban. = MgKT. 1975. 3-4. no. 39-41. p.

BULGÁRIA

8. HODINKA László: Pedagógus-könyvtáros szemmel Bulgáriában. = KN. 1971. 3. no. 23-25. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

9. GÁSPÁR István - SZÁNTÓ Jánosné: A tudományos és műszaki tájékoztatás Bulgáriában. = TMT. 1974. 4-5. no. 293-298. p.

10. VARGA Csaba: Egy szófiai csitaliste. = Ks. 1974. 11. no. 657-658. p.

11. NAGY Ilona: Tanulmányut Bulgáriában. = MEK. 1975. 2. no. 42-46. p.

12. PELEJTEI Tibor: Magyar könyvtárügyi kiállitás Bulgáriában. = KF. 1975. 5. no. 540-541. p.

CSEHSZLOVÁKIA

13. HORVÁTH Tibor - SZÜCS Jenőné: Gépesitési munkák és tervek csehszlovákiai könyvtárakban. = KF. 1972. 2. no. 244-247. p.

14. MÓRA László: Korszerü törekvések a prágai Klementinumban. = Ks. 1972. 7. no. 410-411. p.

15. BÁRTFAI Imréné: Szakkönyvtárosok tanulmányutja a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban. = TMT. 1973. 1. no. 64-68. p.

16. LŐRINCZ Gyula: Tájékozódás néhány csehszlovák és lengyel agráregyetemi könyvtárban az információs tevékenységről. = MgKT. 1973. 3. no. 7-12. p.

17. KOMJÁTHY Miklósné: A magyar és a szlovák nemzeti bibliográfia együttmüködésének lehetőségei. = KF. 1974. 4. no. 439-442. p.

18. TÓSZEGI Zsuzsa: Ismerkedés Csehszlovákia szakkönyvtáraival. = MgKT. 1974. 4. no. 17-22. p.

DÁNIA

19. N. RÁCZ Aranka: Közmüvelődési könyvtárügy Dániában. = KF. 1974. 5. no. 438-450. p.

20. N. RÁCZ Aranka: Együttmüködés a dán iskolák könyvtári ellátásában. = Ks. 1974. 11. no. 647-651. p.

21. N. RÁCZ Aranka: A könyvtárosok képzése Dániában. = Ks. 1974. 12. no. 721-722. p.

Lásd még a 23. tételt.

FINNORSZÁG

22. FARKAS László: Látogatás finn könyvtárakban. = Ks. 1971. 12. no. 718-722. p.

23. MÁNDY Gábor - VÁSÁRHELYI Judit: Pillanatkép a skandináv közmüvelődési könyvtárakról. = KF. 1975. 1. no. 83-89. p.

24. SÁRDY Péter: Szakirodalmi ellátási rendszer Finnországban. Tények és benyomások. = KF. 1975. 3. no. 317-322. p.

25. SÁRDY Péter: Helsinki közmüvelődési könyvtári ellátása. = Ks. 1975. 4. no. 201-204. p.

26. SÁRDY Péter: A müszaki tájékoztatás Finnországban. = TMT. 1975. 6. no. 403-411. p.

27. TAKÁCS Miklós: Magyar könyvtárosok Finnországban. = Ks. 1975. 2. no. 62-65. p.

FRANCIAORSZÁG

28. VIRÁG Andorné: Tanulmányuton Párizsban. = MgKT. 1972. 3-4. no. 43-48. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

29. GÖNCZI Imre: Üzemi könyvtár a Renault Gyárban. = Ks. 1974. 11. no. 642-643. p.

30. HAVAS Katalin: Látogatás francia könyvtárakban. = Ks. 1975. 10. no. 599-603. p.

31. TÖRÖK Sára: Számitógépesités a francia dokumentációs szolgáltatásokban. = KF. 1975. 3. no. 323-327. p.

Lásd még a 68. tételt

JUGOSZLÁVIA

32. KEMÉNY G. Gábor: Az ujvidéki Hungarológiai Intézetről. = OSzKH. 1971. 1-2. no. 16-19. p.

33. S. ORVOS Mária: A jugoszláviai hungaricumok feltárásának kérdései. = KF. 1972. 4. no. 442-444. p.

34. S. ORVOS Mária: Gondolatok egy tanulmányut után. = OSzKH. 1972. 1-2. no. 22-24. p.

35. KUNTÁR Lajos: Szlovénia iskolai könyvtárügyéről. = KN. 1975. 1. no. 37-39. p.

KANADA

36. FARKAS Istvánné: Központilag koordinált szakirodalmi tájékoztatási rendszer kialakitása Kanadában. = KF. 1972. 3. no. 335-341. p.

KOREAI NÉPI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG

37. ARATÓ Ferenc: A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság könyvtárügye. = Ks. 1972. 2. no. 79-80. p.

KUBA

38. ZIRCZ Péter: Könyvtár- és tájékoztatásügy Kubában. = KF. 1972. 3. no. 329-334. p.

LENGYELORSZÁG

39. FUTALA Tibor - KAMARÁS István - SZILÁGYI Tibor: Egy lengyelországi tanulmányut tapasztalataiból. = KF. 1970. 3. no. 230-238. p.

40. BERLÁSZ Jenő: Varsói impressziók. = OSzKH. 1971. 9-10. no. 145-148. p.

41. EBERGÉNYI Tibor: Tanulmányuton Lengyelországban. = MgKT. 1974. 2-3. no. 15-25. p.

42. MÓRA László: Látogatás lengyel tudományos müszaki könyvtárakban. = Ks. 1975. 8. no. 462-464. p.

Lásd még a 16. tételt

MONGÓLIA

43. SALLAI István: Mongol könyvtárakban. = KF. 1973. 3. no. 334-340. p.

44. SALLAI István: Látogatás a mongol Nemzeti Könyvtárban. = OSzKH. 1973. 3-4. no. 69-70. p.

NAGY-BRITANNIA

45. SZEPESVÁRY Tamás: Tájékoztatási és könyvtári szakemberképzés a Wales-i Egyetemen. = TMT. 1970. 5. no. 369-376. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

46. BALÁZS János - HÉBERGER Károly: Beszámoló a Sussex-i Egyetem és az Imperial College of Science and Technology központi könyvtárairól. = MEK. 1971. 2. no. 21-30. p.

47. JESZENSZKY Géza: Hungarica-dokumentumok a brit külügyminisztérium iratanyagában. = OSzKH. 1971. 9-10. no. 141-144. p.

48. FINÁLY István: Tapasztalataim Anglia legnagyobb tudományos és szakkönyvtárában. = TMT. 1972. 6. no. 431-435. p.

49. KONDOR Istvánné: Az angol könyvtárügyről. (Részletek egy utijelentésből.) = KF. 1972. 2. no. 233-243. p.

50. HORVÁTH Tibor: Az angolszász könyvtárakban. = Ks. 1973. 9. no. 528-530. p.

Lásd még a 2. és 3. tételt

NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG

51. JESZENSZKY Géza: A berlini Staatsbibliothek szakreferensi rendszeréről. = OSzKH. 1971. 1-2. no. 13-16. p.

52. KERTÉSZ Gyuláné: Az NDK zenei könyvtáraiban. = Ks. 1972. 2. no. 90. p.

53. BILLÉDI Ferencné - VÖRÖS Györgyné: Mezőgazdasági szakkönyvtárosok tanulmányutja az NDK-ban. = MgKT. 1973. 2. no. 25-31. p.

54. MÓRA László: A kölcsönzések nyilvántartása elektronikus adatfeldolgozással a Drezdai Müszaki Egyetem Könyvtárában. = TMT. 1973. 3. no. 201-207. p.

55. DÖMÖTÖR Lajosné: Az uj német cimleirási szabályzat életbeléptetésével összefüggő katalógusproblémák az NDK-ban. = OSzKH. 1974. 1-2. no. 33-36. p.

56. SZILVÁSSY Zoltánné: Központi folyóirat-nyilvántartás és lelőhelyjegyzék az NDK-ban. = OSzKH. 1974. 7-8. no. 198-203. p.

57. L. MESTERHÁZI NAGY Márta: A vállalati irodalom gyüjtésének és feldolgozásának néhány kérdése az NDK-ban. = TMT. 1975. 12. no. 877-888. p.

NÉMET SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁG

58. HILLER István: Könyvtáros szemmel a Német Szövetségi Köztársaságban. = MgKT. 1971. 1. no. 23-26. p.

59. CSIZMADIA Józsefné: Tanulmányuton az NSzK-ban. = MgKT. 1973. 1. no. 14-20. p.

60. G. NAGY Yvette: A Kölni Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára és a WHO Dokumentációs Szolgálata a tudományos tájékoztatás szolgálatában. = OKs. 1973. 2. no. 119-133. p.

Lásd még a 68. tételt

OLASZORSZÁG

61. BORSA Gedeon: Tanulmányuton Olaszországban. = KF. 1973. 5-6. no. 625-627. p.

Lásd még a 6. tételt

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ROMÁNIA

62. VÉGH Ferenc: Tanulmányuton romániai könyvtárakban. = MEK. 1971. 2. no. 32-36. p.

63. V. BUSA Margit: Sajtó bibliográfiai kutatások romániai könyvtárakban. = KF. 1972. 4. no. 431-433. p.

64. MISZTI László: Romániai egyetemi könyvtárakban. = KF. 1973. 2. no. 186-191. p.

65. SONNEVEND Péter: Romániai könyvtárakról. (Adalékok egy tanulmányut nyomán.) = KF. 1975. 3. no. 309-317. p.

SPANYOLORSZÁG

66. BENCZIK Vilmosné: Pillanatfelvétel három spanyol könyvtárról. = Ks. 1973. 2. no. 87-88. p.

SVÁJC

67. KOCZKA János: A zürichi Pestalozzianumban. = KN. 1970. 4-5. no. 58-63. p.

SVÉDORSZÁG

68. LÁNG Imre: A társadalomtudományi kutatás szakirodalmi információellátásának néhány problémája Nyugat-Európában. = TMT. 1972. 1. no. 1-16. p.

69. DÉR Éva: A Stockholmi Müegyetem könyvtárában kiépitett országos, multidiszciplináris és szelektiv információs rendszer és szolgáltatás. = TMT. 1975. 6. no. 412-421. p.

SZOVJETUNIÓ

70. KOCZKA János: Az összehasonlitó pedagógia és információ helyzete a Szovjetunióban. = KN. 1970. 1. no. 19-22. p.

71. GOMBOCZ István: Ukrajnai, kárpátaljai cserekapcsolataink elmélyitése. = KF. 1972. 4. no. 437-439. p.

72. LŐRINCZ Gyula: Látogatás moszkvai egyetemi és mezőgazdasági tudományos szakkönyvtárakban. = MgKT. 1971. 4. no. 1-6. p.

73. BENCSIK Jánosné: Tanulmányuton a Szovjetunióban. = MEK. 1972. 2. no. 41-43. p.

74. ENGLONER Erika: A Leningrádi Kalinyin Müszaki Egyetem Központi Könyvtára. = MEK. 1975. 1. no. 2-21. p.

EGYÉB

75. POLGÁR Ernő: Ki, hová és miért utazik külföldi tanulmányutra? Vizsgálódás a Könyvtártudományi és Módszertani Központ utijelentés-gyüjteményében. = Ks. 1975. 9. no. 529-531. p.

76. ROHLA Mártonné: Könyvtárosaink tanulmányutjai 1971-ben. = MEK. 1971. 2. no. 30-32. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KRÓNIKA

Szabó Ervin-emlékérmeseink 1972–1976

Ötödször kaptak példamutatóan és kiemelkedő szinvonalon dolgozó könyvtári szakemberek Szabó Ervin emlékérmet. Lapunk hosszu átfutási ideje miatt ismét csak jókora késéssel fejezhetjük ki jókivánságainkat a magas szakmai kitüntetés uj birtokosainak: Barna Eleonórának, Dénes Istvánnénak, Gomba Szabolcsnénak, Györe Pálnak, Lázár Péternek és Papp Attilának.

Az emlékérmesek száma az uj kiosztással 31-re nőtt. Talán nem érdektelen olvasóink számára, ha közöljük összesitett névsorukat. (A munkahely és a beosztás természetesen az emlékérem odaitélésekori helyzetnek felel meg.)

1. BARNA Eleonóra könyvtárigazgató
(Nagyközségi-Járási Könyvtár, Nagykáta) - 1976.
2. BENEDEK Jenő igazgató
(Országos Müszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ) - 1974.
3. BÉKÉS György könyvtárigazgató
(Városi-Járási Könyvtár, Hatvan) - 1975.
4. Dr. CSÜRY István könyvtárigazgató
(Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára, Debrecen) - 1972.
5. DÉNES Istvánné könyvtárigazgató
(Textilipari Dolgozók Szakszervezete Központi Könyvtára) - 1976.
6. Dr. GÁL Andorné osztályvezető
(MÉM Információs Központja - AGROINFORM) - 1973.
7. GELENCSÉR István könyvtárigazgató
(Szakszervezetek Megyei Tanácsa Központi Könyvtára, Kaposvár) - 1975.
8. Dr. GOMBA Szabolcsné osztályvezető
(Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára, Debrecen) - 1976.
9. GÖNCZI Imre politikai munkatárs
(Szakszervezetek Országos Tanácsa) - 1973.
10. Dr. GYÖRE Pál szaktanácsadó
(Kohó- és Gépipari Tudományos és Müszaki Tájékoztató Intézet) - 1976.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

11. HERNÁDINÉ NÉMETH Zsófia osztályvezető
(József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged) - 1974.

12. Dr. HILLER István könyvtárigazgató
(Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron) - 1975.

13. HORVÁTH Géza könyvtárigazgató
(Megyei Könyvtár, Tatabánya) - 1973.

14. Dr. JUHÁSZ Imréné könyvtárvezető
(Egyesült Villamosgépgyár Művelődési Központja) - 1972.

15. Dr. KÁLMÁN Lászlóné könyvtárvezető
(MSzMP KB Párttörténeti Intézete Könyvtára) - 1975.

16. Dr. LÁZÁR Péter főigazgató
(Országos Müszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ) - 1976.

17. LIPTÁK Pál könyvtárigazgató
(Megyei Könyvtár, Békéscsaba) - 1972.

18. MARTONOSI Pál könyvtárigazgató
(Városi-Járási Könyvtár, Kiskunhalas) - 1974.

19. MÁTÉ György könyvtárvezető
(Csepel Autógyár Szakszervezeti Könyvtára, Szigetszentmiklós) - 1974.

20. PAPP Attila könyvtárigazgató
(Városi Könyvtár, Kazincbarcika) - 1976.

21. PUSKÁS Sándorné igazgatóhelyettes
(Megyei Könyvtár, Szombathely) - 1974.

22. Dr. REMETE László osztályvezető
(Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) - 1972.

23. Dr. RUZSÁS Lajosné könyvtárigazgató
(Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára) - 1972.

24. SALLAI István főosztályvezető
(Országos Széchenyi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ) - 1974.

25. Dr. SEBESTYÉN Géza főigazgatóhelyettes
(Országos Széchenyi Könyvtár) - 1974.

26. SZEDERKÉNYI Lászlóné könyvtárigazgató
(Járási Könyvtár, Paks) - 1973.

27. SZEPESINÉ dr. BENDA Mária osztályvezető
(Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ) - 1975.

28. Dr. SZÉKELY Sándor igazgató
(Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ) - 1973.

29. TAKÁCS Miklós könyvtárigazgató
(Megyei Könyvtár, Szombathely) - 1972.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

30. Dr. UHLMANN Aladár tudományos főmunkatárs
(Nehézipari Müszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc) - 1973.

31. Dr. ZSIDAI József könyvtárigazgató
(Nehézipari Müszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc) - 1975.

Végül olvasóink tájékoztatására táblázatot közlünk a kiosztott dijak megoszlásáról - könyvtártipusok és közigazgatási egységek szerint.

Közigazgatási egység	Irányító sz. módsz. közp.	Felsőoktat. kvt.	Szak-kvt., inform. közp.	Közművelődési könyvtár: Taná-csi	Közművelődési könyvtár: Szak-szerv.	Összesen
Budapest	2	-	8+	1++	2	13
Baranya megye	-	1	-	-	-	1
Bács-Kiskun megye	-	-	-	1	-	1
Békés megye	-	-	-	1	-	1
Borsod-Abauj-Z. megye	-	2	-	1	-	3
Csongrád megye	-	1	-	-	-	1
Győr-Sopron megye	-	1	-	-	-	1
Hajdu-Bihar megye	-	2	-	-	-	2
Heves megye	-	-	-	1	-	1
Komárom megye	-	-	-	1	-	1
Pest megye	-	-	-	1	1	2
Somogy megye	-	-	-	-	1	1
Tolna megye	-	-	-	1	-	1
Vas megye	-	-	-	2	-	2
14 közig. egységből:	2	7	8+	10++	4	31

+Az Országos Széchenyi Könyvtár beszámitásával

++A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár beszámitásával

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KITEKINTÉS

Rendelet
Állami Tárcaközi Könyvtári Bizottság létesítéséről a Szovjetunió Kulturális Minisztériuma mellett

Jóváhagyta a Szovjetunió Minisztertanácsa,
1975. okt. 1-i, 847. sz. határozatával

A határozatot (Polozsenie o Goszudarsztvennoj mezsvedomsztvennoj bibliotecsnom komiszszii pri Miniszterszvo kul'turü SzSzSzR) a Bibliotekar'-ban (1976. 2. no. 45. p.) megjelent szöveg alapján közöljük, KÖVENDI Dénes forditásában.

1. A Szovjetunió Kulturális Minisztériuma mellett müködő állami Tárcaközi Könyvtári Bizottság (a továbbiakban ÁTKB - a ford.) a könyvtárügy irányitásának országos összehangolására szolgáló tárcaközi szerv. Szoros kapcsolatban dolgozik azokkal a minisztériumokkal, főhatóságokkal, és társadalmi szervezetekkel, amelyeknek könyvtári hálózatuk van. A minisztériumok, főhatóságok és társadalmi szervezetek a Bizottság határozatait, javaslatait és ajánlásait figyelembe véve irányitják a hatáskörükbe tartozó könyvtárakat.

2. Az ÁTKB fő feladatai:

a) Hangolja össze a minisztériumoknak, főhatóságoknak és társadalmi szervezeteknek a bármely tipusu könyvtárak irányitása terén kifejtett tevékenységét, az SzKP KB és a Szovjetunió Minisztertanácsa által hozott könyvtárügyi határozatok eredményes végrehajtása érdekében: tegye hatékonyabbá az ország könyvállományának felhasználását a dolgozók kommunista nevelése és képzése érdekében; növelje a könyvtárak szerepét a tudomány és technika eredményeinek széles körü elterjesztésében, mielőbbi népgazdasági hasznositásában, a tudományos és müszaki haladás meggyorsitásában;

b) dolgozzon ki javaslatokat az ország könyvtárai fejlesztésének fő irányvonalaira nézve, hogy az olvasók valamennyi kategóriája részesüljön könyvtári-bibliográfiai és információellátásban, kapjon tág lehetőséget a társadalom könyvállományának használatára.

3. Az ÁTKB-nek kötelessége, hogy:

a) vizsgálja meg a könyvtárügy országos távlati fejlesztésének terveit; dolgozzon ki olyan javaslatokat, amelyek biztositják a különféle minisztériumok, főhatóságok és társadalmi szervezetek könyvtárainak együttmüködését, összehangolt tevékenységét;

b) készitse elő a döntéseket az ország könyvtárainak tevékenységére vonatkozó törvényhozási intézkedések tervezetéhez;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

c) dolgozzon ki ajánlásokat arra nézve, hogyan lehet elmélyiteni a könyvtárak együttmüködését a kiadókkal, a könyvkereskedelmi szervekkel, a tudományos és müszaki tájékoztatás szerveivel, a rádióval és a televizióval;

d) segitse elő az egységes országos könyvtárközi kölcsönzési rendszernek és a tároló raktári rendszernek a megszervezését, a könyvtári állomány gyarapitásából a párhuzamosságok kiküszöbölését, a tájékoztatási szervek és a könyvtárak összehangolt - az egységes információállományra épülő - munkájának biztositását, a könyvtári-bibliográfiai munkafolyamatok gépesitését;

e) tegyen javaslatokat a könyvtárak állományának alakitására és felhasználására nézve, beleértve az uj irodalom beszerzését, példányszámának meghatározását, már megjelent müvek ujrakiadását, figyelembe véve a dolgozók igényeit és a könyvtárak szükségleteit;

f) tegyen javaslatokat a káderképzés javitására, a módszertani és kutatómunka szinvonalának emelésére a könyvtártudomány és a bibliográfia terén;

g) segitse elő a külföldi nemzetközi és nemzeti könyvtáregyesületekkel való kapcsolatok megfelelő formáju kibővitését és megszilárditását.

4. Az ÁKTB-nek joga van arra, hogy:

a) határozatokat hozzon a minisztériumokhoz, főhatóságokhoz és társadalmi szervezetekhez tartozó könyvtárak tevékenységének hatékonyabb összehangolása érdekében;

b) megkapja a minisztériumokhoz, főhatóságokhoz és társadalmi szervezetekhez tartozó könyvtáraktól az illetékességi körébe vágó kérdésekre vonatkozó dokumentumokat, valamint, hogy a megfelelő minisztériumokkal, főhatóságokkal és társadalmi szervezetekkel egyetértésben megismerkedjék a hatáskörükbe tartozó könyvtárak munkájának helyzetével;

c) meghallgassa a könyvtárakkal rendelkező minisztériumok, főhatóságok és társadalmi szervezetek képviselőinek beszámolóját a hatáskörükbe tartozó könyvtárak tevékenységéről és az ÁKTB ajánlásai végrehajtásának állásáról;

d) az érdekelt minisztériumokkal, főhatóságokkal és társadalmi szervezetekkel együtt vagy velük egyetértésben szervezzen munkabizottságokat és szakértői csoportokat a könyvtárak tevékenységével kapcsolatos fő kérdések tanulmányozására és idevágó javaslatok kidolgozására, s vonjon be szakembereket, tudományos dolgozókat e bizottságok és csoportok munkájába.

5. Az ÁTKB a saját maga által megszabott munkatervek alapján dolgozik. Határozatait megküldi az érdekelt minisztériumoknak, főhatóságoknak és társadalmi szervezeteknek, hogy tegyenek megfelelő intézkedéseket a könyvtárügy fejlesztésére és a könyvtárak tevékenységének összehangolására.

6. Az ÁTKB a szükségleteknek megfelelő időközökben ül össze, de évente legalább két izben.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A csehszlovák Központi Tudományos Műszaki és Gazdasági Tájékoztatási Központ feladatai a hatodik ötéves tervben

A szerző Ukoly UVTEI v šesté pětiletce c. cikkét (Technicka Knihovna 1976. 1. no. 1-5. p.) TARR Lászlóné tömöritette.

A csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága 1974 novemberi ülésén jóváhagyott hatodik ötéves terv irányelvei, konkrét feladatai és céljai utmutatásul szolgálnak a tudományos tájékoztatás országos rendszerének továbbfejlesztéséhez és az 1973-ban kiadott 20. számu kormányrendelet értelmében a tájékoztatási rendszer továbbfejlesztéséhez is. A tudományos tájékoztatási rendszer fontos része az országos tudományos és müszaki politikának. A hatékony, országosan integrált tudományos tájékoztatási rendszer kialakitásának és megfelelő hatékonyságának biztositása érdekében tovább kell fejleszteni a szervezeti előfeltételeket. A tudományos tájékoztatás ágazati szakközpontjainak biztositani kell a fejlesztéshez szükséges lehetőségeket. Fejleszteni kell az egész tájékoztatási rendszer állományát, meg kell teremteni az előfeltételeket a gépi feldolgozás megindításához, a tájékoztatási központokat el kell látni megfelelő technikai berendezésekkel, s végül gondoskodni kell a tájékoztatás területén dolgozók képzéséről és továbbképzéséről, valamint az információt használók képzéséről is.

Csehszlovákia feltételeit figyelembe véve nem látszik célszerünek beszerezni és feldolgozni a tudományos tájékoztatás területén szerte a világon megjelenő összes tájékoztatási forrásanyagot. Széleskörü nemzetközi együttmüködést és munkamegosztást kell kialakitani, elsősorban a szocialista országokkal. Csehszlovákiának aktivan részt kell venni a KGST-tagállamok Nemzetközi Tudományos és Müszaki Információs Rendszerének munkájában, de ugyanakkor teljes mértékben fel kell használnia az UNISIST, az INIS és az egyéb nemzetközi rendszerekkel való együttmüködés lehetőségeit.

A Tudományos, Müszaki és Gazdasági Információs Központ (Ustredi vedeckotechnické a ekonomické informaci, /UVTEI/ Praha) központi szövetségi jellegü intézményként a Müszaki és Beruházási Minisztérium hatáskörébe tartozik. A hatodik ötéves terv folyamán munkájában a hangsulyt a következő tervfeladatok megoldására kivánja helyezni:

- az automatizált tudományos tájékoztatás és információterjesztés egységes rendszerének kiépitése, más hazai és külföldi automatizált tájékoztatási rendszerekkel a kompatibilitás biztositása;
- az országos müszaki politika irányitásához szükséges megfelelő tanulmányok készitése és a normativákat tartalmazó tervek rendszerének kialakitása.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az elsőként említett feladat szerint, kapcsolódva az ötödik ötéves tervidőszakban elért eredményekhez, tovább kell folytatni az egész tájékoztatási rendszer szervezésének tervezését, a technikai felszereltség megoldását és az egységes technológia kialakitásával összefüggő munkákat. Ezeknek alkalmazásával az ágazati szakközpontokban meg kell teremteni annak előfeltételeit, hogy Csehszlovákiában kialakuljon a tudományos tájékoztatás egységes integrált automatizált rendszere.

A hatodik ötéves terv időszakában meg kell oldani, hogy a tudományos információk feldolgozása és terjesztése egy központi bázisszervben kidolgozott módszer alapján a rendszeren belül müködő valamennyi intézménynél egységesen valósuljon meg. E célból un. technológiai gócokat (csomópontokat) kell kialakitani, amelyek azt a célt szolgálják, hogy az adott szakterület számára a releváns bemeneti és kimeneti információkat feldolgozzák. Ugyanakkor ezek a technológiai gócok összekötő szerepet játszanának a tájékoztatási intézmény és a rendszer központi szerve között.

A következő tervfeladat: kidolgozni a tudományos tájékoztatás fejlesztésének prognózisát a hetedik és a nyolcadik ötéves tervek időszakára. Az országos technikai, politikai irányitás számára tervtanulmányokat kell kidolgozni, melyek javaslatokat és intézkedéseket tartalmaznak a népgazdaság egyes területein a tájékoztatási tevékenység fejlesztésére.

A Tudományos, Müszaki és Gazdasági Tájékoztatási Központ, a CsKP KB határozata és az ezt követő 174/1974. számu kormányrendelet értelmében a hatodik ötéves tervben a következő konkrét feladatok megoldását tervezi:

A tájékoztatástudományi kutatás és fejlesztés területén:

- az informatika területén folyó elméleti és alkalmazott kutatások és azok továbbfejlesztésének országos koordinálása;
- az egész tájékoztatási rendszer számára rendszeres módszertani és tanácsadó tevékenység szervezése;
- a rendszer számára a jogi szabályzatok és irányelvek elkészitéséhez és kiadásához szükséges alapanyagok előkészitése;
- a tájékoztatási intézmények központi nyilvántartásának megszervezése;
- az informatika területére vonatkozó normativák és az informatika terminológiájával összefüggő kérdések kidolgozása;
- osztályozási kutatások folytatása, elsősorban az ETO-val kapcsolatban;
- ágazati bibliográfiai tájékoztatási központ létrehozása az informatika számára;
- az országos tájékoztatási politika programjának keretén belül készült kutatási jelentések számára tároló központ szervezése.

A tudományos és gazdasági tájékoztatás területén:

Keresztmetszet- és ágazatközi jellegü tervtanulmányok összeállitása a következő területeken:

- gazdasági és technikai fejlesztés prognózisa,
- a tudományos-müszaki fejlődés gazdaságtana és irányitása,
- az iparpolitika tendenciái és eredményei,
- az energetikai és nyersanyaggazdálkodás,
- a népgazdaság kemizálása,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

- a környezetvédelem és az életkörülmények kialakitása,
- a népgazdaság fejlődésének hatékonysága és az életszinvonal problémái,
- a gazdasági fejlődés mutatói külföldön,
- tájékoztató jelentések a világ technikai eredményeiről,
- a nemzetközi szervezetek anyagai,
- a tudomány és a technika fejlődésének előfeltételei,
- a szinopszis és a trend,
- a tájékoztatás a tudományos-müszaki együttmüködés területén.

A központi müszaki technikai bázis kialakitása területén:

Ezen a területen valamennyi tevékenység "Az egységes csehszlovák automatizált tájékoztatási rendszer kialakitása" tervfeladat megoldására irányul. A megoldáshoz a következő részfeladatok elvégzése szükséges:

- a központi müszaki bázis számára megfelelő épületek biztositása,
- a központi müszaki bázis ügymenetének eddig külső számitástechnikai rendszerben való feldolgozása helyett az EC 1040 tipusu saját rendszerrel való megoldása.

Az egész feladat megoldása négy szakaszban történik és ehhez a következő szakmai problémákat kell megoldani:

- a központi technikai bázisrendszer kapcsolatainak és fejlesztésének megtervezése,
- a csehszlovák tudományos tájékoztatási rendszer keretén belül központi specializált információs rendszerek kiépitése,
- a tudományos-müszaki fejlesztés számára olyan specializált rendszerek létrehozása, amelyek kompatibilisek az országos automatizált irányitási rendszerekkel,
- a tudományos tájékoztatás ágazati rendszerének integrálása, a technikai bázisrendszer egységes technológiájának és a müszaki eszközöknek fokozatos bevezetése utján,
- az NTMIR nemzetközi központi katalógusrendszer alapján a külföldi periodikumok központi katalógusainak kiépitése,
- a csehszlovák könyvtárak állománygyarapitási politikájának koordinálása,
- a SOKRATUS-rendszer kiépitésének befejezése,
- az AKVIS automatizált könyvtári kölcsönzési és tájékoztatási rendszer kidolgozása,
- az informatika tájékoztatási rendszerének kiépitése,
- a csehszlovák népgazdaság számára az adatbázisok racionális kihasználásának központi biztositása,
- a csehszlovák tudományos tájékoztatási rendszeren belül olyan reprográfiai normativák, tervezési és technológiai eljárások kidolgozása, amelyek ugyanakkor kompatibilisek a nemzetközi tájékoztatási rendszerek hasonló tevékenységével,
- a központi müszaki adatbank bázis-rendszer megtervezése és létrehozása, és kompatibilis technológiai eszközök alapján való egységesitése.

Az Állami Müszaki Könyvtár a Központ szervezeti egységeként müködik és a hatodik ötéves terv időszakában, mint a müszaki könyvtári hálózat központja, a hagyományos könyvtári feladatok - állományalakitás, feldolgozás, katalógusok szerkesztése, állományfelhasználás, központi doku-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

mentációs állomány épitése, kutatási jelentések és disszertációk központi nyilvántartása, forditások központi nyilvántartása, módszertani anyagok kiadása, a központi katalógus kezelése stb. - ellátásán kivül a legnagyobb hangsulyt a következő feladatok megoldására kivánja fektetni:

"Az automatizált könyvtári, kölcsönzési és a felszólitási rendszer" tervfeladat megoldására; a csehszlovák központi szakositott tudományos tájékoztatás rendszerének kiépitésére; a müszaki könyvtári hálózat egységes módszertani irányitásának megoldására; a müszaki irodalom bibliográfiai központja, valamint a tájékoztató és referensz szolgálat funkcióinak ellátására; a müszaki könyvtári hálózatban bevezetendő uj munkamódszerek kidolgozására; az állami müszaki könyvtárak állományfelhasználásának koordinálására; a csehszlovák gyártmányokról nyujtandó tájékoztató szolgálat megszervezésére; a nemzetközi cégirodalom és a tudományos-müszaki forditások területén a NTMIR keretén belül a nemzeti tájékoztatási bázisszerv feladatainak ellátására a termelési vállalatok, kutató- és fejlesztési intézmények, valamint a főiskolák igényei alapján recherchek és témadokumentációk, szemlék összeállitására.

A tájékoztatási dolgozók továbbképzése és az információhasználók képzése területén olyan specializált intézményeket kell létrehozni, amelyek a tájékoztatási dolgozók képzésének, továbbképzésének és az információhasználók képzésének valamennyi kérdésével foglalkoznak. Ehhez fel kell használni a hazai és a nemzetközi tapasztalatokat és figyelembe kell venni a tudományos tájékoztatás várható fejlődését. Fejleszteni kell a továbbképzés módszertanát, ki kell dolgozni az uj tanterveket és taneszközöket. A szocialista országokkal két- és többoldalu együttmüködést kell kialakitani. A továbbképzést ugy kell megszervezni, hogy az az iskolai oktatás rendszeréhez kapcsolódjon.

A nemzetközi együttmüködés területén a Központ a legnagyobb hangsulyt azokra a feladatokra összpontositja, amelyek összefüggnek a sokoldalu együttmüködési megegyezésekkel. Különös aktivitással vesz részt a KGST-tagállamok NTMIR tevékenységében. Kétoldalu együttmüködést kiván kialakitani a szocialista országokkal, de különös gonddal foglalkozik a cseh és a szovjet tudományos tájékoztatási rendszer együttmüködésének programjával.

A Központ ellátja a nemzetközi szervezetekben betöltött tagsággal összefüggő feladatokat, valamint a Francia Tudományos és Müszaki Dokumentációs Központ, az Interkamera és a tudományos müszaki propaganda területén is számos feladatot old meg.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A tájékoztatás- és könyvtártudományi képzés tanterveinek áttekintése

D. FOSKETT

A FID Képzési Bizottsága az UNESCO megbizásából világszerte felmérte a felsőfoku képzés tanterveit. Az UNESCO a teljes anyagot kiadja. Az alábbiakban VADÁSZ Ferencné által ismertetett közlemény (Survey of training programmes in information and library science = UNESCO Bulletin of Libraries, 1975. 1. no. 23-32. p.) a teljes dokumentum előszavának nagy részét tartalmazza, s képet ad a felmérés által feltárt fő irányvonalakról.

A felmérés módja

1972-ben küldte ki a FID Képzési Bizottságának Titkársága a kérdőiveket, csaknem 80 egyetemnek és egyéb olyan intézménynek, amelyben felsőfoku tájékoztatás- és könyvtártudományi képzés folyik. A kérdőives módszerrel nehéz biztositani azt, hogy a válaszolók ugyanazt értsék a kérdőivben szereplő kifejezéseken. A jelen esetben azonban megkönnyitette az egyetértést az a munka, amelyet az IFLA és a FID már évek óta végzett a képzés problémáinak tisztázása érdekében.

A régi és az uj a tantervekben

A válaszok azt mutatják, hogy nagy változás indult meg a képzés területén, de a folyamatosság sem szenvedett sérelmet. Szinte mindegyik válaszoló központi szerepet tulajdonit a könyvtárosképzés két hagyományos témakörének: az osztályozásnak és a cimleirásnak, valamint a szakbibliográfiának s ezzel kapcsolatban a szakreferensi munkának. - Az utóbbival kapcsolatban egyesek tulságosan eltérbe helyezik az egyes tudományszakokban szerzett ismereteket. Ne feledjük azonban, hogy a szaktájékoztató nem azonos a szaktudóssal; a használók információkat várnak tőle, nem tudományos kérdésekről akarnak vele konzultálni, hiszen azt saját kollegáikkal jobban megtehetik. A könyvtáros- és dokumentálóképzés keretében nem lehet szaktudósokat képezni - amint másfelől a szaktudomány egyetemi tanulmányozása sem tesz valakit egyuttal szaktájékoztatóvá is.

Két tényező jut egyre nagyobb szerephez a képzési koncepciókban: a kommunikáció elve és a szakirodalmi ismeretek.

A "kommunikáció" divatos és több értelmü kifejezés, esetünkben mégis hasznos. A tantervekben ugyanis egyre jobban hangsulyozzák az információk különféle formáju rögzitésének szerepét az ismeretek közvetitésében. A könyvtáros és a tájékoztatási szakember társadalmi funkciója egyformán az információk gyüjtése és szétsugárzása, a használók szükségleteinek kielégitése érdekében - akár egy közmüvelődési könyvtár olvasói a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

használók, akár egy ipari kutatóintézet munkatársai. Az egyre jobban terjedő rendszerelméleti felfogás is azt sugallja, hogy a dokumentációs munka különféle területei nem különleges, a hagyományos könyvtári munkától független diszciplinák, hanem ugyanannak a nagy egésznek a részei. A legmerészebb technikai vagy elméleti felfedezések sem öncéluak, nem teszik fölöslegessé a könyvtári-tájékoztatási munkára vonatkozó eddigi ismereteinket, hanem bővitik, fejlesztik azokat.

Ezt az integrációt tükrözi az is, hogy mindenütt nő a tantervekben a szakirodalmi ismeretek aránya. A könyvtárosnak mint müvelt embernek kötelessége ismerni nemzete irodalmát, annak bibliográfiáját, de ebbe tudományosan elmélyedniük csak azoknak kell, akik majd a nemzeti könyvtárban vagy egyetemi könyvtár bölcsészkari részlegében fognak dolgozni. A többi szakterület leendő könyvtárosának vagy dokumentálójának az illető szakterület irodalmába, bibliográfiájába kell ugyanilyen alaposan elmélyednie tanulmányai folyamán.

A gépesités

A könyvtári-tájékoztatási szakirodalomban jelenleg a gépesités, az automatizálás kérdései dominálnak: természetesen a képzésben is főleg ezek jelentik a változást. Hogy mi a helyes mérték, az még nem tisztázódott. A legfejlettebb számitógép-iparral rendelkező országok - az USA, Kanada, Japán - némelyik könyvtárosképző intézményének tananyagát a számitógépes szakembereket képző intézmények is megirigyelhetnék. Pedig a leendő szaktájékoztató nem azonos a számitógépes szakemberrel. A bibliográfia gépi uton való előállitásából őrá elsősorban nem a technológiai folyamat tartozik, hanem a termék. Nemrég még a nyomtatott könyvet (és folyóiratot) tekintették a tudományos ismeretek szinte kizárólagos hordozójának, mégsem állt a hagyományos könyvtárosképzés központjában a könyv előállitásának technikai folyamata, nem képezték ki nyomdásszá a leendő könyvtárosokat.

Elmélet és gyakorlat

Mi a gyakorlat helye a felsőfoku képzésben? A háromféle lehetőség: előzetes gyakorlat; az oktatás folyamatába épülő gyakorlat; szakképesités utáni gyakorlat a munkahelyen.

A felvétel előtti kötelező gyakorlat ellenzői azzal érvelnek, hogy egyfelől a középiskola elvégzése után közvetlenül a hallgatók még benne vannak a tanulási gyakorlatban, s annak megszakitása visszaveti őket, másfelől az egyetemi oktatáshoz egyáltalán nem kapcsolódó gyakorlat nagyrészt feleslegesen eltöltött idő. Az ellenvéleményt vallók azt bizonygatják, hogy az egyetemi tanulmányok előtti könyvtári munka reálissá teszi a pályaválasztást, a leendő hallgatók megismerik a szakmát és tudják, mire vállalkoznak. Vannak, akik kétéves előzetes könyvtári munkát tartanak kivánatosnak; a többség szerint egy év is elfogadható.

A tanulmányi időben végzett könyvtári gyakorlat előnye, hogy a képző intézmény irányitása alatt folyik és kapcsolódik a megszerzett elméleti

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ismeretekhez. A néhány hetes, esetleg néhány hónapos gyakorlatok anyagi nehézségeket jelentenek a hallgatóknak, hiszen munkabért nem kapnak, és meglehetősen nagy szállás- és ellátási költség terheli őket. Az egy-két napos könyvtárlátogatások - bár a semminél jobbak - nem nevezhetők gyakorlatnak. Mindenütt elterjedt a munka melletti tanulási forma, a levelező képzés. Ebben ideálisan kapcsolódik össze az elméleti fejlődés a mindennapi munka gyakorlatával. Általános vélemény azonban, hogy a levelező oktatás szinvonala lényegesen alacsonyabb a nappalinál.

Sok helyen bevezették az abszolutórium utáni kötelező egyéves könyvtári gyakorlatot. A hallgatók munkaprogramját a képző intézmény irja elő és annak teljesitését a szakfelügyelő minősiti; az oklevelet csak ezután kapják meg.

Az időszakonkénti továbbképző tanfolyamok rendszerében különösen fontos a régebben végzett szakemberek megismerkedése a gépesités lehetőségeivel. Ilyen tárgyu rövid, gyakorlati jellegü tanfolyamokra még a vezető beosztásu könyvtárosoknak is ajánlatos időt szakitaniuk.

A tanulmányi idő és a tanterv

A tanulmányi idő országonként különböző. A szakvizsgához (baccalaureusi szint) 3-4 év szükséges; az egyetemi (magisteri) diplomát további 1-2 évi tanulás után szerezhetik meg a hallgatók. A levelező képzés időtartama mindenütt nagyobb a nappalinál.

A tantervek összehasonlitó vizsgálata igen nehéz. Ugy tünik, hogy több országban mindenféle studiumot raktak össze csak azért, hogy a képzést tudományosabbá tegyék: hazai irodalom és történelem, könyvtörténet, filozófia, szociológia, pszichológia, pedagógia, logika, nyelvészet, tudománytörténet. A tájékoztatástudomány témaköre különösen áttekinthetetlen. Az összehasonlitást elsősorban a terminológiai eltérések nehezitik meg. Az "informatika" például a Szovjetunióban és a szocialista országokban a könyvtár- és tájékoztatástudománynak és segédtudományaiknak összességét jelenti, Nyugat-Európában viszont a számitógépekre épülő kommunikáció tudományát. Ez a kettősség mutatkozik meg az "elméletközpontu" és a "számitógépközpontu" tantervek kettősségében is. A Varsói Egyetemen folyó posztgraduális informatikai képzés keretében például inkább csak elméleti, nem pedig müszaki szempontból foglalkoznak a számitógéppel, a tananyag zömét a könyvtári-tájékoztatási szolgáltatások szervezése és a "hagyományos" könyvtártudomány - referensz-eszközök, osztályozás, cimleirás - teszi ki. A másik véglet a Georgiai Müszaki Főiskola (USA) Tájékoztatás- és Számitógéptudományi Intézetének szintén igen terjedelmes tanterve, amelyben a számitógéppel kapcsolatos müszaki ismeretek dominálnak, s szinte teljesen kiszoritják a könyvtári-tájékoztatási szolgáltatásokra vonatkozó anyagot. - Sajátos jellegü a bangalore-i (India) DRTC és a londoni City University tanterve. Itt a tanszéket alapitó Ranganathan, ill. Farradane osztályozáselméletével, az emberi tudás strukturájával jóval alaposabban foglalkoznak, mint más egyetemeken a hagyományos osztályozással, igy az oktatás a könyvtári munkának a tájékoztatással való szerves kapcsolatát tükrözi.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Igen nagy szükség van magasabb foku könyvtár- és tájékoztatástudományi studiumokra. Egyelőre még csak az USA-ban alakult ki e területen az egyetemi doktorátusi tanulmányi programok eléggé széles skálája. Európában azért nehéz ezt megvalósitani, mert a doktori studiumokat olyan oktatóknak kellene irányitaniuk, akik maguk is rendelkeznek könyvtártudományi doktori cimmel, ilyen pedig kevés van. A legtöbb ország fiatal tudósjelöltjei csak külföldön, elsősorban az USA-ban tehetnének doktorátust, az ezzel járó anyagi terheket azonban kevesen tudják vállalni. Koppenhágában az egyetem tájékoztatástudományi tanszéke az UNESCO támogatásával nemzetközi továbbképző tanfolyamokat szervez egyetemi oktatók számára az információfeltárás és információkereső rendszerek témaköréből.

A fejlődő országok tulnyomórészt külföldről meghivott tanárokkal oldják meg az oktatást. Megfelelő számitógépi bázissal viszont nem rendelkeznek, s a "kréta-oktatás" csak egészen kezdeti lépésnek tekinthető a tájékoztatási szakemberképzés terén.

Oktatási módszerek

E téren is főként a gépesités jelenti az ujdonságot. A legfejlettebb országok - elsősorban az USA - egyetemein teljesen áttértek a számitógépekre alapozott audiovizuális programozott oktatásra. Igy lehetővé válik a teljesen önálló tanulás is, de kisérletek bizonyitják, hogy a módszer is hatékonyabb csoportos oktatás formájában. A szemináriumi csoportok tanár vezetésével dolgoznak, mert a képernyővel és a hangszalaggal való személytelen kapcsolatban nagyon sokat számit egyetlen tanár jelenléte is, akivel a hallgatók konzultálhatnak.

A televiziós oktatás széles körben elterjedt még a fejlődő országokban is. Utóbbiaknak ez biztositja a szinvonalas oktatást. A képzés teljes tananyaga beszerezhető oktatófilmeken. A választék gazdag, de még sem szakmai, sem esztétikai szempontból nem kielégitő. Buenos Airesben az UNESCO támogatásával oktatófilmet készitettek a könyvtár- és tájékoztatástudományi képzés teljes tananyagáról az összes latin-amerikai ország számára. Ez nem éri ugyan el az egyetemi szinvonalat, de a tömeges képzéshez igen nagy segitség.

Összefoglalás

A felmérés által szolgáltatott összkép rendkivül tarka, nehéz volna belőle konkrét, általános érvényü tanulságokat levonni. Világosan mutatja azonban, hogy mindenütt lényegében hasonló problémákat kell megoldania a képzésnek, épp ezért rendkivül hasznos a kölcsönös tapasztalatcsere. A képzésre vonatkozó információk további gyüjtése és rendszerezése tehát feltétlenül segiti a fejlődést.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Tájékoztató ügynökök

James B. DODD

A szerző Information brokers c. cikkét (Special Libraries, 1976 may/june, 243-249. p.) SÁRDY Péter tömöritette.

A 70-es évek elején a könyvtári és tájékoztatási világban olyan működési mód bukkant fel, amely hosszu távon erősebben befolyásolhatja a szakmát, mint azt ma sejtjük. Ez a jelenség a független tájékoztató ügynökök növekvő száma. Ezek az ügynökök közvetitőként tevékenykednek a könyvtárak, ill. a fizetőképes használók közt, elsődleges céljuk a profitszerzés.

A mai tájékoztató ügynökök legtöbb ügyfele olyan vállalat vagy magánszemély, aki nem rendelkezik saját könyvtárral, vagy azt nem használja.

E cikk célja, hogy feltárja a létező problémákat és lehetőségeket, valamint azt az etikát, amelyre szükség volna a könyvtárak, az információs ügynökök és egyikük, vagy mindkettőjük ügyfelei közt kifejlődő kapcsolatokban.

A vizsgálat során interjukat készitettek több ügynökkel, az általuk használt könyvtárak munkatársaival, valamint a könyvtárak, ill. ügynökök ügyfeleivel. Interjuk és beszélgetések, valamint postai kérdőivek segitségével az USA-ból és Kanadából 32 többé-kevésbé aktiv tájékoztató ügynökkel vették fel a kapcsolatot. Közülük 18 jelentős segitséget nyujtott a vizsgálathoz.

Ami a meg nem találtak számát illeti, ez a 32 fő ugy arányulhat hozzájuk, mint a jéghegy kiemelkedő és vizalatti része egymáshoz. Tapasztalataink, könyvtárosok ismeretei és ügynökök utalásai alapján tudjuk, hogy számos intézmény létesitett kapcsolatokat olyan magánszemélyekkel, akik csak az ő számukra végeznek tájékoztató ügynöki munkát. Ezek megtalálása igen nehéz.

Áttekintés

A jelenség uj voltára utal, hogy Davis vonatkozó bibliográfiájának legkorábbi tétele 1969-ből származik. Andrew Garwin, a New York-i Information Clearing House alapitója szerint a tájékoztató ügynökök összessége egy 5-10 millió dolláros iparnak felelhet meg, és sulya tiz év alatt megtizszereződhet.

Maga a jelenség többféle elnevezéssel bir. Beszélnek szabaduszó könyvtárosról, információs tanácsadókról, információs specialistákról stb.

Az egyik elnevezés, amely az "igény alapján tájékoztató" jellegre utal, többszörösen hamis. Egyrészt az ügyfelek ritkán igénylik az ügynökök szolgáltatásait, sokkal inkább az ügynök tukmálja rá magát a használóra. Másrészt az igény alapján történő tájékoztatás az, amit minden könyvtár-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nak nyujtania kellene. A szakkönyvtáraknak éppenséggel ez a specifikumuk, Gaffner szerint pedig 10 éven belül minden könyvtárnak nevezhető intézmény ily módon müködik majd.

A "független információs specialista" megjelölés már közelebb áll, legalábbis az ügynökhöz, ha szolgáltatásaihoz nem is. Az egyetlen, sok panaszt kiváltó eltérés: zömük valójában nem tájékoztatási szakember.

A tájékoztató ügynök név (mint olyan, aki dijat szed közvetitéséért) szerintünk a legmegfelelőbb, igy ezt használjuk. Kétségtelen, hogy ez a megjelölés hiányos azok számára, akik valóban jelentős szakmai ismeretek alapján végzik ezt a tevékenységet.

Hogyan müködnek?

A tájékoztató ügynök legegyszerübb tevékenysége a dokumentum-biztositás. Bibliográfiai tapasztalatok és eszközök birtokában az ügynök megkeresi a dokumentumot vagy másolatát és eljuttatja a használóhoz. Az ügynökök zöme egyetlen, rendszerint egyetemi könyvtárra szoritkozik. Mások egy nagyvárosi környezet könyvtárait használják. Néhányuk kizárólag hivatalos kiadványokkal foglalkozik. Kis mennyiségekkel dolgoznak, sokszor egyes példányokkal, gyorsan, jó kereskedelmi érzékkel, s magasabb dijat számolnak, mint a dokumentum ára és a felmerült költségek. Ezek a dokumentum-kézbesitők lehetnek független magánszemélyek, a tájékoztatás más ágaiban tevékenykedő cégek felügyelete alatt müködő személyek, vagy egymással munkamegosztási kapcsolatban állók csoportjainak tagjai.

A tevékenységi spektrum tulsó végén azok az egyének, társulások és formálisan szervezett kisebb vállalkozások állnak, amelyek az információszolgáltatás egész területéről vállalnak bármiféle tervezési és kivitelezési munkát. Ezek többsége messze tulmegy a hagyományos könyvtári szolgáltatásokon. Az ismertebb tevékenységek: dokumentum-biztositás (beszerzés, másolás, kölcsönzés); bibliográfiák készitése; irodalomkutatás, kézzel vagy géppel; szemlék készitése; kézikönyvek előkészitése; könyvtárszervezés, fejlesztés és gyüjtemény-fenntartás; információs rendszerek szervezése; adatgyüjtés és -elemzés; szakértők biztositása; könyvtári és tájékoztatási munkaerő kiválasztása és felvétele; beszédirás; indexelés.

Hogyan kezdték?

Néhány ügynök kezdetben egyszerü dokumentum-kézbesitést végzett, jövedelemkiegészitésként; mások szakkönyvtárosként, vagy tudományos könyvtárban dolgozva munkaidő után irodalomkutatást vállaltak, bár könyvtáruk szintén végzett ilyen tevékenységet, külső használók számára is.

Néhányan azonnal üzleti alapon indultak, alapos meggondolás és tervezés után, néha jelentős tőkebefektetéssel.

Egy társulás szakképzett könyvtárosokkal tultelitett területen, munkanélküliekből alakult ki. Egy másik szervezet a könyvtárosképző iskolában kialakult ismeretségből fejlődött ki.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A leginkább agresszív ügynökségek zöme nem szakmai alapról indult. Ezek a vállalkozások erősen specializált helyi adatbázist fejlesztenek ki, jelentős tőkével és létszámmal dolgoznak. Részint méretük, látható és agresszív voltuk miatt, részint mert nagy számban alkalmaznak szakképzetleneket, a könyvtári és tájékoztatási területről ezeket az átlagosnál erősebb támadások érik.

Ahhoz, hogy a tájékoztató ügynök az információhálózatban megfelelő tevékenységet végezzen, a következő három szempontot kell megvizsgálni:

- az érdekek ütközése,
- a kérhető és fizetendő dijak,
- más munkájának és szakértelmének sajátként való feltüntetése.

Az érdekek ütközése

Az érdekütközés látszik a legkönnyebb problémának, bár lehetősége fennáll. Néha maguk az ügynökök sincsenek tudatában, mint pl. az a szakkönyvtáros, aki munkaidején tul, szabaduszóként, irodalomkutatást végez ahelyett, hogy ugyanezt munkahelye hasonló szolgáltatásán keresztül nyujtaná.

Az ügynökök általában kapcsolatot tartanak fenn könyvtárosokkal, akik pl. a kölcsönözhető dokumentumot vagy a másolatot biztositják. Itt legalább a következő két problémával kell számolni: a) a könyvtáros nem szorithatja az ügynök számára végzett munka idejét munkaidején kivülre; b) a könyvtáros speciális előnyöket biztosithat az ügynök számára (kedvezményes reprográfiai költségek, kölcsönzési kiváltságok stb.).

Dijak

Miután a könyvtáraknak fizetendő dijakat számos közlemény tárgyalja, szoritkozzunk az ügynök által ill. számára fizetendő dijakra.

Számos tudományos könyvtár külső kölcsönzőktől beiratkozási dijat kér. Ha az ügynök, az egy személy után fizetendő dijért számos használót elégit ki, a könyvtárat jogos bevételtől fosztja meg, ugyanakkor a könyvtárosokat fokozott mennyiségü munkával terheli.

Közmüvelődési könyvtárak esetén az ügynök olyasmiért kér dijat, amihez a használó ingyen juthatna hozzá, ha közvetlen kapcsolatba lépne a könyvtárral. Általánosságban persze nem az ügynök hibája, hogy az igénylő nem keresi fel a könyvtárat. Kérdés azonban, hogy helyes-e, ha az ügynök a fenti tényt ügyfelével nem közli. Egyébként a tájékoztató ügynökök hirdetéseiben szereplő minta-kérdések zömét a közmüvelődési könyvtárak ingyen megválaszolnák.

Sok ügynök az általa használt források közt zárt jellegü, testületi magántőke által finanszirozott szakkönyvtárakat is felsorol. A szakkönyvtárosok zömére jellemző az együttmüködési készség. De ugyanezek a könyvtárak nagy mértékben rászorulnak az ipar támogatására. Alig hihető,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

hogy ezek a könyvtárak szivesen veszik, ha használóik dijat fizetnek ugyan, de ebből semmi sem jut el a könyvtárhoz.

Hamis képviselet

Erős kritika éri az ügynököket, hogy nem rendelkeznek a szükséges ismeretekkel, és mások ismereteit, munkáját sajátként adják el. Sok olyan esetről tudunk, amikor magánszemély egy könyvtár munkatársaitól jelentős segitséget kap, majd ügyfelétől konzultáns-jellegü munkáért dijat szed. Sokszor a könyvtáros segitsége nélkül ugyanez a személy soha nem találta volna meg a szükséges információkat.

Jónéhány ügynök nem tájékoztatási szakember. Az általa használt könyvtárosok, tájékoztatók viszont szakemberek. Nem a dijazás az, ami leginkább kifogásolható, hanem az, hogy a dijakból nem jut az alapforrás fejlesztésére.

Egy egészséges jelenség

Bár a korábbiakból ugy tünhet, mégsem áll szándékunkban minden ügynök tevékenységét elitélni. A közmüvelődési könyvtár ingyenes szolgáltatásainak igénybevétele nem illegális. Hogy ki milyen szolgáltatásokban részesülhessen, nem az ügynök, hanem a könyvtárvezetés gondja. Még pozitivabban fogalmazva: a sikeres tájékoztató ügynökök virágzása egészséges tünet. Megmutatja, milyen eredmények érhetők el ujitással, alkotó gondolkodással, publicitással, hirdetéssel. Segit eltemetni a könyvtári szolgáltatások ingyenességének hamis koncepcióját.

Chanaud és Klement szerint az információ ingyenes, de a hozzáférés nem, bár lehetőleg ez se legyen drága. Ami valóban drága: az információ, méginkább a pontos információ hiánya. A jól és a rosszul informált üzletemberek egyaránt hajlandók fizetni azért, hogy a szükséges információk nélküli tervezés magasabb költségeit elkerüljék.

A tájékoztató ügynökök munkájának számos pozitiv vonása is van. Mindenekelőtt többségük képes és hajlandó jó szolgáltatásokat nyujtani. Az ügynök fennmaradása érdekében alapvető, hogy gyorsan és hatékonyan reagáljon. Ugyanakkor a közmüvelődési vagy a tudományos könyvtár elvisel egy elégedetlen ügyfelet, mert biztos, hogy holnap jön helyette másik. (Ez persze csak addig érvényes, amig a könyvtárhasználók igényesebbekké nem válnak.) Mindenesetre az elégedetlen ügyfél érzékenyebben befolyásolja az ügynök, mint a fizetését mindenképp megkapó alkalmazott könyvtáros létét.

A jó szolgáltatás kulcsa

Az ügynök azért alkalmas jó szolgáltatás nyujtására, mert rugalmas. Nincs szüksége nagy tőkebefektetésre, hiszen ezt már valaki más megtette azokban a könyvtárakban, amelyeket ő használ.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ez a rugalmasság mozgékonyságán alapul. Forrástól forrásig megy. Az intézményi könyvtárak munkatársai rendszerint az intézmény falai közé korlátozottak. A könyvtárközi kölcsönzés mint munkamegosztási forma, persze létezik. De mikor ér rá a könyvtáros, hogy egy bibliográfiai eszközért elutazzék a város, vagy akár a campus tulsó végére? Megkérni a másik könyvtárat, hogy valamit keressen meg, csaknem elképzelhetetlen.

Az ügynök válaszadási sebességét az intézményi könyvtár nem képes elérni. Az ügynök ismeri azt a gyorsaságot, amelyet ügyfele igényel. Azt is tudja, hogy az ügyfél ezért a sebességért fizetni is hajlandó.

Ha igaz is, hogy az ügynökök egy része nem rendelkezik a szükséges ismeretekkel, sokszor ennek épp a forditottja érvényes: sokan kiváló szakértői az információ megtalálásának és használatának, széles látókörüek, felfigyelnek az uj eszmékre és lehetőségekre.

A megitélés szempontjai

Hogyan látják önmagukat az ügynökök és hogyan látják őket mások? Mint várható, az ügynökök előnyösen itélik meg önmagukat: véleményük az, hogy szükséges, igényelt szolgáltatásokat nyujtanak, jól, és kevés problémájuk van az általuk használt könyvtárak munkatársaival vagy más forrásokkal.

Az ügynök és a könyvtár kapcsolata mégsem felhőtlen. A kapcsolatok igen eltérőek: 1. csaknem szimbiotikus kapcsolat; 2. az ügynök megterheli a könyvtárat; 3. a könyvtár "csinálja valaki más, mi nem kivánunk ezzel törődni" attitüdje; és 4. néhány könyvtár, szándékától függetlenül, teljesen alkalmatlan feladatainak ellátására. A könyvtárosok véleménye az ügynöki tevékenység részbeni elfogadására, részbeni elutasitására utal.

Néhány könyvtáros szivesen fogadja az ügynököt, mert az kellemetlenkedő ügyfeleket tart távol. Más esetekben a könyvtáros irigyli az ügynököt, vagy féltékeny rá. Néhány ügynök elvárja az ingyenes szakmai segitséget a könyvtárosoktól, néhány könyvtáros viszont nem ad kielégitő szolgáltatásokat, nem törődik a gyüjtemény használatával, a könyvtár további használóinak jogaival és igényeivel.

Egy független ügynök saját szavai szerint "olyan nagy intézmény mellett tevékenykedik, amely egyedül nem boldogul". Ez a nagy intézmény egy nagy egyetemi könyvtár, amely oly mértékben szétszórt, hogy hatékony hálózati tevékenységre alkalmatlan, s igy a független ügynökök mozognak az egyes szervezeti egységek közt, használják az elszórtan létező bibliográfiai apparátust, olyan gyorsan és rugalmasan, ahogyan arra a mammut-méretü könyvtár alkalmatlan.

Mit tenne Ön, ha...?

Hogy megkiséreljük meghatározni a független ügynökök tevékenységének perspektiváját, válaszoljuk meg az alábbi kérdéseket:

- Ön, mint intézeti könyvtáros, igénybe venné-e egy szabaduszó tevékenységét dokumentum-másolatok biztositására, ha tudná, hogy a dokumen-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tum egy szakkönyvtárban van? Miért? Miért nem? Miért nem menne közvetlenül a másik könyvtárba?

- Ön, mint szakkönyvtáros, igényelné-e egy független közremüködő szolgáltatását, hogy megállapitsa egy dokumentum lelőhelyét, ha erre Önnek nincs saját lehetősége? Miért? Miért nem?

- Ön, mint egy tudományos nagykönyvtár könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó munkatársa, igénybe venné-e egy szabaduszó közremüködését, hogy megszerezzen egy olyan dokumentumot, amelyről tudja, hogy egy másik egyetemi könyvtárban van, ahol tudomása szerint a könyvtárközi kölcsönzés igen lassu, és ugyanakkor a dokumentumra mindenképp szüksége volna?

- Ön, mint egy felsőoktatási könyvtár tájékoztató könyvtárosa, hogyan reagálna, ha ügyvéd ismerőse megkérné, hogy munkaideje után, vagy egy hétvégét feláldozva keressen ki néhány cikket, amelyre egyik peréhez szüksége volna? Felismerné-e a lehetőséget, kezdeményezné-e, hogy szakmai ismereteit ezuton megfizettesse?

- Tekintsük a fenti szituációt azzal az eltéréssel, hogy Ön ennek a könyvtárnak a katalogizáló osztályán dolgozik. Vagy tekintse magát a könyvtár vezetőjének és vizsgálja meg, változik-e ezzel álláspontja. Mit tenne hasonló helyzetben, ha közmüvelődési könyvtárban dolgozna?

- Tegyük fel, hogy Ön egy közepes méretü vállalat vagy reklámcég szakkönyvtárosa, s egyik szomszédja jelzi, hogy neki néhanapján szüksége volna egy könyvtárra, de nincs ideje oda elmenni. Mit mondana neki?

Igénykielégités

Senki sem tagadja a könyvtárak, a könyvtári szolgáltatások fejlesztése iránti igény létét. Ha azonban a könyvtárak alkalmatlanok, vagy nem kapnak megfelelő anyagi támogatást, vagy nem áll szándékukban speciális szolgáltatásokat nyujtani, akkor szükségszerü, hogy a tájékoztatási folyamatba valamiféle ügynökség lépjen be. Alapjában ez az, amit a tájékoztató ügynökök csinálnak.

Létezik egy egészségtelen, részleges vákuum, s az igy keletkező nyomást bizonyos fokig csökkenti egy ujtipusu szolgáltatás. Néhány társulás felismeri a létező igényt és a lehetőségeket, s megkisérli a felmerült igényeket kielégiteni.

Senki sem tagadhatja az egyén jogát a profit (vagy a létalap) megszerzésére, ha a szabad piacon terméket ad el. Lényegében elismert tény az is, hogy az információ piacra vihető áru, és hogy az adókból támogatott könyvtárak a jótékonysági cégek szintjére süllyedtek, amelyek ingyen adnak információkat azoknak, akik nem tudnak érte fizetni.

A tájékoztató ügynököknek, a hálózat más résztvevőivel együtt, egymással szoros kapcsolatban, ugy kellene dolgozniuk, hogy mindenki megtalálja saját helyét a teljes információfolyamatban, hogy a költségeket megfelelő arányban mindazok viseljék, akik a rendszert használják, s hogy az egyformán jól müködjék mindazok számára, akik igénylik.

Csak egy dolog biztos: a könyvtárügy olyan területéről van szó, amelynek szabályai, törvényei még nem alakultak ki. A szakma itt elszakad a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbizásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

müködési koncepcióktól és módszerektől, mert az azokhoz való kritikátlan ragaszkodás már bilincsként hat.

Bár szigoru törvények és szabályok követése a tájékoztató ügynök számára nem szükséges, mégis több kell, mint a felelősség átháritását célzó "vigyázzon a vevő!" álláspont. A szakmai szervezetekben jól megvalósitható irányitás, támogatás, vita alapján a Special Libraries Association rendelkezik azzal a lehetőséggel, hogy olyan szabályokat alakitson ki, amelyek révén a tájékoztató ügynökségek éppugy, mint a tudományos és közmüvelődési könyvtárak mérhetik teljesitményüket és szolgáltatásaik minőségét.

A formális és informális kommunikáció kölcsönkapcsolatairól

É. L. SAPIRO

A szerző O vzaimodopolnjaemoszti formal'nüh i neformal'nüh kommunikacii c. cikkét (Naucsno-Technicseszkaja Informacija 1976. Szer. 1. 3. no. 3-6. p.) BUZA Domonkos tömöritette.

A szakirodalomban régóta folyik a vita a szervezetileg kialakitott ‚formális' és a szervezeti keretbe nem vont ‚informális' tudományos kommunikációs rendszerek kölcsönkapcsolatának s prioritásának problémáiról. Nem ritka az a vélemény sem, hogy az utóbbi haszontalan, szükségtelen, sőt jelentéktelen.

Jelen tanulmány szerzője szerint - bár a szakirodalomban felbukkan az információ mértékegységének kérdése s hallgatólagosan minden szerző erre alapozza statisztikai adatainak értelmezését - e kommunikációs rendszerek közti prioritás kérdésében mindig felbukkan egy módszertani csusztatás: az "információ mennyisége" és az "információközlés mennyisége" fogalmainak felcserélése. A közlés mennyisége a formális és informális kommunikációs rendszer aktivitásának egyik paramétere, ám figyelembe kell vennünk a közlések alapjául, kiindulópontjául szolgáló források, dokumentumok nem-egyenértéküségét, tehát e mérhető mennyiség a két rendszer effektivitásának összehasonlitására alkalmatlan. Az informatika még adós maradt egy, a dokumentumokat értékelhetővé tevő valid skála megalkotásával, márpedig addig meddő vita arról csatározni, melyik rendszer stimulálja jobban az alkotó aktivitást. Az viszont kétségtelen, hogy a tudományos-technikai alkotás, innováció stimulálása a tájékoztató szolgáltatások rendszerének egyik legfontosabb feladata.

A szerző a tudományos alkotótevékenység folyamataiban betöltött szerepük aspektusából vizsgálja a két kommunikációs rendszer kölcsönkapcsolatát és jelentőségét.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A szociálpszichológia évtizedekkel ezelőtt kutatásaival bizonyitotta, hogy a legkülönbözőbb - bár nem tudományos kutatókból álló - társadalmi csoportokban a kommunikativ funkciók meghatározott specializálódása megy végbe. Ezt a jelenséget a szerepek informális felosztásaként tartja számon a szakirodalom. A formálisan előirt feladatkörön kivül szinte a csoport minden tagja olyan funkcióval is rendelkezik, melyet csak az adott közösség belső erőviszonyai határoznak meg, formálisan meghatározatlanok, perceptuálisan még betöltőik által sem felismerten. A funkció gyakorlásának tényeit csak szociológiai megfigyelések, kutatások tárják fel. Ezeknek az informális szerepeknek a változása a csoportösszetétel változásához kötött, amennyiben olyan belső igények kielégitését szolgálják, melyek a szociális státuszhoz kapcsolódnak s egy az adott funkció hátterében álló szükséglet kielégitésére alkalmasabb személy megjelenésével átstrukturálódnak.

K. Lewin a csoport külső kapcsolatainak ‚specialistáit' gatekeepernek nevezi. Szerepfunkciójuk a kommunikációs kapcsolatok fenntartása saját csoportjuk s a többi szociális csoport közt. Ezek a "kapusok" - a megfigyelések szerint - őrzik a be- és kilépő kommunikációs csatornák némelyikét, vagy akár az összeset. Sok esetben a gatekeeperek közt munkamegosztás tapasztalható az egyes csatornáknak, vagy meghatározott témáknak megfelelően, de minden esetben informáltabbak, mint a csoport többi tagja. Ez a körülmény képezi szociális státuszuk alapját s e státusz annak mértékében nő, minél kevésbé megközelithető más csoporttagok számára a gatekeeperek által közölt információ (idegennyelvü, bizalmas vagy speciális témák esetén).

Igen érdekes, hogy a közvéleményre, a csoport-hangulatra oly nagy hatást gyakorló kommunikativ funkciók nagyon ritkán, szinte sohasem kapnak szervezeti formát, nem válnak formálissá.

Bár a fenti kutatások nem tudományos kutatócsoportokra vonatkoztak, meggondolandó, hogy a tájékoztató szolgáltatások rendszere bármely formájának végső hatékonysága nagyrészt az információkérők számára juttatott információk (dokumentumok) felhasználása hatékonyságától függ, semmint az információk kiválasztása, válogatása és rendelkezésre bocsátása hatékonyságától.

T. J. Allen kutatásai szerint a felhasználóhoz az uj információ korántsem olyan egyenes és közvetlen uton jut el, mint ahogy a folyamatábrákon jelöljük. A müszaki-tudományos kutatócsoportokban is felfedezhetünk technological gatekeeper-eket, akik - a formális csatornákon kivül - informális kommunikációs feladatokat látnak el s helyzetük a csoportban - szociológiai terminussal élve - "érintkezési csillag"-szerep, azaz kommunikációs aktivitásuk a legerősebb, a csoport tagjaival s más csoportokkal egyaránt. A gatekeeperek biztositják a csoport közvetett kommunikációját sokkal nagyobb közlési körben, mint azt a tagok egyéni közlési köre lehetővé tenné. A tudományos kutatás bonyolultabbá válásával e szerep funkcionális szükségessége nyilvánvaló. Allen kutatásai szempontunkból azért érdemelnek különös figyelmet, mert kimutatta, milyen óriási szerepük van az informális tájékoztatóknak a formális információs rendszereken keresztül érkező információk közvetlen felhasználókhoz juttatásában. Az informális tájékoztatók a szolgáltatások legaktivabb használói, ám a be-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

gyüjtött információkat nem ‚süllyesztik el', hanem azok informális utakon a csoport konszenzusává válnak. Allen ezekhez az eredményekhez ugy jutott, hogy a szokásos statisztikai elemzés helyett végigkövette az információk utját - s modulációját - az adótól a vevőig. Mindez alátámasztja kétkedésünket az informális és formális kommunikációs rendszerek szétválaszthatóságában.

Más kisérletekben formálisan neveztek ki tájékoztató ügynököket - "information brokers" - s figyelték funkcionálásukat. Megállapitották, hogy az ügynökök arra törekedtek, hogy a tájékoztatási utakon a csoport egyes tagjaihoz eljutott információk minél előbb az egész csoport előtt ismertek legyenek, e célból nagy intenzitásu szervező tevékenységbe kezdtek, különböző találkozókat, megbeszéléseket, kapcsolatfelvételeket stb. kreáltak. Mindazonáltal megjelenésük nem vezetett a csoportban az informális kommunikativ szerepek eltünéséhez, az informális tájékoztatók tevékenysége még csak intenzitásában sem csökkent.

Maga a kutatói tevékenység elképzelhetetlen véleménycsere, közlésváltás nélkül. A tudományos kutatók igen gyakran s igen nagy körben kommunikálnak akár ‚mellékes' területeken is. Eközben sok olyan információ éri őket, mely számukra ismert, tudott, vagy már elfelejtett, de evidenciáját az aktuális kutatási-alkotási folyamatban kaphatja meg. Gyakran olyan információk cserélődnek igy ki, melyeket könnyüszerrel elérhetnének a szakirodalomban, de könnyebb a kérdés ‚tudójától' beszerezni, mint bogarászni a könyvekben. Ezeken az informális csatornákon olyan formális információs forrásokból származó információk keringenek, melyeket e "láthatatlan kollégium" egy tagja kapott. A nem elég mélyreható kutatói szem számára ezek az ‚informális' információk. Másrészt világosan kell látnunk, hogy a tudományos információk meghatározott tipusa csak ezen az informális uton kommunikálódik. Ide tartoznak a sikertelen kutatások, hipotézisek, melyek nem nyertek megerősitést, ezért be sem kerültek a formális információs rendszerbe. Itt cirkulálnak a publikációs fáziseltolódás miatt még nyilvánosságra nem került kutatási eredmények, melyek a "láthatatlan kollégium" tagjai - egy tudományterület szükebb kutatógárdája - számára jóval a megjelenés előtt ismertek. Ez a késés az egyik oka a tájékoztatási eszközök iránti szkepszisnek, hiszen az ujdonságként hozza a már közismertet.

A fentiek szerint tehát egyrészt a formális csatornák mintegy ‚táplálják' az informálisokat, másrészt az utóbbiak kompenzálják és kiegészitik az előbbieket.

Másik fontos tény, hogy minden ember számára az információ jelentős része nem személyes tudás, hanem ‚tudomásul vétetik', ez utóbbi pedig aligha használható a kutatómunkában. Személyessé a tudás pedig csak akkor válik, ha az információs forrásnak a recipiens számára elegendő hitele van. A tapasztalat szerint ezt a hitelt a tájékoztató szolgáltatásoknak elég nehéz megszerezni. Az informális tájékoztatók, mint a szakmai-kutatói közösségek közismert személyei számára ez a hitel adott. Ismert tény, hogy sok szakember előnyben részesiti a személyes információkat bármily tökéletes tájékoztató szolgáltatással szemben, s az információs szakember ajánlása csak akkor talál nyitott fülekre, ha előzőleg a kutató már személyes ajánlást kapott egy adott dokumentumról. A szerző

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

feltételezi, hogy ez a jelenség huzódik meg a hivatkozásoknak a hivatkozott források eredeti megjelenéséhez mért késése mögött.

A fentiekből nyilvánvaló, hogy az informális és formális kommunikációs csatornák nem konkurrálnak, hanem kölcsönhatásban vannak egymással. Az egyik vagy másik uton kapott információk adatai nem mérik a szolgáltatások mennyiségét és minőségét, inkább az adott felhasználó kollektivát, annak belső s külső kommunikációs szisztémáit jellemzik s valószinüleg az illető csoportnak a "láthatatlan kollégiumhoz" való közelségét dokumentálják.

A tájékoztató szolgáltatásoknak arra kell törekedniük, hogy - bármily ujnak is tünik számukra egy-egy információ - ne ismételjék a recipiens által az informális csatornákon már megkapottakat. Ezért elsőrendü feladatuk az legyen, hogy felderitsék, milyen "láthatatlan kollégium" tagjai, milyen tudományos ‚iskola' követői, kinek a tanitványai az információkérő kollektiva kutatói. A széleskörü informális hálózattal rendelkező kollektiváknak sokszor célszerübb a határtudományok adatait vagy az informálisan elérhetetlen külföldi publikációs forrásokat prezentálni. Tanulmányozni kell a kollektiva informális kommunikációs rendszerét. Első gondolatunk az, hogy az informális tájékoztatókat kellene formalizálni, ám ez az ut nem követhető: a csoport "érintkezési csillagai" többnyire nincsenek tudatában szerepüknek. Önmagukat tájékozottabb, tapasztaltabb embernek tartják s a csoport tagjainak gyakoribb hozzájuk-fordulását szociális státuszuk jelének, s bár gyakran a hivatali hierarchiában is magas helyet foglalnak el, a formális informátor szerep deklarálásától idegenkednek. Ha pedig deklarálják, szerepét átveszi más, esetleg e funkcióra kevésbé alkalmas gatekeeper, hiszen ez a csoport szerepelvárási rendszerének integráns része, s igy inkább veszitünk az üzleten, mint nyerünk. Ugyanakkor törekedni kell a gatekeeperek mind teljesebb kiszolgálására, információellátására, hogy közvetlenül értesüljenek a legfontosabb és legaktuálisabb információkról.

A gatekeeperek felderitése direkt uton nem tanácsos: nem tehetjük fel nekik a kérdést - "Ön a csoport informális tájékoztatója?"-, csak a kollektiva megfigyelése vezethet eredményre, miközben ügyelni kell, mert funkcionális és tematikus munkamegosztásban több gatekeeper is lehet egy kutatócsoportban. Az informális tájékoztatóknak, mint egy közösség legaktivabb és a kapott információkat legtermékenyebben felhasználó tagjainak kell a legtöbbet adni. Igy remélhetjük, hogy a tájékoztató szolgáltatások célt érnek s eljutnak a felhasználókhoz. Minden gyakorló tájékoztatási szakember tudja, hogy a dokumentumok kiadott mennyisége nem jelenti azok tényleges használatát, még elolvasását sem, ugyanakkor minél nagyobb autoritása van egy recipiensnek, annál valószinübb, hogy az adott dokumentummal az egész kollektiva megismerkedik.

Igen hasznosnak bizonyulhat, ha az informális tájékoztatókat bevonjuk a tájékoztató-apparátus, a tájékoztató szolgáltatások rendszerének kompletttálásába, óvakodva szerepük deklarálásától - igy érhetjük el, hogy informális eszközökkel növeljük a tájékoztató szolgáltatások hatékonyságát, a formális rendszerek kihasználtságát.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Három, művelődési központ szerepét betöltő községi könyvtár

Grethe HÄKONSEN - Trine Kolderup FLATEN - Arne M. HOLTER

A szerzők Three cultural centres összefoglaló cim alatt megjelent cikkeit (Skandinavian Public Libraries Quaterly, 8. vol. 1975. 1. no. 36-42. p.) BORSÁNYI Ferenc tömöritette.

Három müvelődési központot mutatnak be a szerzők annak az elgondolásnak jegyében, hogy a kulturális tevékenységet decentralizálni kell és ebben a folyamatban a közmüvelődési könyvtárakat a kulturmunka központjaivá és koordináló elemévé kell fejleszteni.

Risør városi müvelődési központ

Risør régi település, városi kiváltságai csaknem 300 évesek. A század elején a hajózásban végérvényesen győzedelmeskedett a modern technika, és a város, amely virágzását a vitorláshajó-forgalomnak köszönhette, rohamosan veszitett jelentőségéből. A fellendülésre, ujabb lehetőségek hiányában, nem sok remény mutatkozott.

A város 1964-ben közigazgatásilag egyesült a szomszédos Søndeleddel, és az esemény ipari telepek és uj lakónegyedek alapitását tette lehetővé. Risør lakóinak száma elérte a 6500-at és a város növekedése tovább folytatódik.

A helyi hatóságok ugy döntöttek, hogy ezt a fejlődést nyomon kell követnie a szabadidő kihasználását biztositó létesitmények szaporodásának. A meglevő létesitmények számbavétele felfedte, hogy a körzet hiján van megfelelő mozi-, szinház-, hangverseny- és kiállitási épületeknek, ifjusági események megrendezése számára, vagy a kulturális fejlődéshez oly fontos könyvtár elhelyezésére sincs meg a szükséges hely. Elhatározták egy olyan épület létrehozását, amely megfelel e sokrétü feladatnak. Az épület tervét már elfogadták és a költségeket 6 millió Nkr-ra becsülik. A Norvég Kulturális Tanács 3 millió Nkr-t szavazott meg erre a célra, mert a risøri példát modellnek szánja a kisvárosok kulturális fejlődése számára.

Az épületben egy kombinált mozi-, szinház- és hangversenytermet helyeznek el, egy alkoholmentes kávéházat, amely egyben kiállitások, találkozók, stb. rendezésére is alkalmas lesz. Ebben az épületben kap helyet a könyvtár is, szakrészlegeivel és információs apparátusával együtt. A könyvtár által elfoglalt épületrészben végezheti gyakorlati munkáját a Kulturális Bizottság és itt lesz a kulturális titkárság irodája. Az épület ad majd otthont az ifjusági klubnak és számos más célra is biztosit helyet.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Førde Ház

A 6000 lakosu Førde az utóbbi 15 esztendőben iparát és kereskedelmét tekintve nagy fellendülésen ment keresztül, ami együtt járt népességének növekedésével. Az uj szükségletek sora jelentkezett a város beépitett területein: felnőttoktatás, müvészeti események, társas összejövetelek, stb. Ebben a vonatkozásban a legsürgősebb kérdés, mint a multban, továbbra is a megfelelő hely hiánya marad. Csak az iskolaépületek problémája oldódott meg; ezek konstrukciója és felszerelése viszonylag egyszerü volt, de sem társasösszejövetelekre alkalmas terem, sem valamiféle nagyobb helyiség nem található bennük.

1967-ben a førdei klubok és szervezetek együttesen elkészitették a szükséges közösségi helyiségek és sportlétesitmények tervét, amelyhez a város helyhatósága területet juttatott. Hamarosan kitünt, hogy az elkészitett tervek tulméretezettek; mindenekelőtt fel kell becsülni, hogy előreláthatólag milyen kulturális létesitményekre lesz szüksége Førde-nek a jövőben. A helyi hatóság ezért kéréssel fordult a Norvég Kulturális Tanácshoz, hogy nyujtson segitséget a további tervezéshez. A Kulturális Tanács felismerte, hogy ez a terv értékes tapasztalatokat nyujthat a Tanács jövőbeni munkájához, és ugy döntött, hogy egyaránt részt vesz a tervezésben és a megvalósitásban, anyagi támogatásával.

Országos irányitó szervek bevonásával bizottságot alakitottak, amelynek jelentése azt a szemléletet tükrözte, hogy a fejlődésben lévő területeken a kulturális haladásnak együtt kell járni más lényeges fejlődési kérdésekkel. Ennek alapján a következő terv elfogadását javasolták: a kulturális célokra szolgáló épületek nagy mérvü hiánya azzal a megoldással orvosolható legeredményesebben, hogy olyan épületet hoznak létre, amely egymaga otthont adhat a kulturális tevékenységek zömének. Ennek gyakorlati előnyei között szerepel, hogy a helyiségek különféle célokra használhatók és igy az épület belső tere maximálisan kihasználható.

Az épület konstrukciója ugy alakul, hogy a főbejárat és a központi csarnok alkotja a középpontot, és a főbb létesitmények - könyvtár, kiállitási terem, mozi-szinház, tanácsterem - mind a csarnok mentén helyezkednek el. A könyvtár kölcsönző részlege a központi csarnok felé néz és az épület tájékoztató szolgálata szoros kapcsolatban lesz ezzel a térséggel. Az is lehetséges, hogy a központi csarnokban és a kiállitási teremben rendezett tárlatokat ebből az épületrészből gondozzák. Az első emeleti klub-helyiségek, pihenő-szoba, mütermek, mühelyek és hivatali helyiségek mind könnyen megközelithetők a lépcsőházon keresztül a központi csarnokból. Az alagsorban elhelyezett hobby-szakkörök ugyanolyan könnyen megközelithetők. Annak biztositására, hogy nagyobb rendezvények alkalmával a központi csarnokot a különteremmel együtt lehessen használni, a csarnok lezárható a könyvtár és a mozi-szinház terem irányában, mert minden részleghez kitünő mellékbejáratok vezetnek.

A sportcsarnok, ami szintén a kulturközpont épületében nyer elhelyezést, ugyancsak megközelithető a központi csarnokból.

A tervezés során számos kitünő lehetőséget találtak arra, hogy a helyiségek oktatási és szórakozási célokra egyaránt használhatók legyenek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Førde Ház sokrétü felhasználhatóságát nem mozgatható falelemekkel akarják megvalósitani, mert a fő helyiségek rendeltetése (könyvtár, stb.) nem teszi lehetővé az ilyen természetü megoldást. Az épület elrendezése azonban olyan terveken nyugszik, amelyek a különféle helyzetekhez való könnyed alkalmazhatóságot tekintették fő kivánalomnak.

Ibsen Ház, Skien

A sokoldalu felhasználásra tervezett müvelődési központ 1973-ban nyilt meg. A négyemeletes épület fő szintje a park magasságában terül el, mig a további szintek a talaj lejtését követik.

A fő szinten helyezkedik el a nagy csarnok, amely 738 ülőhely felállitására alkalmas, az előcsarnok (nagy részét müvészeti kiállitásokra tartalékolják), egy kisebb csarnok konferenciák, amatőr szinielőadások és kisérleti szinház, valamint hangversenyek és filmbemutatók céljára. Ugyanezen a szinten található még három konferencia-terem, egy grill-helyiség és egy 120 személy befogadására alkalmas kávéház. A kávéház közvetlenül a parkra nyilik, igy lehetőség van a nyári idényben a szabadtéri kiszolgálásra.

A kisebb csarnokot eltolható falak határolják, hogy különféle célokra legyen alakitható. Ez a rugalmas térfelhasználási lehetőség szinte mindenfajta rendezvény és kiállitás számára alkalmassá teszi a helyiséget.

Lefelé haladva az első szint egy szinpadnak, kellékes mühelynek és jelmeztárnak ad helyet, valamint a könyvtárszárnynak, ami a régi könyvtár kiegészitő része.

Az Ibsen Ház kezdeti általános és részletes terve nem tartalmazta a könyvtár bővitményét, de az épitési bizottság javaslatára utólag bevették.

Lefelé haladva a második szint egy szobasort tartalmaz szórakozási lehetőségek számára, ifjusági büfét és három tanácstermet. A város zenei szövetsége saját raktárhelyiséget és próbatermet tart fenn ezen a szinten. Ugyanitt található a Müvész Klub tüzbiztos raktára.

A harmadik szinten helyezték el a müszaki berendezéseket és raktárakat, a személyzet öltözőhelyiségeit és az étterem üzemeltetését szolgáló felszereléseket. Meg kell emliteni azt a kis lakrészt is, amit a vendégek (müvészek) részére rendeztek be.

Az Ibsen Házat sokrendeltetésü központnak szánták és a részletes terv kidolgozásakor azt tartották szem előtt, hogy az igénybevétel maximális rugalmassága valósulhasson meg.

El kell mondani, hogy a tervezés megkezdése előtt komoly véleménykülönbségek voltak abban a kérdésben, hogy vajon szükséges-e a városnak egy ilyen központ. Éles birálatok hangzottak el az Ibsen Házzal kapcsolatban és erős kritikával illették a 30 millió Nkr-ra becsült épitési költséget. A közhangulat olyannyira a terv ellen fordult, hogy aláirásokat gyüjtöttek a tiltakozóivre, amit eljuttattak a városi tanácsnak. A város vezetősége ennek ellenére a tervezés folytatása és a kivitelezés mellett döntött.

A létesitmény üzembe helyezése után egy évvel megegyeznek a vélemények abban, hogy a központ beváltotta a hozzá füzött reményeket. Az első év statisztikája szerint a szinház és operaelőadásokon 53 068; a hang-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

versenyeken 11 530; a mozielőadásokon 66 360; az összejöveteleken és a különféle rendezvényeken 59 638 vendég volt jelen.

Ugyanebben az időszakban a könyvtárból kölcsönzött könyvek mennyisége 18,5%-kal emelkedett. Bebizonyosodott, hogy az épületben több különféle rendezvényt tarthatnak egyidőben, anélkül, hogy egymást zavarnák.

Az Ibsen Ház könyvtári szárnya a régi könyvtár épületéhez belső összekötő folyosóval kapcsolódik. A felnőttek és a gyermekek számára a kölcsönzés ebben a szárnyban történik. A kölcsönzött müvek számának emelkedését a vizsgált évben egyértelmüen a kölcsönző részleg uj elhelyezésének tulajdonitották. A régi épületben felszabadult helyet egy 45 férőhelyes uj olvasóterem, egy 10 személyes hirlapolvasó és néhány kisebb helyiség kialakitására használták fel.

A könyvtár látogatottsága jelentősen megnőtt. Ez vonatkozik a szokványos kölcsönzőkre csakugy, mint a diákokra és a könyvtár eredeti Munch grafikákat tartalmazó gyüjteményét megtekintő látogatókra, vagy azokra, akik puszta időtöltésre alkalmas helyet keresnek.

Az egyszemélyes könyvtár

Guy St. CLAIR

A szerző The one-person Library c. cikkét (Special Libraries, 1976. may/june, 233-238.p.) BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta tömöritette.

Egyszemélyes könyvtár alatt olyan könyvtárat értünk, amelyben valamennyi munkát egyetlen könyvtáros végez el. Esetenként kaphat ugyan segitséget, de ez rendszertelen. A fizikai, az adminisztrativ és a szellemi munka nem különül el, "cserébe" a könyvtáros a maga ura, független könyvtárán belül. Noha ez a megfogalmazás talán tulságosan is magától értetődik, ha belegondolunk, elég sokan kerülnek ugy a pályára, hogy abban "reménykednek", bizonyos feladatokat majd mások oldanak meg helyettük.

Egyszemélyes könyvtár általában kis intézményeknél müködik, az ilyenek pedig nem szánnak tulságosan nagy szerepet a könyvtárnak, igy a könyvtáros nem várhat segitséget senkitől.

A szerző több éves vizsgálódásait néhány általános érvényü tapasztalattal bővitve, azt szándékozik bemutatni, hogy az egyszemélyes könyvtár feladatait ellátó könyvtáros munkája közel sem olyan egyszerü, mint hinnénk, és mivel többen küszködnek ezzel a feladattal, már a tudat is segitségükre lehet, hogy kollégáik hasonló problémákkal bajlódnak.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Önmagunk megszervezése

Abban a könyvtárban, ahol egyetlen személy látja el a munkákat, természetesen igencsak jól kell megszerveznie magát a könyvtárosnak. Nemcsak a kifejezetten szakmai jellegü feladatok megoldásáért felelős ugyanis, hanem el kell látnia még egy sor adminisztrativ teendőt is, pl. gépelési munkák, könyvek visszaosztása a polcra, a forgalom és egyéb statisztikai nyilvántartások, sőt sok esetben a raktár takaritása, átrendezése. Mindezek megfelelő szintü elvégzéséhez "önmagunk megszervezésére" van szükség, amit nem oktatnak az iskolákban, és az életben is csak kevesen jutnak el eddig a pontig. Könnyü azt mondani, hogy szervezzük meg egy feladat megoldását, ha jól összeszokott gárda áll rendelkezésre, de egyetlen személy számára ez különösen nehéz feladat. Még akkor is, ha tudjuk, hogy nincsenek a felettes szervek által ránk kényszeritett szabályok, normativák.

Önmagunk megszervezésének kulcsa a f o n t o s s á g i s o r r e n d felállitása. Minden könyvtárban vannak ugyanis olyan feladatok, amelyeket azonnal meg kell oldani, ellenkező esetben elvégezhetetlenül felgyülemlenek. Az első szabály: hogy lássuk el már reggel, a munkaidő elején az un. rutinfeladatokat. A második szabály a prioritások sorrendjéből következik: munkáját mindig arra a feladatra kell koncentrálni, amelyik közvetlen, azonnali megoldást kiván. Nyilvánvaló a választás abban az esetben, ha egy referensz-kérdés megválaszolásának vagy az archivum indexelésének az alternativája van adva. Az indexelés nem hoz közeli eredményt, de okvetlenül szükséges, hogy időt találjunk elkészitésére; nem kétséges, hogy a fenti esetben a könyvtárosnak a kérdésre kell válaszolnia. Az előbbi esetben szinte adva volt a válasz, sokkal nehezebb a helyzet akkor, ha kb. egyenlő értékü feladatok futnak be egyidőben. Ilyenkor van szükség a könyvtáros szakértelmére és tapasztalatára, hogy megitélje, melyiket részesiti előnyben. Minden könyvtárban vannak elsőbbséget élvező munkák, feladatok. Ilyen pl. az olvasószolgálat, vannak azonban olyan feladatok is, amelyek megoldása azért nélkülözhetetlen, mert a könyvtáros saját munkáját könnyitik meg, és esetleg magasabb szintü szolgáltatások nyujtását teszik lehetővé. Ha ezek például olyan nyilvántartások, amelyeket csak a könyvtáros használ, akkor is időt kell szakitani rá, fontosságuk nem kisebb, mint a látványosabb munkáké.

Szakmai önbecsület

Az egyszemélyes könyvtárakban dolgozó könyvtárosok saját teljesitményüket, szakmai szintjüket nehezebben tudják lemérni, megitélni. Tekintse magát minden könyvtáros s z a k e m b e r n e k, még akkor is, ha éppen nem szakmai jellegü munkát végez könyvtárában. Szakmai és nem-szakmai munka megitélésében az számit kiindulási alapnak, hogy meghatározott időben végez-e valaki egy munkát, vagy törekszik egy feladat megoldására; noha természetesen a szakembernek is van munkaideje, számára az adott feladat megoldása a fontos, nem a munkaidő kitöltése. Lényeges tehát, hogy a könyvtáros szakember legyen, ne adminisztrativ hivatalnok.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A következő elv, hogy tanuljon meg nem-et mondani a munkájához nem tartozó feladatokra. Ez igen nehéz, mert sokan "szolgálat"-nak fogják fel a munkájukat még ilyen értelemben is. Könnyen teszi meg ezt a könyvtáros, ha munkáját értékelő főnök áll mögötte. Ahhoz ugyanis, hogy munkáját megfelelő szinvonalon tudja ellátni (és talán ennek a szinvonalnak emelésére törekszik), vissza kell utasitania - igen udvarias formában bár - a hozzá nem tartozó feladatokat, esetleg azt is jelezve, kihez, hová forduljanak. De utasitsa vissza a könyvtáros a titkárnők, adminisztrativ dolgozók stb. nem szakmai témáju beszélgetésre való invitálását is, ugyanis megmagyarázni, hogy mennyi munkája van és milyen kevés erre az ideje, meddő. Igy lehet, hogy nem ő lesz a legnépszerübb ember az intézménynél, de kialakul körülötte a fontos munkát végző szakembernek kijáró tisztelet.

Személyes jellegü munkák kizárása

Különösen az egyszemélyes könyvtárban fontos, hogy a könyvtáros ne engedjen a kisértésnek, és egy-egy csendesebb időszakban ne személyes problémáinak megoldásával foglalkozzék (levélirás, csekk-kitöltés stb.). A szakmai egyesületekben való munka sem minősül olyannak, amelyet munkaidőben kell ellátni.

Kapcsolatok

Önmagunk megszervezésénél nem kevésbé fontos a jó kapcsolatok kialakitása: a könyvtár és használói, a könyvtár és a vezetőség között. Ezeken a kapcsolatokon mulik a könyvtár ügyének sikere. A könyvtáros bemutathatja, milyen ütőképes a könyvtári gyüjteménye, milyen jó könyvtáros ő. A kapcsolatteremtés minden könyvtár lényegi kérdése, egyszemélyes könyvtár esetében alapvető fontosságu. Ez az egyetlen módja annak, hogy a könyvtáros meggyőzze az intézményt a könyvtár fontosságáról, és a könyvtáros egyetlen eszköze szakmai tudásának elismertetésére.

Az éves beszámoló feladata eljuttatni a vezetőséghez a könyvtár tevékenységéről szóló jelentést. Ebben foglaljuk össze a könyvtár politikáját, a könyvtár eredményeit, gyarapodását és céljait. Ez a beszámoló jó eszköz ahhoz, hogy a vezetőséget megnyerjük a könyvtár ügyeinek. Ilyen tekintetben nem unalmas kényszer, hanem operativ segédeszköz a könyvtáros kezében.

Ugyancsak sikeres módszer a gyakori beszélgetés. A könyvtár általában nem áll első helyen a szervezet fontossági listáján, a könyvtáros sokat tehet, hogy könyvtárát a kellő helyre emelje. Egy jó vezető nem akar beleszólni a könyvtár belső ügyeibe, azt azonban tudni szeretné: mi a könyvtár eredménye. Napi, vagy 2-3 naponta megtörténő rövid beszélgetésekből a vezető képet fest magának arról, mi történik a könyvtárban, kik használják a könyvtárat, milyen kérdések merültek fel, stb.

De eszköz lehet ezen kivül az irott emlékeztető, feljegyzés, beszámoló, amelyekben a könyvtáros hirt ad a könyvtár ügyeiről, ez elsősorban akkor eredményes, ha nem tud személyesen találkozni a vezetőséggel. Ha

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a könyvtár szolgáltatásaiért dicséretben vagy köszönetben részesült, juttassa el ezeket a leveleket a vezetőséghez.

A kapcsolatteremtés folyamatában azonban leglényegesebb a hozzáállás kérdése. Hasznosak a beszámolók, a használókat kiértesitő.uj beszerzések jegyzékei stb., ezek, ha talán nem is tartalmukkal, de állandó meglétükkel evidenciában tartják a könyvtár fontosságát.

Végül és egyáltalán nem utolsó sorban a legfontosabb az igazán szinvonalas szolgáltatás. Ezért a könyvtárosnak állandóan tovább kell képeznie magát, kapcsolatot kell tartania a szakmai egyesületekkel, a kollégákkal, állandóan figyelnie kell a szakirodalmat, hogy megóvja önmagát és könyvtárát a porosodástól, ami egyszemélyes könyvtár esetében még nagyobb veszély, mint kollektivák meglténél.

Mit kap ezért "cserébe" a könyvtáros?

Felmerül a kérdés, hogy ha ezek a problémák fennállnak, miért vállalják ezt a feladatot, ezt a posztot, ahol nincs lehetőség szakmai előmenetelre, és ahol - ezt világosan kell látni - ha valaki nem küzd folytonosan ellene, könnyen el lehet süllyedni az adminisztrativ teendők tengerében.

Két ok van, mindkettő inkább a könyvtáros személyiségéből fakad. Az első a függetlenség, ha jó munkát végez a könyvtáros, független marad, kevesebb személyi bonyodalomnak van kitéve, mint kollektivák esetében. A másik ok a megbecsülés. Egyszemélyes könyvtárban közvetlen kapcsolat van könyvtáros és könyvtárhasználó között.

Az egyszemélyes könyvtár nagyon alkalmas hely olyan könyvtárosnak, aki megbecsülésre vágyik, és munkájának közvetlen eredményét akarja

Az 1939–1945-ös háborús károk, a háború utáni rekonstrukció az NSzK és Anglia könyvtáraiban: összehasonlítás

Eileen BROWN

A szerző War damage, 1939-1945, and post-war reconstruction in libraries of the Federal German Republic and England: a comparison c, cikkét (Journal of Librarianship 7 (4) October 1975, 288-308.p.) TÖRÖK Sára tömöritette.

Német Szövetségi Köztársaság

A háboru a német könyvtári rendszer teljes összeomlását okozta. Egyrészt nagy anyagi károk keletkeztek, másrészt a két különálló Németország megalakulásával két uj könyvtári rendszert kellett létrehozni.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtárak a háboru kitörésekor intézkedéseket tettek a legértékesebb anyag megóvásának érdekében. Vidéki kastélyokban, rendházakban, elhagyott bányákban helyezték el a régiségeket, ritkaságokat. Amikor egész Németország hadszintérré vált, már ezek az óvóhelyek sem nyujtottak biztonságot. A pusztulás mértékét mutatja számos adat: A berlini Porosz Állami Könyvtár 2100 kötetes szakkatalógusából 218 elégett egy bányában, a Hamburgi Egyetem 13 500 darabos kézirat- és inkunábulum-gyüjteményéből 12 000 eltünt, stb. Sok érték megsemmisült menekités közben, a roszszul megválasztott óvóhely vagy rablás miatt. Leyh becslése szerint az ország 71 602 db-os kéziratvagyonából 67 821 veszett el.

A legnagyobb veszteségeket azonban a tudományos könyvtárak szenvedték. Az egyetemi könyvtárak veszteségei fel sem mérhetők pontosan. A központi könyvtárak többnyire nem vették nyilvántartásba a sokszor jelentős mennyiségü és szinvonalu tanszéki, kari könyvtárakat.

Az 1939-es Németország 40 tudományos könyvtárából 29 került az NSzK-ba. Ebből 12 teljesen megsemmisült, csak 8 élte tul ezt a korszakot kisebb épületkárokkal.

A független tudományos könyvtárak gyüjtőköre erősen specializált, igy egy-egy könyvtár megsemmisülése a tudományos kutatást egyes szakterületeken teljesen megbénitotta. A referensz-gyüjtemények megsemmisülése és a sérült, állománytól idegenné vált katalógusok sulyos csapást jelentettek a könyvtárak számára.

Az egyetemi könyvtári épületek teljesen megsemmisültek Bonnban, Frankfurtban, Hamburgban, Würtzburgban és Münsternben. Néhány, kisebb városban székelő egyetem könyvtára (Erlangen, Freiburg, Heidelberg) - kivéve Kölnt - élte tul többé-kevésbé sértetlenül a rombolást.

A közmüvelődési könyvtárak veszteségeiről nincsenek ilyen részletes adatok. A háborus károkon kivül a náci kulturpolitika számtalan "nemkivánatos" szerző müveit semmisitette meg. A közmüvelődési könyvtárak állománya erősen uniformizálódott a hitlerista felnőttnevelés szellemében. A szinvonal csökkenését fokozta a háborus kiadások növekedésével csökkenő állami támogatás is. Az egész német közmüvelődési könyvtári rendszert a fizikai megsemmisülésnél sokkal károsabb erkölcsi züllés tette tönkre.

Az NSzK könyvtári rendszerének rekonstrukciója lassan indult meg. A megmaradt anyag számbavételével, szakképzett könyvtárosok felkutatásával, a külfölddel hosszu évek óta megszakadt kapcsolatok felvételével, az elhurcolt állomány visszahozatalának megszervezésével kezdődött el a könyvtárak ujraélesztése. Beszerzésre az értéktelen valutával alig volt lehetőség. A harmincas évek közepétől szünetelő külföldi beszerzések pótlásában nagy szerepe volt a külföldi ajándékoknak. A svájci kormánytól 120 000 kötet érkezett 1946-ban. Az Amerikai Német Társaság az amerikai folyóiratok háborus évfolyamait küldte meg. Németországban America House-okat alapitottak, ahol bárki hozzájuthatott az amerikai szakirodalomhoz. Ezek az intézmények egyben bemutatták az amerikai tipusu könyvtárak müködését, elősegitve az uj könyvtári rendszer kialakitását.

1946-50 között az NSzK-ban több mint husz konferenciát tartottak a rekonstrukció megvalósitásának tervezeteiről. Az 1951-ben megalakult Deutsche Forschungsgemeinschaft (Német Kutatási Egyesület) könyvtári bi-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

zottságának vezető szerepe volt a könyvtári rendszer rekonstrukciójában. Célul tüzte ki:

1. kooperativ szerzeményezés megvalósitását;
2. független könyvtárakban bizonyos általános nemzeti feladatok megvalósitási lehetőségeinek biztositását;
3. központi katalógus felállitását;
4. dokumentáció megszervezését.

A kooperativ állománygyarapitás keretében a DFG 7000 külföldi periodikára fizetett elő, s ezeket a külföldről érkező ajándékokkal együtt a gyüjtőköri specializációban résztvevő 40 könyvtár között szétosztotta. A tájékoztatás és könyvtárközi kölcsönzések szinvonalát gyorsan javitották a nagy erőfeszitéssel megvalósuló központi katalógusok.

A szakemberképzés is megindult, kilenc intézményben. Többszintü képzés kezdődött meg: két éves a diplomások, 3 éves a nem diplomások számára és 1964 óta egy ujtipusu könyvtáros segéderőket képző tanfolyam müködik. Az oktatási rendszer célja olyan szakemberek képzése; akiknek az elhelyezése nem kötött egyes könyvtártipusokhoz.

Az NSzK nemzeti könyvtárát három könyvtár alkotja: Deutsche Bibliothek, Frankfurt - a Deutsche Bücherei, Leipzig utódja -; az 1950-ben ujra megnyitott Bayerische Staatsbibliothek, München; és a Porosz Állami Könyvtár állományából Marburgban létrehozott Westdeutsche Bibliothek. Az utóbbit 1977-ben átköltöztetik a Nyugat-Berlinben épülő uj épületbe.

Az uj egyetemek mellett uj könyvtárak létesültek (Mainz, Saarbrücken, Bochum), a régi egyetemi könyvtárak is uj épületet, berendezést (pl. számitógépet) kaptak (Köln, Münster, Hanover, Frankfurt). Az egyetemi könyvtárak többnyire a régi központi könyvtárának feladatait is ellátják, s ezért kötelespéldányban részesülnek. Az angliai egyetemi könyvtáraknál nagyobbak, szabadpolcos rendszerüek és nagyszámu személyzettel rendelkeznek.

Az uj közmüvelődési könyvtári rendszer feladatát az 1949-es ideiglenes alkotmány határozza meg: "mindenki jogosult minden információforrás használatára". A régi rendszer oktatási célja is megmaradt, annyi változással, hogy a könyvtáros "atyai" szerepét a diszkrét tanácsadóé váltotta fel. Az átalakulás liberális szelekciós politika, referensz- és információszolgáltatások megvalósitását is magával hozta. Angol és amerikai segitség és hatás jellemző az ujjászervezésre. 1950-ben amerikai alapitványból Ny-Berlinben a berlini légi hid emlékére egy könyvtárat alapitottak. 1954-ben kezdte meg müködését az amerikai public-library-k mintájára szervezett intézmény, rendkivül nagy sikerrel. Gyermek- és ifjusági könyvtárakat is létesitettek, főleg iskolákban. A közmüvelődési könyvtári rendszer a feldolgozásban a Staatliche Bücherei központi katalogizálási, a szerzeményezésben a reutlingeni központi szerzeményező ügynökség (EKZ) szolgáltatásait veheti igénybe.

1973-ban a könyvtári rendszer fejlesztésének irányvonalát meghatározó Bibliotheksplan kimondta, hogy a közmüvelődési könyvtári rendszer része az integrált nemzeti könyvtári rendszernek. Az egységes könyvtári rendszer egyes nagyvárosokban, mint pl. Koblenz, Hanover, Ny-Berlin, már kialakult.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Anglia

A háborus károk jóval kisebbek voltak, mint az NSzK-ban, ez a két ország háboruban elfoglalt helyzetéből adódik. Az angliai könyvtárakat ért veszteségekről részletes és pontos adatgyüjtést nem is végeztek. A feltételezhető maximális veszteség 2 340 000 kötet, szemben az NSzK 4 millió kötetével. A korabeli szakirodalom sem ad részletes eligazitást. A bombázott városok könyvtárairól rövid beszámolókat közöltek csak, nehogy az ellenséget értékes információhoz juttassák.

Az I. világháboru bombázásainak tapasztalatai alapján a British Museum Library is létesitett vidéken óvóhelyeket az értékes anyag számára. Az ujkori és modern szakirodalmi gyüjtemények azonban a helyükön maradtak, hogy ne kelljen megszakitani a folyamatos könyvtári szolgáltatásokat. A főkönyvtárat ért sérülés miatt 250 000 értékes könyv és 20 000 folyóirat semmisült meg. A többi londoni tudományos könyvtár is szenvedett kisebb-nagyobb sérülést. Mig Németországban a tudományos, addig Angliában a public-library-k háborus kárai voltak a nagyobbak. Ez az angol közmüvelődési könyvtárak sokkal magasabb szinvonalából is következik. A leghevesebben támadott ipari központok vesztesége volt a legnagyobb. Liverpoolban 150-200 000 kötet, Coventryban 150 000 kötet semmisült meg, Plymuthban a Központi Könyvtár teljesen leégett, Londonban a Reference Library-t és a Hampstead Central Library-t rombolták le teljesen, s a legtöbb jelentős fiókkönyvtárat is komoly veszteségek érték.

A rekonstrukció már a háborus években megindult, 1942-ben a McColvin Report alapján. A könyvtárak gyors javitás és rendezés után azonnal folytatták müködésüket. Az 1944-ben létrehozott Inter-Allied Book Centre (Szövetségesek Közötti Könyv Központ) szervezte a megsemmisült könyvek pótlását külföldről. A British Museum Library-nak előválogatási joga volt, s az un. "4. példány", a katalógusszámok sorrendjében lerakott cimek alapján 1952-re 40 000 kötetet pótolt az elégett 250 000-ből. Nagylelkü ajándékok érkeztek az USA-ból, a skandináv államokból, még az NSzK-ból is. Uj könyvtári épületek emelése az 1961-es Roberts Report hatására indult meg. A nemzeti és egyetemi könyvtárak uj épületei az 1967-es Parry Report megjelenése után épültek.

Összegezve megállapitható, hogy mindkét ország könyvtári rendszere komoly károkat szenvedett, a megsemmisült anyag egy része pótolhatatlan, amit bizonyitanak a még mindig érvényes dezideráta listák. A helyreállitás rossz anyagi körülmények között indult meg, szükség-épületekben, ideiglenes berendezésekkel kezdődött el ujra a munka. Ennyi csak a két ország között a hasonlóság. Angliában egy jól müködő könyvtári rendszert kellett ismét a régi szinvonalra emelni s továbbfejleszteni. Az NSzK-ban olyan mértékü volt az összeomlás, hogy a teljesen használhatatlanná vált könyvtárak miatt fellépő szakirodalom-hiány a tudományos élet megbénulását vonta maga után. A teljes ujjáépités, izoláció és a káros ideológiai hatások felszámolása után érte el ismét az NSzK könyvtári rendszere a nyugateurópai szinvonalat.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az archiválís mikrofilmek megóvásának technikai kérdései

Sven-G. HAVERLING

A szerző Technical aspects of the preservation of archival (security) microfilm c. cikkét (Unesco Bulletin for Libraries 1975. 2. no. 68-74. p.) PÉTERVÁRI László Béla tömöritette.

Az állományvédelmi célból készült mikrofilmek tartósságának vizsgálatával foglalkoznak ujabban Svédországban. Bár a kutatások még nem fejeződtek be, az eddigi eredmények nyilvánosságra hozatala segitséget nyujthat az e kérdéssel foglalkozó szakembereknek.

A mikrofilm használatának elterjedése és fokozódása mind számban, mind kötetben, felveti a tárolás és megőrzés kérdését. Egyre fontosabb a mikrofilmnek, mint megőrzendő tárgynak az elemzése. A mikrofilmgyüjteményeknek a kutatókat jó másolattal kell ellátni, gyorsan kell megjelentetniük a mikrokiadványokat. A mikrofilmarchivum feladata az állományvédelem. A mikrofilmezés egyik fő célja, hogy a mikrofilmezett dokumentumokat megvédjük a jövő számára.

1951-ben egy svéd bizottság ajánlotta a kormánynak, hogy végezzenek széles körü állományvédelmi mikrofilmezést a megőrzésre érdemes könyvek és hirlapok köréből, és ezt a munkát tegyék folyamatossá. A javaslatot a svéd gyüjtemények meg is valósitották, mikrofilm-állományukat igyekeztek mind teljesebbé tenni.

A Svéd Nemzeti Archivumnak és más gyüjteményeknek tudni kell, hogy a megőrzendő dokumentumok tárolhatók-e és fennmaradnak-e mikrofilmformában és milyen módon? A svéd Dataarkiverings-Kommittén (röviditve: DAK) 1967-ben, abban az időben alakult, amikorra a mikrofilmkérdés megérett, igy feladatává vált e kérdés széles körü kutatása. A DAK ezért felkérte a Svéd Minőségellenőrző Intézetet (National Swedish Institute for Materials Testing, röviditve: SP), hogy a nemzetközi helyzetet tekintetbe véve tanulmányozza a mikrofilm archiválási lehetőségeit és végezzen kisérleteket. Fontossá vált a szabványositás kérdése is. A Svéd Szabványositási Bizottság foglalkozik e témával, s munkája remélhetőleg hamarosan eredménnyel zárul. A szabványositás részben a DAK kutatásainak eredményétől függ. Előreláthatólag 20 szabványra lesz szükség.

A Svéd Minőségvizsgáló Intézet mikrofilm-programja keretében sokféle vizsgálatot végzett. Az SP megvizsgálta a mikrofilmek fajtáit (acetát, nitrát, diazo és vezikuláris). Leszögezte, hogy a nitrát és diazo filmek nem alkalmasak archiválís célra. A vezikuláris filmről kiadott jelentésében megállapitotta, hogy aktiv gyüjteményekben sokáig használható. Az SP az aktiv gyüjteményektől (használati gyüjtemények) megkülönbözteti a tároló archivumokat (pihenő archivumok), amelyekben a mesterfilmeket őrzik. Ezekből a mikrofilmek nem kölcsönözhetők, csak használati példányok másolására használhatók.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az SP, a DAK-nak adott jelentésében, bőven foglalkozik az acetát hordozóréteges ezüsthalogén tekercsfilmekkel. Részletesen beszámol arról a veszélyről, amelyet a "redox foltok" okoznak. A "redox folt" oxidált foltot jelent az ezüstfilmen, eredménye az ezüstkollodium elszineződése. A redox foltokat az 1960-as évek elejétől figyelték meg rendszeresebben. Ezek a 10-15 μ átmérőjü sárgásbarna foltok a mikrofilmtekercsek szélén (elején és végén) és az emulzión lévő karcokban vannak. Negativ filmeken több található, mint a pozitiveken. E foltok hosszabb tárolás alatt tovább növekszenek. Amerikai vizsgálatok szerint a foltok átmérője öt év alatt 50%-kal megnövekszik.

A mikrofilmen az iparvidékek szennyezett levegője is okozhat foltokat. A rossz levegő is károsan és kedvezőtlenül befolyásolja a mikrofilmet. A foltok gyakorisága a film vezetőszalagján állott levegőn nyolcszor nagyobb, mint a kondicionált helyiségben tartottakén. Kartondobozban tárolt mikrofilmeknél ezek a foltok tizenkétszer gyakoribbak, mintha fémdobozban lennének. A nedves és meleg levegő szintén elősegiti a redox foltok kialakulását. 51-60%-os páratartalmu levegőben tárolt mikrofilmeken tizenegyszer több folt keletkezhet, mint 20-50% relativ páratartalom esetén. Vezetőszalaggal védett film kevésbé érzékeny a foltosodásra, mint amelyek nincsenek ezzel ellátva. Amerikai vizsgálatok kimutatták, hogy a redox foltok 90%-ban a vezetőszalagon helyezkednek el.

A papir öregedésével keletkező hidrogénperoxid is nagy mértékben növeli a kartondobozban tárolt mikrofilmek károsodását. A kartonban és papirban levő gyanta is káros a mikrofilmre. Hidrogénperoxid jelenlétében a filmben levő ezüst a hidrogénszulfiddal és kéndioxiddal reakcióba lép. Minél tovább tárolják a filmet és minél magasabb a páratartalom és a hőmérséklet, annál több peroxid keletkezik. A hidroxilgyökök, amelyek a hidrogénperoxid és az ezüst reakciója alkalmával keletkeznek, a mikrofilm zselatinjára hatnak károsan. Hogy ezt a reakcióhajlamot csökkentsék, a zselatint keményiteni kell. Az ezüst stabilitása is növelhető jodiddal és tioszulfáttal, bár e kérdéssel kapcsolatban néhány kutató ellentmondó eredményre jutott.

A kloridok is veszélyes hatással vannak a mikrofilmek ezüstjére, ugy, hogy a mikrofilmben levő ezüstklorid maradványokban növelik a foltokat. Másrészről a nagyobb mennyiségü ezüstklorid jelenléte akadályozza a redox foltok kialakulását. A hangyasavval kezelt mikrofilm és az öreg papir is teljesen elveszti ellenállóképességét a redox foltok kialakulásával szemben.

A DAK-jelentés nagymértékben hangsulyozza a megfelelő rögzitő-eljárás fontosságát. Az SP kisérleteket végzett az irányban, hogy mennyi ideig használható a régi és kihasznált rögzitőfürdő veszély nélkül. Hogy megállapitsák a film érzékenységét a romlásra, kisérleteket végeztek. Friss és állott rögzitőfürdőben kezelt filmeket olyan zárt száritószekrénybe helyezték, amelybe olyan nátriumklorid (konyhasó) oldatot tettek, amelyhez még hidrogénperoxidot is adtak. A szekrény relativ páratartalma 75% volt. A használt rögzitőfürdőben kezelt mikrofilmen már 10 nap mulva megjelentek a redox foltok, azonban a friss rögzitőfürdős filmek még nem károsodtak. De 5-10 nappal később ezeken a filmeken is megjelentek a foltok.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Laboratóriumi tapasztalatok azt mutatják, hogy aranyoldatos kezeléssel a mikrofilmek ellenállása megnövekszik. (Az oldat tartalma: 0,5 gr aranyklorid, 1,0 gr borkősav, 5,0 gr tiourea /karbamid/, 15,0 gr nátriumszulfát /glaubersó/ 1000 ml vizben.) Az aranyoldattal kezelt mikrofilmek tartósságának vizsgálatát hidrogénperoxiddal telitett levegőben végezték. A KODAK Prostar filmkidolgozóban hivott és rögzitett film már 10 nap mulva károsodott, de az SP kidolgozásban kezelt film még 20 nap mulva is teljesen ép maradt. Azokon a filmeken, amelyeket nem kezeltek a fenti arany-oldattal, már egy nap mulva foltok mutatkoztak.

Az SP jelentésében hangsulyozza, hogy a mikrofilmtárak levegőjét tisztitani kell, mert az gyakran szennyezett. Amerikai kutatások bizonyitják, hogy a levegő szennyezettségének mértéke már a 10^{-7} és 10^{-9} mol/liter között is megengedhetetlen, pedig ezt az értéket tömegspektrogrammal nem is lehet mérni. Ezért a mikrofilmarchivumok levegőjének tisztántartása nem könnyü feladat.

Az SP mikrofilm-tároló fémdobozokkal is kisérletezett. Kidolgozott mikrofilmtekercseket hermetikusan elzártak egyliteres bádogdobozokban és -20°C és +20°C között változó hőmérsékleten tartották azokat 1-3 naponkénti változtatással. Három hónap után a dobozokat kibontották. Semmi károsodás nem volt látható a filmeken. A többször megismételt kisérletek mindig pozitiv eredményt mutattak.

Az SP eredményein felbátorodva a DAK uj kisérleteket dolgozott ki arra, hogy megállapitsák, milyen hosszu ideig lehetséges károsodás nélkül megfelelő anyagu légmentesen zárt dobozokban tárolni a mikrofilmeket.

Nagyon fontos a megfelelő csomagolóanyag kiválasztása. Vannak anyagok, amelyek káros hatással vannak a mikrofilmre, mint pl. a kéndioxid és a kénsav, ilyeneket nem tartalmazhatnak. Ellen kell állniok a mechanikai károsodásnak és jól zárhatóknak kell lenniök. A lezáró ill. tömitőanyagnak sem szabad átengedni semmit. A mechanikus károsodásnak kitett csomagolóanyagot egy külső ellenálló müanyagrétegből, egy közbülső fényt át nem eresztő aluminiumrétegből, és egy külső, hegeszthető polietilén vagy polipropilén rétegből lehet összeállitani. E csomagolóanyagot három oldalon hegesztett zacskó formájában lehet használni. Az ilyen csomagolásu mikrofilmeket vizsgálati célból 3, 5 és 7 hónapra ellenőrzés alá vetették. Ismert, hogy a hidrogénperoxid, a kénhidrogén és a kéndioxid viszonylag kis mennyiségben is káros a mikrofilmre, ennek ellenére a légmentesen lehegesztett filmeken semmiféle károsodás nem volt tapasztalható.

Légmentesen lezárt mikrofilmnél, amelyeket mikrofilmarchivumokban őriznek, nem szükséges állandó légtisztitás. Az archivum raktára hőmérsékletének alacsonynak kell lennie, mert alacsony hőmérsékleten a kémiai reakciók lelassulnak, s ez előnyös a mikrofilm-tárolásnál.

A levegő páratartalmát a tárolóeszközök lezárásakor ugy kell kiválasztani, hogy ne legyen magasabb, mint 50%, de ennyit tartalmaznia kell, mert ez kizárja a környezeti levegő káros gázait. Ha a csomagolás 20°C-on és 30%-os relativ páratartalomnál 12°C hőmérsékletü tárolóeszközzel történik, a belső páratartalom 50%-ra emelkedik. Ha a levegőt semleges gázzal helyettesitik, a páratartalmat növelni kell.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Tároló archivumok (biztonsági mikrofilmgyüjtemények) mikrofilmjeinek másolásakor a tárolódobozokat még zárt állapotban kondicionálás céljából korábban kell a másolóhelyiségbe vinni. Felnyitásuk csak néhány nap mulva ajánlatos.

A vizsgálatot végző intézet a fenti vizsgálatok alapján megállapitotta, hogy a légmentesen lezárt mikrofilmek jól ellenállnak a levegő káros hatásának. Azonban a teljes biztonság eléréséhez még további kisérleteket kell végezni. A kisérleteket még nem fejezték be, a DAK tovább folytatja kutatásait a mikrofilmek biztonságos tárolásával kapcsolatban. A továbbiakban a raktározási, légkondicionálási kérdéseket vizsgálja, ezek költségkihatásaival egyetemben.

Javaslatok az archivális mikrofilmek megvédésére

Az SP DAK-nak adott jelentései alapján a következőket lehet ajánlani a megőrzésre szánt mikrofilmek kezelésére, tárolására és megóvására vonatkozóan. (E javaslatok az acetát hordozórétegü ezüsthalogén archivális tekercsfilmekre vonatkoznak.)

Legfontosabb a mikrofilmek megfelelő rögzitése és alapos folyóvizes mosása. A mikrofilmek kémiai behatásoktól való védelme tovább növelhető arany-oldatos kezeléssel is.

A mikrofilmarchivum raktárában a hőmérséklet 10-15°C körül legyen ± 1°C eltéréssel. A levegő relativ páratartalmának 20-30% körül kell lennie. A levegőnek mentesnek kell lennie kéndioxidtól, kénhidrogéntól és egyéb hasonló szennyeződéstől.

A megőrzésre szánt mikrofilmeket ajánlatos jól lezárva becsomagolni; a csomagolóanyag nyersanyaga pl. polipropén lehet. E csomagokat lezárt aluminiumdobozokba kell tenni. A bezárt levegőnek tisztának és 30% relativ páratartalmunak kell lenni. A relativ páratartalom és a levegő tisztasága nem olyan fontos követelmény, ha a mikrofilm mikrofilmtároló archivumban és légmentesen lezárt fémdobozokban vagy zacskókban van, amelyeknek levegője a filmre közömbös gázokat (pl. nitrogént) tartalmaz.

Az archiválhatóság ideje növekszik, ha a tárolás hideg helyiségben történik. Az ezüstkép tartóssága akkor a legnagyobb, ha a rögzités megfelelően történik és a film mentes a rögzitősó és ezüstmaradványoktól. Ezért nagyon fontos a mikrofilmek alapos, folyóvizes kimosása. Hidrogénperoxidot tartalmazó rögzitőt káros hatása miatt nem szabad használni. Fontos az is, hogy a kidolgozott mikrofilmek lehetőleg mielőbb a tárolóhelyre kerüljenek.

Legnagyobb tisztaságot kell biztositani az archivfilmek kezelésénél is. A filmek megfogásához lehetőleg textilkesztyüt kell használni.

Az archivfilmeket használat előtt kondicionálni kell azzal, hogy a raktárból kiemelt dobozokat lassan felmelegitjük a másolószoba hőmérsékletére, s csak ezután szabad a csomagolást felbontani. A mikrofilmek kezelésére a legideálisabb hőmérséklet a 20°C 50%-os relativ páratartalommal.

A filmek kezelésére szolgáló helyiségekben állandó körülményeket kell biztositani, éppen ugy, mint az archivraktárban. Visszavitel előtt a mikrofilmeket ismét kondicionálni kell a raktározási körülményeknek megfelelően,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ami viszont felesleges, ha a csomagolás légmentesen záródó és közömbös gázokat tartalmaz. A mikrofilmek folyamatos vizsgálatának elkerülésére a raktárban vizsgálati négyzeteket tanácsos elhelyezni. Ezeket rendszeresen, pl. havonta egyszer ellenőrizni kell. Ennek ellenére évente bizonyos számu mikrofilmet meg kell vizsgálni. Ezt a vizsgálatot soron kivül akkor is el kell végezni, ha a tesztnégyzetek veszélyt jeleznek.

A mikrofilmek készitésénél az ellenőrző mérések folyamatos végzése nagyon fontos. Ezeknek a méréseknek tartalmazniok kell a filmanyag ellenőrzését, a kidolgozást, a rögzitősó-maradványok mértékét, végül a felbontóképességet, denzitást és olvashatóságot.

Felhasználástól függően - pl. müszaki rajzok mikrofilmezésénél - különféle ellenőrzéseket kell előirni, de tanácsos, hogy ezeket a szabványokat ne a mikrofilmeket előállitó készitse. (Svédországban ezeket minden esetben az SP, mint ellenőrző szerv készíti!)

Ezek a tanácsok közgyüjtemények mikrofilmjeire vonatkoznak, amelyeket meghatározatlan ideig kell megőrizni, s ahol az is kérdés, hogy a papir, vagy a mikrofilm a tartósabb. Természetesen ezekre a követelményekre ott nincs szükség, ahol a mikrofilmek érvényessége csak rövid lejáratu (pl. 10 év).

Az eddigi vizsgálatokból következik, hogy az aktiv (használati) mikrofilmgyüjteményekben is ajánlatos a hőmérséklet 10-20°C között tartása és a relativ páratartalom 30-50% közötti biztositása.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SZEMLE

Magyar közgazdasági irodalom, 1973. Szakbibliográfia (Szerk. Hegedüs Péter) Budapest, 1976. Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára. 377 p.

A nemzeti bibliográfia rendszerében fontos helyet foglalnak el a tudományági szakbibliográfiák. Ezt a magyar könyvtárügy már elég régen felismerte. Kétségtelen, hogy a nemzeti bibliográfiai rendszer alapintézménye a nemzeti könyvtár, igy van ez hazánkban is. Az is kétségen felül áll azonban, hogy az Országos Széchenyi Könyvtár nem töltheti be ezt a funkciót maradéktalanul. Nem is annyira kapacitásbeli - bár ez sem lebecsülendő -, hanem inkább célszerüségi tényezők diktálják, hogy a nemzeti bibliográfiai rendszer bizonyos feladatai decentralizált módon kerüljenek megoldásra. Ezek közé tartozik a nemzeti szakbibliográfiák gondozása, ami tipikusan országos szakkönyvtári feladat. A nemzeti szakbibliográfia célja, hogy az adott tudományág hazai szakirodalmi termését a tudományág sajátosságait messzemenően figyelembe vevő módon tárja fel. Erre az egyetemes jellegü kurrens nemzeti bibliográfia ill. éves vagy többéves kumuláció nem képesek, hiszen akár szakrendüknek, akár apparátusuknak, akár cimleirási módszereiknek a nemzeti bibliográfiának, mint elsődleges és egyetemes nyilvántartásnak a követelményeihez kell igazodniok.

A nemzeti szakbibliográfia ezzel szemben szerényebb célokat tüz ki pl. a cimleirás terén, viszont jóval mélyebben nyujt a tudományág specifikumainak megfelelő információkat, mint a nemzeti bibliográfia vonatkozó fejezetei. A nemzeti szakbibliográfiának kifejező erőben gazdagabb volta, és igy nagyobb információtartalma mellett célszerüségi szempontok is aláhuzzák jelentőségét.

Az egyetemesség követelményeit szem előtt tartó nemzeti bibliográfia szükségképpen széttagolja azokat az információkat, amelyek egy adott tudományágra koncentrálva, szintetizálhatók. Technikai okokból külön választja a folyóiratcikkeket és a könyveket (könyvként kezelt dokumentumokat), ami nehezíti a keresést.

A nemzeti szakbibliográfia ügye a közgazdaságtudomány terén, ha nem is mindenkor sulyának megfelelően, de kellő figyelemben részesült. A felszabadulás utáni első vállalkozás érdeme Hajdu Elemérnéé, Hámori Béláé és Haraszti Gyuláé, akik az 1945-1963 évek anyagát először "Tervgazdasági statisztikai és számviteli bibliográfia", majd "Közgazdasági bibliográfia" cimen tették közzé a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó gondozásában. Sajnálatos módon ez a munka megszakadt.

A nemzetközi információcseréből adódó feladatokhoz kapcsolódva bontakozott ki egy másik vállalkozás, amelynek kezdő éve 1957. A Közgazdaságtudományi Intézet Könyvtára és a Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára kapcsolódva a "Nemzetközi közgazdasági bibliográfia" szá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

mára teljesitendő adatszolgáltatás feladatához (ami erősen szelektált közreadást tesz csupán lehetővé) az 1957 és 1962 közötti időszakra megjelentette a magyar közgazdasági könyvek angol és orosz cimforditásokkal ellátott bibliográfiáját. Ez 1963-tól kezdődően válogatottan a folyóiratcikkeket is tartalmazta és az 1968. évi anyag közreadása utáni megszüneséig "Magyar közgazdasági és statisztikai irodalom" cimen jelent meg a Közgazdaságtudományi Intézet Könyvtára és a Központi Statisztikai Hivatal gondozásában. A szerény, kiegészitő feladatot ellátó bibliográfia 1964-től kénytelenségből az egyetlen nemzeti közgazdasági szakbibliográfia szerepét is betöltötte. Megszünésének oka, hogy 1963-tól a feladatokkal arányban nem állóan csekély kapacitás folytán az eleinte még elviselhető lemaradás olyan mértéküvé nőtt, hogy áthidalására a közreadók már nem láttak lehetőséget. Ez azzal a következménnyel járt, hogy átmenetileg - egy évre - teljesen megszakadt ez a tevékenység.

A stafétabotot - spontán kezdeményezésből - az 1970. évi szakbibliográfia közreadásával a Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára vette át, sajnos anélkül, hogy a kimaradt 1969. évi anyag feldolgozásáról gondoskodás történt volna. A "Magyar közgazdasági irodalom" cimen megjelenő uj éves bibliográfiai sorozatunknak most már a 4. kötete látott napvilágot. A könyvtár, utólagosan ugy tünik, bizonytalan volt e bibliográfia koncepcióját illetően, ezért az évről-évre változásokon ment át. A legujabb kötetben - ugy véljük - végülis helyes koncepciót sikerült megtalálni és érvényesiteni. Mig ugyanis korábban például nem vetettek számot azzal, hogy az MTA Világgazdasági Kutató Intézet Tudományos Tájékoztató Szolgálata kéthavonként, mintegy évi kétezer oldalon megjelenteti a "Hungarian Economic Abstracts" c. referáló lapot, addig a jelenlegi kötet tudatosan számol ezzel és beépiti tájékoztató apparátusába.

Elismerés illeti a könyvtárat azért is, mert néhány vonatkozásban nagyobb igénnyel közelitette meg a feladatot, mint a korábbi vállalkozások. Ez kifejeződik apparátusában. A bibliográfiai részt a folyóiratjegyzéken és névmutatón kivül munkaigényes, háromnyelvü tárgymutatóval is kiegészitették.

Vegyük sorra e szakbibliográfia néhány problémáját.

1. A szakrend. A bibliográfia szerkesztője törekedett arra, hogy speciális, a közgazdaságtudomány szempontjainak megfelelő szakrendben közölje az anyagot. A 36 szakcsoport 2041 tételt tagol, azaz egy szakcsoportra átlagosan 56-57 tétel jut, ami általában biztositja az áttekinthetőséget. A tagolás fő gondolatmenetét csak helyeselni lehet, teljesen problémamentesnek azonban a szakrend nem tekinthető. Kifogásaink többek között a következők: a) nem helyes a csupán verbális és a matematikai módszereket is alkalmazó elméleti cikkek teljes különválasztása, méghozzá oly módon, hogy az előbbiek a bibliográfia elején, az utóbbiak a végén kapnak helyet; b) némi zavar van a "3. Külföld gazdasága" és "4. Nemzetközi gazdasági kapcsolatok" fejezetek elhatárolásában. Nem világos például, miért szakadnak el egymástól a fejlett tőkés országok integrációját és magukat az országokat tárgyaló müvek. A szerkesztő nyilván a magyar külgazdaság és a világgazdaság témák kapcsolatának és elhatárolásának feladatával is küszködött. A megoldás nem szerencsés, és ha váltótársként követték volna ebben a staféta előző tagját, talán kevesebb fejtörés lett volna a szerkesztő és kevesebb zavar a használó osztályrésze.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2. A tárgymutató. Felvetődhet a kérdés: kell-e egyáltalában tárgymutató egy szakrendileg tagolt bibliográfiához? Véleményünk szerint igen, ha elősegiti minden bibliográfiai szakrend szükségképpeni korlátaiból adódó visszakeresési nehézségek áthidalását. Ezek egy részét ugyan utalókkal is meg lehet oldani, más részét azonban nem. Ily módon a tárgymutató növelheti a bibliográfia információtartalmát. E bibliográfia tárgymutatója a legtöbb vonatkozásban eleget tesz a vele szemben támasztható követelményeknek. Megfelelően pótolja a tematikai fejezetek földrajzi továbbtagolásának hiányát. Közli azokat a legfontosabb tárgyszavakat, amelyek a 36 szakcsoport mélyebb tagolását helyettesitik, személyeket, intézményeket sorol fel, amelyek a müvekben előfordulnak. Jól kapcsolja összsze az egyes fejezeteket. Hibájának csak azt lehet felróni - és ez összefügg a szakrenddel -, hogy a szerkesztő tulságosan is támaszkodott a tárgymutatóra. Olyan témák irodalma, mint az árpolitika, árképzés vagy hazánk külgazdasági kapcsolatai csak a tárgymutató alapján szedhető összsze. Vannak pontatlan, tul általános tárgyszavak is, pl. "Külkereskedelem alakulása", "Gazdasági helyzet", amik konkrétan nem értelmezhetők. Az utóbbi azért is teljesen indokolatlan, mert azonos az egyik fejezetcimmel. Az üzem- és munkaszervezési határozat az alábbi cimszó alatt szerepel a tárgymutatóban: "Párt- és kormányhatározat a szervezésről". Igy aligha találja meg bárki, hiszen a határozat jogi formája és nem tárgya szerint szerepel a tárgymutatóban.

3. Annotációk. Lehet, hogy csupán egyéni izlésből fakadóan, de a birálónak nem hiányoznak az előző kötetekből ismert annotációk. Hiányzik viszont a helyenként szükséges cimkiegészités, amit furcsa módon csak angolul vagy oroszul kapunk meg. Kár, hogy a szerkesztő nem gondolt a magyar olvasókra: mert mit is kezdjünk ilyen cimmel: "Korszerü, gyors és drága"? Csak egy biztos: nem a Metróról szól, mert arra a három jelző közül csak az első kettő érvényes. A lakásépitésre viszont, amiről a cikk szól, a "gyors" jelző miatt aligha gondol valaki.

4. A lemaradás. Sajnálatos, hogy a most már megfelelő koncepcióju és terjedelmében ésszerü méretre csökkentett bibliográfia eredetileg sem rövid átfutási ideje tovább nőtt. A biráló nem érezné magát jogosultnak ennek felvetésére, ha a könyvtár nem saját kezdeményezéséből és éppen mások (mit kendőzzük, többek között éppen a biráló) lemaradásának láttán vállalta volna át a nemzeti szakbibliográfia megjelentetésének fontos feladatát. Igy azonban nagyobb erkölcsi felelősséget visel, mint különben. Végül is nehezen elfogadható, hogy a közgazdasági szakbibliográfia házi kiadásban is kétéves késéssel jelenik meg. Konkrét esetként emlitjük, hogy amikor 1975 elején beszámolót kellett készitenі a magyar közgazdaságtudomány 1968-1974 között elért eredményeiről, a szükséges bibliográfiai adatokat külön és nagy munkával gyüjtötték össze a könyvtárak, mert 1969-re és 1973-ra nem állt rendelkezésre szakbibliográfia. Ha e feladatra 1976 derekán kellene vállalkozni, 1974-1975-tel kapcsolatban megint nem volna hova nyulni.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Őszintén megvallva, a Közgazdaságtudományi Egyetem vállalkozását kezdetben nem fogadta osztatlan lelkesedés. A bibliográfia jelenlegi formája már jórészt eloszlatja a kétkedést. A fent jelzett és néhány egyéb probléma megoldásával a bibliográfia közreadói még több joggal dicsekedhetnek majd azzal, hogy a kutatás mindennapi gyakorlatában nélkülözhetetlen munkaeszközt alkottak, elnyervén ezzel a fáradságos munka valódi jutalmát.

FÖLDI Tamás

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1972. Bp. 1975. 425 p.

Két kérdésre kell válaszolnia az ismertetőnek, amikor kézbe veszi az Országos Széchényi Könyvtár legutóbbi évkönyvét. Az egyik, hogy mit vár egy intézmény évkönyvétől, és az erre adandó válasz - ha szubjektiv is - egyszerü: az intézmény éves tevékenységének regisztrálásán tul az intézmény életébe, az ott folyó munkák legérdekesebb mozzanataiba, érdeklődésre számot tartó eredményeibe és gondjaiba való bepillantás lehetőségét. A másik, nehezebben megválaszolható kérdés az, hogy mit engedhet meg inkább magának nemzeti könyvtárunk, jobb szót nem találván - mi árt kevésbé presztizsének: az évkönyv szerényebb kivitele (bár értékes és informativ illusztrációról nem szivesen mondanánk le), vagy az évkönyv mármár tragikomikus késése. A recenzens itt e kérdésnek csak feltevésére vállalkozhat, legfeljebb annyi megjegyzéssel, hogy vajon hány olvasót érdekel 1976-ban az OSzK 1972. évi tevékenysége, és hányat - előreláthatólag 1977-ben - a recenzens ehhez füzhető megjegyzései?

Ezzel át is térhetünk az évkönyv "II. A könyvtári munka elvi és gyakorlati kérdései" cimet viselő részére, ami az évkönyv egészét tekintve már nem is különül el élesen a III. résztől. Ez utóbbi könyvtörténeti és müvelődéstörténeti tanulmányok közreadásával tulajdonképpen a második részben megkezdett sétát folytatja, amelynek során az olvasó a bepillantásnak azt a lehetőségét kapja meg, amit az évkönyvtől várhat.

Sétánkat az általánosabb kérdéseknél kezdve elsőként Wix Györgyné tanulmányát olvashatjuk egy "XVIII. századi magyar anonim-lexikon" összeállitásának problémáiról. Meggondolva, hogy magyar anonim-lexikon még nem jelent meg, és hogy az időhatárként vállalt 18. század az anonim publikációk egyik "virágkora", különösebb bizonyitásra nem szorul a felmerülő kérdések előzetes tisztázásának szükségessége. Erre vállalkozik a tanulmány, logikusan megszabva és kifejtve az összeállitás tartalmi és formai határait, de többet is ad ennél, néhány példájával - egyes téves névmegállapitások korrekciójával - máris felkelti érdeklődésünket és várakozásunkat. Az általánosabb kérdések közé sorolhatók azok a tanulmányok, melyek az OSzK hungarica-anyagára épülnek. Ilyen Käfer István izgalmas dolgozata, mely három zsolnai kalendárium krónikájának összevetésével világitja

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

meg a magyarországi művelődéstörténet egy darabját "Zsolnai szlovák kalendáriumok történet-szemlélete a Rákóczi-szabadságharc korából" cimmel. Tulajdonképpen hasonló feladatra vállalkozik - bár más korból és más módszerekkel - Jeszenszky Géza tanulmánya: "A Times és Magyarország az 1904-1906-os politikai válság idején" A magyar történelem szempontjából egyáltalán nem mellékes külföldi megitélés (az adott esetben az angol közvélemény) jobb megismeréséhez nyujt lehetőséget a tanulmány a Times hasábjain megjelent, meglepően nagy érdeklődést tanusitó sajtóvisszhang feltárásával és elemzésével. Tovább haladva a magyar történelemben 1942-43-hoz kötődik a harmadik hungarica-tanulmány, Markovits Györgyié, aki "Egy New York-i magyar folyóirat a második világháboru idején" cimmel a "Magyar Fórum"-ot mutatja be. S hogy ez a bemutatás mennyire szükséges, talán még az évkönyvénél szélesebb olvasóréteg előtt is, azt a folyóirat főmunkatársainak névsorára vetett pillantás eldöntheti, hiszen köztük találjuk Károlyi Mihály, Ignotus, Tamás Aladár, Moholy-Nagy László, Jászi Oszkár nevét.

Az általános kérdésekkel foglalkozó tanulmányok sorában a legáltalánosabb, és mégis az OSzK tevékenységi körébe is tartozó (egyben a Könyvtártudományi és Módszertani Központot képviselő) tanulmány Horváth Tiboré a könyvtári szolgáltatások rendszeréről. "A könyvtári szolgáltatások fogalomkörébe mindaz beletartozik, amit dokumentum-gyüjteményekre épiteni lehet" - szögezi le a szerző, és ennek szellemében vitatja (joggal) a könyvtári és a dokumentációs, tájékoztatási tevékenység merev elhatárolását. Saját maga által megfogalmazott célja szerint a tanulmány nem ujat akar mondani, hanem rendszerezni, a rendszer belső logikája szerint végiggondolni, és - mintegy "menet közben" - szakmai részletkérdések tisztázásával strukturaként leirni e tágan értelmezett szolgáltatási rendszert. Tanulmánya végül is kissé "kétarcu" lett, elvégezvén a rendszerezés maga szabta - és nem könnyü - feladatát ugy, hogy azt bizvást ajánlhatjuk a tájékoztató szolgáltatások rengetegében eligazitást kereső széles szakmai olvasótábor figyelmébe. Ami viszont a szakmai részletkérdések tisztázódását illeti, a tanulmány néhány mondata, megjegyzése egy-egy (már csak szükebb szakmai réteg számára szóló) vitacikket sürit magába. Aránytalannak tünik a szolgáltatások másik csoportjának, a dokumentumok szolgáltatásának egy oldalnyi tárgyalása a tájékoztató szolgáltatások huszonkét oldalas taglalásával szemben, azonban igaza van a szerzőnek abban, hogy "ez a terület már nagyon ismerős" Csak éppen nem szorulhat ki a szolgáltatási rendszer perifériájára, hiszen az egész struktura egymásra épülő elemekből áll, és a végcél az esetek legnagyobb részében - akár visszakereső tájékoztatásról, akár szétsugárzásról van szó - a releváns információt hordozó dokumentum rendelkezésre bocsátása.

További sétánk - immár az eddig nem emlitett tanulmányok évkönyvbeli sorrendjében haladva - az OSzK egy-egy részlegébe vezet, elsőként a restaurátorokhoz. Nem véletlen, hogy munkájukról két tanulmány számol be az évkönyv lapjain, hiszen hazai publikálási lehetősége alig van e szép szakma sajnálatosan kevés művelőjének. Szinte kiegésziti egymást a két cikk: B. Kozocsa Ildikó általában szól a Restauráló Laboratórium munkájáról (kiemelve persze a legérdekesebb darabokat) és az általa felkeltett érdeklődést már mélyebb rétegekbe viszi Kastaly Beatrixnak a hirlap-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

állományvédelem és restaurálás általános kérdéseit is igen jól összefoglaló irása. Ezután a különféle tárak munkájából kapunk izelitőt. W. Salgó Ágnes Bogáti Fazekas Miklós 1577-ben megjelent Plutarchos átdolgozását (Szep historia az tökélletes aszszonyállatokról) ismertetve ad értékes adalékokat a 16. századi magyarországi görög müveltségről. (Emlitsük meg külön érdemként, hogy a rövidebb görög szövegrészek átirásakor az ISO szabványt használja.) Borsa Gedeon Manlius kötéstábláiból előkerült nyomtatványokat és egy ezekből megismert magyar nyelvü verses históriát ismertet. Soltész Zoltánné egy uj szerzeményt, Gregor Gelbhaar bécsi nyomdász 1638. évi magyar kalendáriumát mutatja be. Berlász Jenő másfél évtizeddel korábbi tanulmányának szinte folytatásaként ad ujabb információkat Istvánffy Miklós tékájáról, és e szerény megnevezés alatt részletes leirását adja egy Zágrábban lévő - eddig nem ismert - Istvánffy-kódexnek, és a zágrábi Corvin-kódex vándorutját követve a Draskovich és az Istvánffy család krónikáját is felvázolja. "Egy elfelejtett magyar szlavista" cimen Fried István Kállay Ferenc munkásságát elemzi, mely megérdemli, hogy "fejezet legyen a magyar szlavisztika történetében". Rendkivül érdekes - és a régiségek és a népmüvészeti tárgyak gyüjtésének mai divatját tekintve - aktuális olvasmány Kelecsényi Ákos tanulmánya "Egy magyar régiségkereskedő a 19. században" cimmel, Literáti Nemes Sámuelről, "a kor antikváriusi életének legérdekesebb" alakjáról. "Organum a nagy közönségért" cimen megjelenésének 120. évfordulója alkalmából a Vasárnapi Ujság Bach-korszakbeli helyzetét és tevékenységét elemzi Miklóssy János. Végül a Szinháztörténeti Tár uj törekvéséről, a szcenikai emlékek gyüjtésének fontosságáról olvashatunk bevezető szavakat Keresztury Dezsőnek Az önálló magyar opera és balett-szcenika kialakulását felvázoló értékes tanulmányában.

Az évkönyv tehát bepillantást ad az OSzK részlegeinek sokoldalu tevékenységébe, a legérdekesebb munkák eredményeibe, gondjaiba. Ezért lehet érdekes olvasmánya minden könyvtárosnak.

MOHOR Jenő

Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek. Országos Gyarapodási Jegyzék. 1975. 1. sz. Országos Széchenyi Könyvtár, [1976]. Szerk. Kondor Imréné.

Az OSzK az alábbiakban ismertetendő kiadványának elinditásával, a már funkcionáló kliring jellegü cédulaellátással együtt, a maga részéről, ugy tünik, megoldottnak tekintheti az "OGyJ-kérdést". Az Országos Gyarapodási Jegyzék másfél évtizedes fennállása talán avval váltotta ki a legélesebb kritikát - itt csak a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia előkészitő anyagaira kivánok utalni -, hogy, lévén tájékoztató eszköz, éppen az anyagban való tájékozódás elemi feltételeit sem biztositotta. Az 1971-ben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tartott Konferencia állásfoglalása igy hangzott: "A könyvtári és tájékoztatási rendszer hatékony müködése érdekében megkülönböztetett gondot kell forditani a központi szolgáltatások - a nemzeti könyvtár és az országos szakkönyvtárak kooperációjára alapozott - kibontakoztatására. A magyar nemzeti bibliográfiát és az országos gyarapodási jegyzéket mind tartalmukban, mind munkamódszereikben tovább kell fejleszteni" (kiemelés tőlem - SP). Csak egy megjegyzés e szélesebb összefüggésekről. Véleményem szerint a tágan értelmezett bibliográfiai (szintü) információellátás korszerü igénnyel mért "kihivására" a nemzeti könyvtár - s természetesen partnerei - csak további jelentős erőfeszitések árán lesznek képesek megfelelő "választ" adni (lehetséges összetevők: a funkciók további tisztázása, számitógépes technológia, korszerü munkamódszerek). A jelenlegi konstrukciót ilyen szemszögből - mert lendületről tanuskodik - biztatónak, de egyben átmenetinek tartom.

Innen térek rá a kiadvány bemutatására. Gondolati játéknak tünhet, ha a Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek (KTK) mint gyarapodási jegyzék sajátos hibrid müfaját - egy teljesen más tájékoztató kiadványtipushoz való szándékos közelitését - én legalább is részben onnan eredeztetem, hogy elgondolói a fentebb jelzett átmenetiség tudatában törekedtek egy konstans érték létrehozására. Ahogy Kondor Imréné, a KTK szerkesztője éppen e lap hasábjain célkitüzésként nagyon pontosan meghatározta: a KTK "a jó hirü és nagy multu reference guide-ok, tájékoztatási kézkönyvek tipusába sorolható" (1975. 6. sz. 621.l.), s mint ilyen, igéri kiadványunk előszava, "reprezentálni fogja a világ szakirodalmi termésének legfontosabb és maradandó részét a társadalom- és humántudományok vonatkozásában", "feltételezve, hogy könyvtáraink összessége beszerzi az egyes szakterületek legfontosabb külföldi anyagát". Van ebben a vállalkozásban valami va banque jelleg, itt vagy áthidalja az ellentmondást a szakmai bravur, vagy bukást kell elkönyvelni. Mert gondoljunk csak bele a feltételezések láncolatába: beszerzik-e könyvtáraink a világtermés legjavát; sikerül-e a mintegy 30-40 ezer bejelentett (beszerzett) kiadvány százezernyi, s méghozzá változó minőségü leirásából kiszürni azt a pár ezer tételt, amely érdemes arra, hogy egy, önmagát a Vértesy-Szentmihályi-, Malclés-, Totok-Weitzel-, Winchell-féle tájékoztatási szintézisek müfajába soroló kiadvány anyagába felvétessék. A KTK első száma remélnem engedi, hogy a bravur sikerül. Reményt mondok s nem meggyőződést, ezért örülnék, ha a továbbiakban ésszerü szervezéssel, együttmüködési formák kikisérletezésével a tét feszességén enyhiteni lehetne. Egy félévente megjelenő kiadványnál, s főleg a majdani 5 (és 10) éves kumulációknál időzavar sem állhat elő, másrészt a nagyobb gyüjtemények fővárosi koncentráltsága is segitő körülmény lehet.

A KTK tematikája révén hozzájárulás a hazai társadalomtudományi tájékoztatási tevékenységhez, illetve a tájékozódási lehetőségekhez. A már idézett előszó ugyan szerintem nem kellően differenciál a lehetséges használók-érdekeltek tekintetében, mert a szakkönyvtárak és -kutatók esetében a reference guide-oknak inkább marginális szerepük lehet, - ám ezzel természetesen szerepük nem csökken, mivel az egyetemi oktatásba bekerülők (illetve az igényes közmüvelődés) szolgálata önmagában is jelentős.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KTK első félévi száma 1456 tételt tartalmaz, s a gyakran alkalmazott szakutalók révén egy müről a leiró részben átlag mintegy másfélszer történhet említés. Az anyag megközelitőleg 75 szakcsoportba tagolódik, s ezek az ETO rendszerét, közelebbről a Magyar Nemzeti Bibliográfia csoportképzését követik. Mivel mind a szakcsoportok elhelyezkedése, mind pedig tartalomjegyzékszerü felsorolásuk az illető szakcsoportok ETO-számainak növekvő rendjén alapul, továbbá mivel a szakcsoportokról nincs betürendes felsorolás, az "ETO-müveletlen" felhasználó eleinte bizonyára zavarba jön, nem tudván, miért kerül a FILOZÓFIA a KÉZIRATOK, KÖNYVRITKASÁGOK, BIBLIOFILIA mellé, miért követi az ÜZEMVEZETÉS ÉS -SZERVEZÉS a NŐKÉRDÉS, EMANCIPÁCIÓ-t. A könyvtári tudományosság ilyetén - közérthető fogódzók nélküli - érvényesitését nem tartom szerencsésnek. A kiadvány tartalmilag az ETO általános és társadalomtudományi főosztályait (0 - 3, 7 - 9) öleli fel, ez kiegészül a 6. főosztály egyes témaköreivel (650, 655, 659, 681.3).

A felvételre alkalmasnak itélt müvek egy része a hagyományos segédkönyvek (bibliográfiák, lexikonok, szótárak, cimtárak stb.) kategóriájába tartozik, s ezen tulmenően a szerkesztők igyekeznek további "fontos" müveket, illetve müfajokat, kiadványtipusokat is szerepeltetni (szak- és földrajzi területre vonatkozó összefoglaló müvek, prominens személyiségekről szóló monográfiák, átfogó szemlekiadványok, statisztikák, forrásértékü tankönyvek stb.). Egy behatóbb elemzés nyilván jelezhetné, hogy a válogatás itt bizonytalankodik leginkább, magam csak néhány müfajt kérdőjelezek meg (zsebszótárak, utikönyvek).

Egyedi müveket csak a legutóbbi tiz évből vettek fel, viszont a többkötetes müvek esetében - helyesen - megadják az előzményt is. Nehezményezem, hogy a korábbi bejelentések (lelőhelyek) csak ezeknél szerepelnek, az egyedi kiadványok lelőhelyei csak a továbbiakban fognak kumulálódni, itt hiányzik a visszamenőleges információ. Kérdéses, célszerü volt-e előzménynek felfogni e tekintetben az OGyJ-t.

Csak dicsérni lehet az összeállitókat a korszerü cimleirási elvek - az IFLA által kidolgozott ISBD(M) - következetes érvényesitéséért (annál is inkább, mert a leendő uj magyar cimleirási szabvány is remélhetőleg ezen fog alapulni). Ez a kiadvány egyik szembetünő sajátossága. Másiknak azt tartom, hogy a leiró résszel azonos terjedelmü betürendes mutató révén a KTK valóban kiérdemli a tájékoztató kiadvány rangját. Ez "tételszámra utaló egységes betürendben a leirásokban feltüntetett szerzők, egyéni és testületi közremüködők nevét, a cimeket (főcimeket, kötetcimeket) és a sorozatcimeket tartalmazza", - mondja az Előszó. Ily módon egy müről átlag mintegy háromszor (három helyen) történik említés a mutatóban. Figyelembe véve azt, hogy a KTK anyaga elég nagy számu szakcsoportba osztódik, s a leiró részben következetes az utalók alkalmazása a többi szakcsoportot is érintő tételeknél, a kiadvány a betürendes utmutatóval együtt kielégitően pontos és főleg gyors keresést biztosit. (Meggondolandó talán, nem kellene-e a majdani kumulációt tárgymutatóval is ellátni?)

A kiadvány függeléke röviditésjegyzéket, mintegy 500 kiadó listáját és a lelőhely-könyvtárak kódjainak feloldását tartalmazza.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Összegezés helyett: remélem, hogy szakmai közvéleményünk egyet fog érteni velem - merész, ám kiugróan igényes vállalkozás elindulásának vagyunk tanui.

SONNEVEND Péter

Könyv és Könyvtár X. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Évkönyve. (Szerk. Csüry István) Debrecen, 1975. (Alföldi Ny.) 245 l.

Megjelent a debreceni egyetemi könyvtár évkönyvének, a "Könyv és Könyvtár"-nak az 1976-os kötete. Ez a mostani közel harmadfélszázlapos, szép kiállitásu "jubileumi" 10. kötet - a megelőző kilenccel együtt - változatos tartalmával, tanulmányai magas szinvonalával meggyőzően bizonyitja a kiadvány életképességét. Irói alaposan ismerik a legujabb tudományos eredményeket s a kutatás módszertanát. Ez egyuttal arra is reményt nyujt, hogy a könyvtár dolgozóinak jó képzettsége révén tudományos feladatait a jövőben is maradéktalanul teljesiteni fogja.

A kötet 9 szerző 12 tanulmányát, illetve közleményét tartalmazza. Köztük - módszertani szempontból - a legfigyelemreméltóbb Csüry István tanulmánya.

Csüry olyan mennyiségi mutatókat - idegen kifejezéssel standard-eket - keres, amelyek révén az egyetemi könyvtárak müködését és tervezését értékelni lehet. Figyelemmel van a számszerü előirásokban rejlő veszélyre, ezeknél ugyanis előfordulhat, hogy a fejlődés elősegitése helyett egyenesen visszahuzó erővel lépnek fel. Nincs két egyetem, amelyik csak kvantitative különbözik egymástól, könyvtáraik ráadásul különböző tényezők által befolyásolt történelmi képződmények. Ez a sokféleség eleve kétségessé teszi, hogy egyáltalán lehet-e és hogy gyakorlatilag hasznos-e müködési mutatókat alkalmazni. A tanulmány ezért nem ajánl ilyeneket, csupán az elvi lehetőségeket keresi.

A munkanormáknak tudományos könyvtárakban való alkalmazása sem egyszerü. Számos problematikus mozzanatot kell tekintetbe venni. Ilyenek: a helyi és történeti adottságok különbözőségei, az üzemszerüség és a tudományosság ellenirányusága, a lélektani és az etikai oldal viszonya, a minőségi és mennyiségi követelmények helyes aránya. A munkafolyamatokat hasznos elemezni, mert sok ésszerüsitési lehetőségre (mellőzhető és összevonható müveletek, uj technika stb.) és helytelen szervezésre (többször ismétlődő azonos müveletek, gépi felszerelés, hozzáértés hiánya stb.) figyelmeztet.

Statisztikai adatszolgáltatásunk - Csüry megállapitása szerint - hiányos és egyoldalu, még sommásan sem jelzi a könyvtárak társadalmi bázisait. A jelenlegi statisztikákból is megállapitható azonban a személyzet megterhelésének nagysága és különböző volta, valamint az egy egyetemi hallgatóra vonatkoztatott igénybevétel mértéke.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A tanulmányt számos táblázat egésziti ki, ezek a meglévő munkanormákat és a könyvtári statisztikákat (állomány, gyarapodás, olvasószolgálat, sokszorositás, személyzet száma, megterhelése és béralapja stb.) tüntetik fel.

A mennyiségi mutatók kidolgozása fontos, de bonyolult könyvtárpolitikai feladat; csak közös erőmegfeszitéssel lehet megvalósitani. A munkanormák és statisztikák elemzésénél ennek a kollektiv munkának a megkezdését próbálja Csüry elősegiteni.

Az ETO keretén belül lehetnek és vannak is eltérések a kettőspontok, melléktáblázatok stb. használati módja, sorrendje tekintetében. Némedi Lajosné, a germanisztika szakreferense német nyelvü beszámolójában elmondja, hogy miképp dolgozta ki a 82, 803 és 83 szak osztályozási alapelveit, milyen problémák merültek fel, hogyan oldotta meg ezeket. Arról lehet vitatkozni - irja -, hogy az általa követett gyakorlat a leghelyesebb-e vagy sem. A legfontosabbnak azonban azt tartja, hogy minden könyvtár szakrendszerének legyen egy, az intézmény jellegének megfelelő, s ezt következetesen alkalmazott gerince. A szerző ennek a követelménynek igyekezett megfelelni. Tanulmánya alkalmas arra, hogy mintaképül szolgáljon más szakoknál is a szakozási gyakorlat alapelveinek megállapitásánál.

Tóth Béla Maróthy György professzornak a debreceni kollégium könyvtárának fejlesztésében való szerepét ismerteti. Maróthi számos könyv beszerzését kezdeményezte, sok fölöspéldányt javasolt árverezésre, maga kezdett egy uj katalógust, halála után pedig könyvtárának számos darabja került a kollégiumba.

Az évkönyv három finn vonatkozásu irást tartalmaz. Közülük az elsőben A. Molnár Ferenc Domokos Péternek "A finn irodalom fogadtatása Magyarországon" cimü könyvéhez füz megjegyzéseket. Megállapitja, hogy Domokos irta meg ennek a szakterületnek első kézikönyvét. Ezzel az uttörő jelleggel magyarázható több adatának pontatlansága, 971 tételes bibliográfiájának kb. száz tételét helyesbiti a recenzens: pótolja az elhagyott névelőket, kijavitja a helytelen névformákat, figyelmeztet kisebb tévedésekre. Egy másik cikkben A. Molnár leközli német eredetiben és magyar forditásban Reguly Antalnak egy 1840-ben Közép-Finnországban irt levelét, amely jellemző képet ad a korabeli finn életről és a levéliró egyéniségéről. A harmadik finn vonatkozásu irásban Pálné Péter Judit azt a 3000 kötetet fogja vallatóra, amelyet Vikár Béla ajándékozott halála előtt a debreceni egyetemi könyvtárnak. Tanuságuk szerint Vikár Kalevala forditását rendkivül sokoldalu és gondos filológiai, verstani és mitológiai tanulmány előzte meg.

Ojtozi Eszter egy 1641-ben Vilnában nyomott egyházi szláv nyelvü Uj Testamentum kiadást ismertet, mint a magyar-keleti szláv müvelődéstörténeti kapcsolatoknak egy szerény, de figyelemreméltó tanuját.

Ámbár könyvtári évkönyvben szokatlan a könyvismertetés, csak helyeselhető, hogy Gombáné Lábos Olga megemlékezik Dankanits Ádám "XVI. századi olvasmányok" cimü müvéről. A szerző ugyanis az Erdélyben őrzött XVI. századi nyomtatványok tulajdonos-bejegyzéseit vizsgálva jutott értékes müvelődéstörténeti megállapitásokra. Kivánatos volna, hogy ezt az uj módszert más korokra és más területekre is alkalmazzák a könyvtörténészek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A triviális irodalomnak, azaz a giccses, kommersz, csak a szórakoztatást szolgáló müvek kutatását a tudomány a legujabb időkig teljesen elhanyagolta. Ennek egyik oka a könyvtárakban rejlik, a tudományos jellegü gyüjtemények nem szerezték be kiadásaikat, a népkönyvtárak példányait viszont ronggyá olvasták. A triviális könyvekkel való foglalkozás ujabban nagy lendületet vett, különösen német földön. A "Könyv és könyvtár" egyik tanulmányában erről számol be N é m e d i Lajosné.

L e n g y e l Imre Pestalozzi első magyar taniványának, Váradi Szabó Jánosnak a részletes élet- és jellemrajzát irja meg, kiemelve a munkaoktatás népszerüsitése körüli uttörő érdemeit.

A kötetben két rövidebb ókori tárgyu tanulmányt is találunk. Az elsőt B. A n g y a l Katalin irta. Marcus Aurelius életrajzának egy szakaszát vizsgálva megállapitja, hogy a II. század 2. felében a császár valláspolitikája, egy járvány és a markomann háboru hatása alatt a dunai tartományokban ugrásszerüen megnőtt a keleti istenkultuszok papjainak a száma. G o m b á n é L á b o s Olga egy jelentéktelen Periklész anekdota kapcsán azt próbálja magyarázni, hogy a kiváló athéni államférfi alakját a felvilágosodás kora előtt a történészek miért nem méltatták figyelemre.

VÉRTESY Miklós

Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyve. 1974. (Szerk. Székely Sándor) Bp. Népmüvelési Propaganda Iroda 1975.

Az évkönyv hüen dokumentálja a Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1974. évi munkáját, amelyet "a szakmai feladatok végrehajtása és a szervezeti élet megerősödésére tett erőfeszitések jellemeztek" - mint ahogy K o v á c s Dezső főtitkár beszámolójában megállapitja. Érdemes ennek a tevékenységnek néhány mozzanatát itt is megemliteni.

Az egyesület taglétszáma az 1973. évi 1626 fővel szemben 1974. december 15-én 2066 főre növekedett.

Mind a központi rendezvények, mind a szekciók és területi szervezetek munkájában határozott fejlődésről olvashatunk.

A szekciók munkája közül a zenei és a müszaki szekció kiemelkedő tevékenysége mellett örvendetes, hogy 1974-ben - számos nehézség ellenére - megalakult a gyermekkönyvtárosok szekciója is. A nemzetközi kapcsolatok terén is fejlődés tapasztalható. A szervezeti élet tekintetében azonban több megoldatlan feladat maradt a következő időszakra.

Az elmult év kiemelkedő eseménye volt a Pécsi Egyetemi Könyvtár jubileumi ünnepségéhez kapcsolódó VI. vándorgyülés, 500 könyvtáros részvételével. A Baranya megyei szervezet rendezésében lebonyolitott vándorgyülés nagy sikerét a szerencsésen megválasztott témák, valamint a szinvonalas előadások formálták teljessé. Az évkönyv válogatást közöl az elhangzott előadásokból.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtár és társadalom sokoldalu kapcsolataival és a jövő könyvtárosi feladataival foglalkozik Mátrai László akadémikus előadása, amelyben a polgári futurológia pesszimista történetszemléletét a korszerü müvelődéspolitika demokratizmusából adódó reális célkitüzéssel állitja szembe.

A könyvtáros pálya és a könyvtáros személyiségének jövője Futala Tibor előadásának témája. Sokoldalu, plasztikus képet fest a könyvtárosi hivatásról, miközben bemutatja, hogy a könyvtárosi pálya miként nőtt fel az "egymagában álló könyvtáros hős eszményé"-ből egy ma már társadalmilag megbecsült élethivatássá. Milyen ennek az élethivatásnak a jövője? Futala Tibor "tézisei" a realitás talajáról kiindulva adják meg a választ. "A könyvtáros társadalmat nem valami-féle könyvtártudomány tartja elsősorban össze". Véleménye szerint "a jövőben inkább az informatika kinálta uton próbáljunk továbbhaladni, amely a társadalmi információt választja rendszerezési elvéül."

A jövő könyvtárügyét uj aspektusból vizsgálja Dr. Walleshausen Gyula előadása, amely a könyvtári jövőkutatás kérdéseit fejtegeti, és alkalmazásuk lehetőségeit, figyelembevéve a jövő század technikai ujdonságait, az ezzel kapcsolatos technikai előrejelzéseket. Számos érdekes adatot, megállapitást közöl és felhivja a figyelmet a jövőre való felkészülésből adódó társadalmi felelősségre.

A következő két előadás a zenei és a hangtári részlegek kialakitásához ad módszertani utmutatót Skaliczky Józsefné ill. Fonyó Istvánné előadásában.

Az évkönyv utolsó, "Önálló Közlemények" c. részében érdekes történeti visszatekintést találunk a Magyar Könyvtárosok Egyesületének jogelődje, a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének könyvtárosképzéséről, Dr. Haraszty Gyula szinvonalas tanulmányában. Az évkönyvet az NDK-beli Dr. A. Kasbohm előadása zárja, amely a tároló könyvtárak problematikájával, és a ritkán használt irodalom meghatározásának kritériumaival foglalkozik. +)

Az évkönyv végül is reális képet ad a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1974. évi munkájáról, a megoldatlan feladatokról csakugy, mint a kiemelkedő eredményekről.

A kötet anyaga is azt tanusitja, hogy az egyesület mindinkább jelentős társadalmi tényezőjévé válik könyvtári életünknek. Ez azonban nagyobb felelősséget, több feladatot is ró a szerkesztőkre. Ugy véljük, hogy még nem alakult ki az évkönyv végleges profilja. Ez a kezdeti technikai nehézségeken tul - nyomdai kapacitási problémák, terjedelem, stb. - talán azzal is magyarázható, hogy még nem sikerült szélesebb szerzőgárdát a szerkesztők célkitüzéseinek a szolgálatába állitani. A közreadott anyagok

---

+) Megjegyezzük, hogy lapunk a szerzőtől e tárgyban két közleményt is publikált: az 1973. 4. számban a "Zentralblatt für Bibliothekswesen"-ben megjelent cikkének tömöritvényét, az 1975. 1. számban pedig a lapunk számára irt eredeti cikkét. ("A kevéssé használt irodalom és a tárolókönyvtár"). - Szerk.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbizásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kiválasztását olykor esetlegesnek éreztük. Az egyes szekciók tevékenységéről viszonylag keveset olvashatunk. Ezért is véljük jogosnak azt a kívánságot, hogy a szerkesztés használja ki jobban az évkönyv müfaji adottságaiban rejlő lehetőségeket és adjon sokszinübb, gazdagabb képet a MKE tevékenységéről.

BAGI János

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

C O N T E N T S

SALLAI István

BUILDING PROBLEMS OF UNIVERSITY AND COLLEGE LIBRARIES. - After having presented the general survey of Hungarian university and college libraries the author outlines those basic principles and building guide lines which must be considered when building or extending the libraries of higher educational institutions. General data of modular buildings; personal norms; standards for holding and storage; norms for readers accommodation and of working places for researchers; area claims for information, lending and other functional districts. 465-478.p.

DOMOKOS Miklósné

MODELLING OF AN INFORMATION SYSTEM BY MEANS OF A NETWORK PLANNING PROCESS. - General description of network planning; planning of the process consisting of definite units of time; the concept of the critical path; the earliest termination and the latest starting period; schedule graphs including decision-demanding events. 479-488.p.

LENGYEL Gézáné - MAGDA András

EXPERIENCES OF INTERLIBRARY LOAN IN A COUNTY LIBRARY. - An assessment carried out by the VERSEGHY Ferenc County Library at Szolnok on the basis of interlibrary loan data during the first six month of 1975: Compliance with requests, their division by subject specialization, year of publication; break-down by publication types and languages; who are requesting and what ? The article is supplemented by seven tables. 488-503.p.

I N L A N D I S H P A N O R A M A

B. NAGY Ernő

THE STATE OF COLLEGE LIBRARIES AND THE OPPORTUNITIES FOR THEIR DEVELOPMENT. - The Library Department of the Ministry of Culture set up the Council of College Library Directors. The lecture

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

given at the first meeting of this Council was the basis of present article. The system of tasks, subject specialization of college libraries; interlibrary cooperation - college libraries, library groups and data, possibilities of the territorial cooperation; library organization in colleges; present tasks of college libraries. 504-511.p.

BILLÉDI Ferencné

THE MOST IMPORTANT LINK: THE LOCAL INFORMATION SYSTEM. - Model of the information sytem in an agricultural workshop: organizational matters; scope of activiies and personal conditions in an information department. 512-516.p.

POLGÁR Ernő

REPERTORY OF REPORTS COVERING LIBRARY STUDY TOURS ABROAD. - The compiler registers solely on the basis of published materials those study tour reports of librarians who, in the first place, do not belong to the Ministry of Culture. 516-521.p.

C H R O N I C L E

OUR BEARERS OF THE SZABÓ ERVIN COMMEMORATIVE MEDAL. 1972-1976. - Bearers of this great professional order decorated this year for the fifth time. Break-down by their working place and appointment. 522-524.p.

O U T L O O K

STATUTE ON THE ESTABLISHMENT OF A STATE INTER-DEPARTMENTAL LIBRARY COMMITTEE BY THE SOVIET MINISTRY OF CULTURE. - This article entitled "Polozhenie o Gosudarstvennoj mezhvedomstvennoj bibliotechnoj komissii pri Ministerstve kul'tury SSSR", published in Bibliotekar, 1976. 2.No. 45.p. translated by KÖVENDI Dénes. 525-526.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

GUTH, Miroslav

THE TASKS OF THE CZECHOSLOVAK CENTRAL SCIENTIFIC TECHNICAL AND ECONOMICAL INFORMATION CENTRE DURING THE PERIOD OF THE SIXTH FIVE-YEAR-PLAN. - The article, entitled "Ukoly UVTEI v sesté petiletce, published in Technicka Knihovna, 1976. 1.No. 1-5.p. was summarized by TARR Lászlóné 527-530.p.

FOSKETT, D.

SURVEY OF TRAINING PROGRAMMES IN INFORMATION AND LIBRARY SCIENCE. - Published in UNESCO Bulletin for Libraries, 1975. 1.No. 23-32.p. summarized by VADÁSZ Ferencné. 531-534.p.

DODD, James B.

INFORMATION BROKERS. - The article published in Special Libraries, 1976. May/June, 243-249.p. summarized by SÁRDY Péter. 535-541.p.

SAPIRO, É.L.

THE MUTUAL RELATIONSHIP BETWEEN THE FORMAL AND INFORMAL COMMUNICATION. - The article entitled "O vzaimodopolnjaemosti formalnyh i neformal'nyh komunikacij", published in Nauchno-Techniches-kaja Informacija 1976. Ser.1. 3.No. 3-6.p. was summarized by BUZA Domonkos. 541-544.p.

HAKONSEN, Grethe - PLATEN, Trine Kolderup - HOLTER, Arne M.

THREE VILLAGE LIBRARIES FULFILING THE ROLE OF CULTURAL CENTRE. - The article entitled "Three cultural centres", published in Scandinavian Public Library Quarterly, 1975. 8.Vol. 1.No. 36-42.p. was summarized by BORSÁNYI Ferenc. 545-548.p.

CLAIR, Guy St.

THE ONE-PERSON LIBRARY. - The article published in Special Libraries, 1976. May/June, 233-238.p. was summarized by BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta. 548-551.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

BROWN, Eileen

WAR DAMAGE, 1939-1945, AND POST-WAR RECONSTRUCTION IN LIBRARIES OF THE FEDERAL GERMAN REPUBLIC AND ENGLAND: A COMPARISON. - The article published in Journal of Librarianship, 7 (4) October 1975. 288-308.p. was summarized by TÖRÖK Sára. 551.554.p.

HAVERLING, Sven-G.

TECHNICAL ASPECTS OF THE PRESERVATION OF ARCHIVAL SECURITY MICROFILM. - The article published in UNESCO Bulletin for Libraries, 1975. 2.No. 68-74.p. was summarized by PÉTERVÁRI László Béla. 555-559.p.

R E V I E W S

Hungarian economical literature. 1973. Special bibliography. Rev. by FÖLDI Tamás 560-563.p.

Year-book of the National Széchenyi Library. 1972. Rev. by MOHOR Jenő 563-565.p.

Social scientific manuals. National Accessioning List. Rev. by SONNEVEND Péter 565-568.p.

Book and Library. X. Yearbook of Kossuth Lajos University in Debrecen. Rev. by VÉRTESY Miklós 568-570.p.

Yearbook of the Association of Hungarian Librarians. 1974. Rev. by BAGI János 570-572.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

I N H A L T

SALLAI István

BAUPROBLEME DER UNIVERSITÄTS - UND HOCHSCHULBIBLIOTHEKEN. - Nach einer kurzen Darstellung des Lageberichtes in den ungarischen Universitäts- und Hochschulbibliotheken schildert der Verfasser jene Grundprinzipien und Baurichtlinien, welche man beim Bau oder Erweiterung solcher Bibliotheken in Betracht ziehen muss. Die allgemeinen Daten des Modulgebäudes: Personalnormen, Bestands- und Magazinierungsnormen; Normen für die Unterbringung der Leser und der Arbeitsplätze für Forscher; Raumansprüche der Informationsarbeit, der Ausleihe wie auch sónstiger funktionellen Flächen, usw, 465-478.p.

DOMOKOS Miklósné

MODELLIERUNG DES INFORMATIONSSYSTEMS MIT HILFE VON NETZPLAN-VERFAHREN. - Allgemeine Darstellung der Netzplanung; Planung eines Verfahrens bestehend aus voraus bestimmten Zeiteinheiten, der Begriff des kritischen Weges; der früheste Abschliessungs- und der späteste Anfangstermin; Programmgraphs enthaltend Entscheidung beanspruchende Begebenheiten. 479-488.p.

LENGYEL Gézáné - MAGDA András

ERFAHRUNGEN DES AUSWÄRTIGEN LEIHVERKEHRS IN EINER KOMITATS-BIBLIOTHEK. - Abschätzung des, in der ersten Hälfte des Jahres 1975 durchgeführten auswärtigen Leihverkehrs, aufgrund der Ausleihdaten, verfertigt in der Verseghy Ferenc Komitatsbibliothek in Szolnok: Erfüllung der Ansuchen, ihrer Teilung den Sondersammelschwerpunkten, Jahr der veröffentlichten Publikationstypen und Teilung nach Sprachen gemäss, wer verlangt und was. Sieben Tabellen ergänzen den Aufsatz. 488-503.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

I N L Ä N D I S C H E S P A N O R A M A

B. NAGY Ernő

DIE LAGE DER HOCHSCHULBIBLIOTHEKEN UND IHRE ENTWICKLUNGSMÖGLICHKEITEN. - Die Bibliotheksabteilung des Ministeriums für Kultur bildete den Rat der Bibliotheksleiter an Hochschulen. Der Vortrag an der ersten Sitzung des Rates bildete den Grund des vorliegenden Artikels. Aufgabensystem, Sammelschwerpunktplan der Hochschulbibliotheken; auswärtiger Leihverkehr - die Hochschulbibliotheken, Bibliotheksgruppen und Daten, Möglichkeiten der territorialen Zusammenarbeit; bibliothekarische Organisation in der Hochschule, gegenwärtige Aufgaben der Hochschulbibliotheken. 504-511.p.

BILLÉDI Ferencné

DAS WICHTIGSTE KETTENGLIED: DIE ÖRTLICHE INFORMATIONSORGANISATION. - Das Modell der Informationsorganisation in den landwirtschaftlichen Betrieben: Organisationsfragen; Tätigkeitskreis, Personalbedingungen in den Informationsabteilungen. 512-516.p.

POLGÁR Ernő

REPERTORIUM DER AUSLÄNDISCHEN STUDIENREISEBERICHTE AUF DEM GEBIET DES BIBLIOTHEKSWESENS. - Der Artikel registriert in der ersten Reihe jene Studienreiseberichte - ausschliesslich nur aufgrund der veröffentlichten Materialien - welche nicht unter der Leitung des Ministeriums für Kultur gehören. 516-521.p.

C H R O N I K

UNSERE TRÄGER DER SZABÓ ERVIN ERINNERUNGSMEDAILLE 1972-1976. - In laufendem Jahr wurde diese hohe berufliche Auszeichnung das fünftemal zugeteilt. Die Träger dieser Auszeichnung werden hier angeführt nach ihren Arbeitsplätzen und Einteilungen. 522-524.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

VERORDNUNG ÜBER DIE GRÜNDUNG EINES STAATLICHEN INTERMINISTERIELLEN BIBLIOTHEKSAUSSCHUSSES BEIM SOWJETISCHEN MINISTERIUM FÜR KULTUR. - Das Dokument betitelt "Polozhenie o Gosudarstvennoj mezhvedomstvennoj bibliotechnoj komissii pri Ministertstve kul'tury SSSR, veröffentlicht in Bibliotekar, 1976. 2.No. 45 p. wurde von KÖVENDI Dénes übersetzt. 525-526.p.

GUTH, Miroslav

DIE AUFGABEN DER TSCHECHOSLOWAKISCHEN ZENTRALEN WISSENSCHAFTLICH-TECHNISCHEN UND WIRTSCHAFTLICHEN INFORMATIONSZENTRALE IM LAUFE DES 6. FÜNFJAHRPLANES. - Der Artikel betitelt "Ukoly UVTEI v sesté petiletce", veröffentlicht in Technicka Knihovna, 1976. 1.No. 1-5.p. wurde von TARR Lászlóné zusammengefasst. 527-530.p.

FOSKETT, D.

EIN ÜBERLICK DES STUDIENPLANES AUF DEM GEBIETE DER INFORMATIONS- UND BIBLIOTHEKSWISSENSCHAFTLICHEN AUSBILDUNG. - Der Artikel, betitelt "Survey of training programmes in information and library science" veröffentlicht in UNESCO Bulletin for Libraries, 1975. 1.No. 23-32.p. wurde von VADÁSZ Ferencné zusammengefasst. 531-534.p.

DODD, James B.

INFORMATIONSVERMITTLER. - Der Artikel betitelt "Information brokers", veröffentlicht in Special Libraries, 1976. Mai/Juni, 243-249.p. wurde von SÁRDY Péter zusammengefasst. 535-541.p.

SAPIRO, É.L.

ÜBER DIE AUSLEIHVERBINDUNG DER FORMELLEN UND INFORMELLEN KOMMUNIKATION. - Der Artikel, betitelt "O vzaimodoponjaemosti formalnüh i neformalnüh komunikacii", veröffentlicht in Nauchno-Technicheskaja Informacija, 1976. Ser.1. 3.No. 3-6.p. wurde von BUZA Domonkos zusammengefasst. 541-544.p.

HÅKONSEN, Grethe - FLATEN, Trine Kolderup - HOLTER, Arne M.

DREI, DIE ROLLE VON KULTURZENTRALEN ERFÜLLENDEN GEMEINDEBIBLIOTHEKEN. - Der Artikel betitelt "Three cultural centres" veröffentlicht in Scandinavian Public Library Quarterly, 8. vol. 1975. 1.No. 36-42.p. wurde von BORSÁNYI Ferenc zusammengefasst. 545-548.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

CLAIR, Guy St.

EINMANNBIBLIOTHEK. -Der Artikel betitelt "The one-person library", veröffentlicht in Special Libraries, 1976. Mai/Juni, 233-238.p. wurde von BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta zusammengefasst. 548-551.p.

BROWN, Eileen

KRIEGSSCHADEN 1939-1945, NACHKRIEGSREKONSTRUKTION IN DEN BIBLIOTHEKEN DER DEUTSCHEN BUNDESREPUBLIK UND GROSSBRITANNIEN: EINE VEGLEICHUNG. - Der Artikel betitelt "War damage, 1939-1945, and post-war reconstruction in libraries of the Federal German Republic and England: a comparison", veröffentlicht in Journal of Librarianship 77 4 October 1975, 288-3o8.p. wurde von Török Sára zusammengefasst. 551-554.p.

HAVERLING, Sven-G.

TECHNISCHE FRAGEN DER AUFBEWAHRUNG VON MIKROFILMEN. - Der Artikel betitelt "Technical aspects of the preservation of archival (security) microfilm", veröffentlicht in UNESCO Bulletin for Libraries, 1975. 2.No. 68-74.p. wurde von PÉTERVÁRI László Béla zusammengefasst 555-559.p.

R E Z E N S I O N E N

Ungarische volkswirtschaftliche Literatur. 1973. Fachbibliographie. (Rez. FÖLDI Tamás) 560-563.p.

Jahrbuch der Széchenyi Nationalbibliothek, 1972. (Rez. MOHOR Jenő) 563-565.p.

Ausländische Sozialwissenschaftliche Handbücher. Nationale Zugangsliste. (Rez. SONNEVEND Péter) 565-568.p.

Buch und Bibliothek X. Jahrbuch der Kossuth Lajos Wissenschaftlichen Universitätsbibliothek (Rez. VÉRTESY Miklós) 568-570.p.

Jahrbuch des Vereins Ungarischer Bibliothekare, 1974. (Rez. BAGI János) 570-572.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

С О Д Е Р Ж А Н И Е

ШАЛЛАИ Иштван

ВОПРОСЫ СТРОИТЕЛЬСТВА ЗДАНИЙ ВУЗОВСКИХ БИБЛИОТЕК. - Автор на основании краткого изложения состояния вузовских библиотек очерчивает те принципы и директивы, которые нужно принять вовнимание в случае строительства или перестроительства библиотечных зданий венгерских высших учебных заведений. Общие данные модулярного здания; нормы персонала, нормы фонда и хранилища; нормы помещений для читателей и помещений для научно-исследовательской работы; нужная площадь для информационной работы и для абонемента, и для остальных функциональных площадей.

стр. 465-478.

ДОМОКОШ Миклошнэ

МОДЕЛИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ ПРИ ПОМОЩИ СЕТЕВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ. - Общее изложение сетевого планирования; планирование процесса с определенными часовыми единицами; понятие критической пути; момент самого раннего выполнения и самого последнего начала; программные графы, содержащие события, требующие решения.

стр. 479-488.

ЛЕНДЬЕЛ Гэзанэ - МАГДА Андраш

ОПЫТЫ С МЕЖДУБИБЛИОТЕЧНЫМ АБОНЕМЕНТОМ В ОДНОЙ ОБЛАСТНОЙ БИБЛИОТЕКЕ. - Исследование междубиблиотечного абонемента на основании данных первого полугодия 1975 г. в Областной библиотеке г. Солнок. Удовлетворенные запросы; распределение запросов по профилю, году издания, по типу издания и по языкам; кто и что просил. Статью дополняют 7 таблиц.

стр. 488-503.

Б И Б Л И О Т Е Ч Н А Я Ж И З Н Ь С Т Р А Н Ы

Б. НАДЬ Эрнё

СОСТОЯНИЕ И ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ БИБЛИОТЕК ИНСТИТУТОВ. - Библиотечный отдел Министерства культуры ВНР организовал Совет заведующих библиотеками институтов. Основой для статьи послужил доклад, прочитанный на первом заседании совета. Система задач, профиль библиотек институтов. Междубиблиотечное сотрудничество - библиотеки институтов, группа библиотек, данные библиотек, воз-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

можности территориального сотрудничества. Библиотечная структура института. Настоящие задачи библиотек институтов.

стр. 504-511.

БИЛЛЕДИ Ференцнэ

САМОЕ ВАЖНОЕ ЗВЕНО - МЕСТНАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ. - Модель информационной организации в сельскохозяйственном предприятии: организационные вопросы; круг деятельности информационного отделения, личные условия.

стр. 512-516.

ПОЛГАР Эрнё

РЕПЕРТОРИЙ ОТЧЕТОВ О ЗАГРАНИЧНЫХ БИБЛИОТЕЧНЫХ КОМАНДИРОВКАХ. - Составитель исключительно на основании опубликованных материалов регистрирует отчеты о командировках сотрудников библиотек, не входящих в систему министерства культуры.

стр. 516-521.

Х Р О Н И К А

БИБЛИОТЕКАРИ НАГРАЖДЕНЫ В 1972-1976 гг. МЕДАЛЬЮ "ЭРВИНА САБО". - Рабочее место и должность владельцев в настоящем году уже пятый раз присужденного высокого профессионального награждения.

стр. 522-524.

Н О В О Е З А Р У Б Е Ж О М

ПОЛОЖЕНИЕ О ГОСУДАРСТВЕННОЙ МЕЖВЕДОМСТВЕННОЙ БИБЛИОТЕЧНОЙ КОМИССИИ ПРИ МИНИСТЕРСТВЕ КУЛЬТУРЫ СССР. - Перевод документа, опубликованного в журнале "Библиотекарь" от 1976 г. №2. (Перев.: КЁВЕНДИ Дёнеш)

стр. 525-526.

ГУТ, Мирослав

ЗАДАЧИ ЧЕХОСЛОВАЦКОГО НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО И ЭКОНОМИЧЕСКОГО ИНФОРМАЦИОННОГО ЦЕНТРА В ШЕСТОЙ ПЯТИЛЕТКЕ. - Суммирование статьи, опубликованной в журнале "Technicka Knihovna" от 1976 г. №1. (Сумм.: ТАРР Ласлонэ)

стр. 527-530.

ФОСКЕТ, Д.

ОБЗОР УЧЕБНЫХ ПЛАНОВ ПОДГОТОВКИ ИНФОРМАЦИОННЫХ И БИБЛИОТЕЧНЫХ РАБОТНИКОВ. - Суммирование статьи, опубликованной в журнале "UNESCO Bulletin for Libraries" от 1975 г. №1. (Сумм.: ВАДАС Ференцнэ)

стр. 531-534.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ДОДД, Джемс Б.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ АГЕНТЫ. - Суммирование статьи, опубликованной в журнале "Special Libraries" от 1976 г. май/июнь. (Сумм.: ШАРДИ Петер)

стр. 535-541.

ШАПИРО, Э.Л.

О ВЗАИМОДОПОЛНЯЕМОСТИ ФОРМАЛЬНЫХ И НЕФОРМАЛЬНЫХ КОММУНИКАЦИЙ. - Суммирование статьи, опубликованной в журнале "Научно-техническая информация" от 1976 г. Серия 1. №3. (Сумм.: БУЗА Домонкош)

стр. 541-544.

ХАКОНСЕН, Грете - ФЛАТЕН, Трине Колдеруп - ХОЛТЕР, Арне М.

ТРИ СЕЛЬСКИЕ БИБЛИОТЕКИ, ВЫПОЛНЯЮЩИЕ РОЛЬ КУЛЬТУРНЫХ ЦЕНТРОВ. - Суммирование статьи, опубликованной в журнале "Scandinavian Public Library Quarterly" от 1975 г. №1. (Сумм.: БОРШАНИ Ференц)

стр. 545-548.

КЛЕР, Гай Ст.

ОДНОЛИЧНАЯ БИБЛИОТЕКА. - Суммирование статьи, опубликованной в журнале "Special Libraries" от 1976 г. май/июнь. (Сумм.: БОБОКНЭ БЕЛАНЬИ Беата)

стр. 548-551.

БРАУН, Айлин

ВОЕННЫЕ УЩЕРБЫ 1939-1945 гг., ПОСЛЕВОЕННАЯ РЕКОНСТРУКЦИЯ В БИБЛИОТЕКАХ ГФР И АНГЛИИ: СРАВНЕНИЕ. - Суммирование статьи, опубликованной в журнале "Journal of Librarianship" от 1975 г. октябрь. (Сумм.: ТЁРЁК Шара)

стр. 551-554.

ХАВЕРЛИНГ, Свен Г.

ТЕХНИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ОХРАНЫ АРХИВАЛЬНЫХ МИКРОФИЛЬМОВ. - Суммирование статьи, опубликованной в журнале "UNESCO Bulletin for Libraries" от 1975 г. №2. (Сумм.: ПЕТЕРВАРИ Ласло Бэла)

стр. 555-559.

О Б З О Р

Венгерская экономическая литература 1973 г. Специальная библиография. (Рец.: ФЁЛДИ Тамаш) стр. 560-563.

Ежегодник Государственной библиотеки имени Сечени от 1972. г. (Рец.: МОГОР Енё) стр. 563-565.

Заграничные справочники по общественным наукам. Государственный каталог новых поступлений. (Рец.: ЗОННЕВЕНД Петер) стр. 565-568.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Книга и Библиотека. т.10. Ежегодник Университетской библиотеки имени Лайоша Кошут г. Дебрецен. (Рец.: ВЕРТЕШИ Миклош)
стр. 568-570.

Ежегодник Общества венгерских библиотекарей, 1974 г. (Рец.: БАГИ Янош)
стр. 570-572.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ára: 15,— Ft

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

TARTALOMJEGYZÉK

22. évfolyam

1976

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ÉVI TARTALOMJEGYZÉK

22. évfolyam
1976.

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁS TUDOMÁNYI KUTATÁS

1. Helyismereti tevékenység, helyismereti kutatások (VAJDA Kornél) 232-236. p.

2. Könyv-, könyvtár-, levéltár- és tájékoztatástudományi kutatások 1975/76. (PINTÉR Márta) 379-385. p.

3. A könyvtári kutatások debreceni mühelye 1950-1975. (CSÜRY István) 9- 24. p.

4. A könyvtárügy középtávu kutatási terve (1976-1980) 219-231. p.

5. Mit adhat a könyvtárhasználókra vonatkozó kutatás a könyvtártannak? (WIEGAND, Dietmar; töm.: KATSÁNYI Sándor) 298-299. p.

ld. még: 28. tétel

A KÖNYVTÁRÜGY ÉS IRÁNYITÁSA

6. Az egységes könyvtári rendszer tervezése és prognosztizálása Szlovákiában (KOLÁROVÁ, Helena; töm.: TARR Lászlóné) 393-395. p.

7. Rendelet Állami Tárcaközi Könyvtári Bizottság létesitéséről a Szovjetunió Kulturális Minisztériuma mellett (ford. KÖVENDI Dénes) 522-524. p.

ld. még: 11, 65, 74. tétel

KÖNYVTÁRI SZERVEZETEK, KONGRESSZUSOK

8. A KMK tevékenysége 1975-ben (PAPP István) 266-272. p.

9. A muzeumi könyvtárak és a társadalomtudományi információs rendszer. (Gondolatok a muzeumi könyvtárosok második konferenciája után) (KÁROLYI Ágnes) 260-265. p.

10. Nemzetközi konferencia az időszaki kiadványok szabványos bibliográfiai leirásáról. (Párizs, 1975. okt. 21-22.) (SZILVÁSSY Zoltánné) 144-146. p.

11. Nemzetközi könyvtárügyi konferencia Martinban (ford.: TARR Lászlóné) 274-277. p.

12.12. Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1975. évi müködése. (MOHOR Jenő) 273. p.

ld. még: 41, 53, 57, 93. tétel

EGYÜTTMÜKÖDÉS

13. Könyvtári kapcsolatok Szombathely és Muraszombat között (TAKÁCS Miklós) 372-375. p.

14. A könyvtárközi kölcsönzés tapasztalatai egy megyei könyvtárban (LENGYEL Gézáné - MAGDA András) 488-503. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TANULMÁNYUT

15. Könyvtári tanulmányut Franciaországban (CSÜRY István) 146-151. p.

16. Külföldi könyvtári tanulmányuti beszámolók repertóriuma 1970-1975 (POLGÁR Ernő) 516-521. p.

KÖNYVTÁROSKÉPZÉS, KÖNYVTÁROSHIVATÁS

17. A könyvtár- és tájékoztatástudomány oktatása és a tudományos kutatás (VICKERY, B.C.; töm.: PÁLVÖLGYI Endre) 400-403. p.

18. A könyvtárosképzés Kelet-Afrikában. A Kelet-Afrikai Könyvtárosképző Iskola (ABIDI, S.A.H.; töm.: TÖRÖK Sára) 168-172. p.

19. 50 éves Romániában a felsőfoku könyvtártudományi oktatás (DIMA-DRAGAN, Corneliu; ford.: KÖVENDI Dénes) 152-155. p.

20. Rubakin Észak-Londonban, avagy hogyan kerül az olvasó a tananyagba? (Egy nap az északlondoni politechnikum könyvtárosiskolájában) (KAMARÁS István) 161-168. p.

21. A tájékoztatás- és könyvtártudományi képzés tanterveinek áttekintése (FOSKETT, D.; töm.: VADÁSZ Ferencné) 531-534. p.

22. A tájékoztatási dolgozók képzése Japánban (HAVELKA, Frantisek; töm.: TARR Lászlóné) 403-408. p.

23. Tapasztalatok az amerikai könyvtárosképzés köréből (KOVÁCS Ilona) 156-161. p.

VEZETÉS

24. A jelenleg használatos könyvtári eljárások elemzése és értékelése (HEINRITZ, Fred. J.) 349-354. p.

25. Statisztikai eszközök a könyvtárak vezetésében (CHOLNOKY Győző) 237-240. p.

ld. még: 61. tétel

KÖNYV- ÉS KÖNYVTÁRTÖRTÉNET

26. Egyiptom, Szíria és az Arab Liga könyvtárának helyzete és modern törekvései (ABDULWAHAB, Khair) 425-433. p.

27. Az 1939-1945-ös háborus károk, a háboru utáni rekonstrukció az NSzK és Anglia könyvtáraiban: összehasonlitás (BROWN, Eileen; töm.: TÖRÖK Sára) 551-554. p.

28. Régi hazai nyomtatványok kutatása külföldön (BORSA Gedeon) 93-97. p.

ld. még: 88. tétel

NEMZETI KÖNYVTÁR

29. A Könyvek Központi Katalógusa és funkciói Magyarországon (KONDOR Imréné) 256-260. p.

30. A nemzeti könyvtár szerepe és feladatai az európai országok könyvtári rendszereiben (KALAJDZSIEVA, K.; töm.: PINTÉR Márta) 125-131. p.

31. Az Országos Széchényi Könyvtár Nemzetközi Csereszolgálatának müködése (ELEKES Péter) 114-120. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ld. még: 26, 83, 95. tétel

TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁRAK

32. Az egyszemélyes könyvtár (CLAIR, Guy St.; töm.: BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta) 548-551. p.

33. Mértékletesség, technológia és munkamegosztás: szakkönyvtárak szemben a jövővel (GENNARO, Richard de; töm.: SÁRDY Péter) 396-400. p.

ld. még: 88. tétel

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK

34. Az ausztrál közművelődési könyvtárügy korszerüsitésének problémái (RICHARDSON, W.D. - REID, B. - VAUGHAN, J. - WATSON, C.S.; töm.: BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta) 277-284. p.

35. Egy megye központi könyvtári ellátásának hazai lehetőségei NDK-beli tapasztalatok alapján (HALÁSZ Béla) 361-366. p.

36. Három müvelődési központ szerepét betöltő községi könyvtár (HÅKONSEN, Grethe - FLATEN, Trine Kolderup - HOLTER, Arne M.; töm.: BORSÁNYI Ferenc) 545-548. p.

37. Az idős olvasók könyvtári ellátása (SZENTE Ferenc) 418-420. p.

38. A közös közművelődési-iskolai könyvtár - norvég specialitás? (GAMST, Ingunn - UGLAND, Lulle; töm.: VADÁSZ Ferencné) 416-418. p.

39. Megjegyzések megyei könyvtáraink irodalomkutatási tevékenységéhez (MOHOR Jenő) 35-41. p.

40. A norvég közművelődési könyvtárak ma. Az 1972. évi közmüvelődési könyvtári törvény eredményei (HAUGE, Magne; töm.: BORSÁNYI Ferenc) 413-416. p.

ld. még: 14, 79. tétel

EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI KÖNYVTÁRAK

41. Egyetemi és főiskolai könyvtáraink néhány problémája (a konferencia tükrében) (MOHOR Jenő) 251-255. p.

42. A főiskolai könyvtárak helyzete és fejlesztési lehetőségei (B. NAGY Ernő) 504-511. p.

43. A Szinház- és Filmmüvészeti Főiskola Könyvtárának peremlyukkártya rendszerei (KLEIN Róbert) 367-372. p.

44. A vidéki tudományegyetemi könyvtárak szerepe városuk könyvellátásában (NÉMETH Zsófia) 338-348.p.

ld. még: 55, 90, 99. tétel

OSZTÁLYOZÁS, KATALOGIZÁLÁS

45. A cédulakatalógusok jövője (ism.: FARAGÓ Lászlóné) 354-360. p.

46. A könyvtári dokumentumtipusok bibliográfiai leirására szolgáló egységes keretszerkezet: az ISBD(G) (SZILVÁSSY Zoltánné) 240-245. p.

47. A központi retrospektiv folyóirat-kötetkatalógus növekvő jelentősége az orvostudomány területén (ZALLÁR Andor - VÁSÁRHELYINÉ DE RIVÓ Márta) 122-124. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

48. Mikor érdemes? A kémiai és vegyipari gépesitett folyóirat-jegyzék előkészitésének tapasztalataiból (DÖMÖTÖR Lajosné) 386-388. p.

ld. még: 10, 59, 60, 84, 85, 86, 94, 100. tétel

ÁLLOMÁNY ELEMZÉSE, GYARAPITÁSA, TÁROLÁSA

49. A könyvtári kölcsönzési szerzői jogdijak rendezése az NSzK-ban (DÖRFFELDT, Siegfried; töm.: FARKAS László) 421-423. p.

50. Kurrens külföldi periodikumok a hazai néprajzkutatásban és a tudományági szakkönyvtárakban (Sz. NAGY Lajos) 97-113. p.

51. Zene és képzőmüvészet az általános gyüjtőkörü könyvtárakban (töm.: GYIMES Ferenc) 177-181. p.

ld. még: 56. tétel

ÁLLOMÁNYVÉDELEM

52. Az archivális mikrofilmek megóvásának technikai kérdései (HAVERLING, Sven-G.; töm.: PÉTERVÁRI László Béla) 555-559. p.

53. Restaurátorok találkozója Velencében (KASTALY Beatrix) 389-392. p.

54. Védőberendezés könyvek lopása ellen (ism.: TÖRÖK Sára) 299-300. p.

KÖNYVTÁRÉPITÉS, BERENDEZÉS

55. Egyetemi és főiskolai könyvtárak épitési kérdései (SALLAI István) 465-478. p.

56. Könyvraktárak méretezése (URBÁN László) 51-65. p.

57. Könyvtárépitési konferencia Finnországban (PAPP István) 186-189. p.

58. Kreativitás, bátor kisérletezés (KLINGEREN, Frank van; töm.: URBÁN László) 291-293. p.

GÉPESITÉS

59. ETO-jelezetek számitógépes rendezése (PETHES István - TOLNAI György - TURCSÁNYI Tamás - VARGA Jánosné) 66-87. p.

60. A formátum-tervezés elvei, (AVRAM, Henriette D. - RATHER, Lucia J.; - töm.: NÉRAY Judit) 88-92. p.

61. Könyvtári müveletek számitógépes szimulációs modellje (THOMAS, Pauline A. - ROBERTSON, Stephen E.; töm.: SÁRDY Péter) 181-186. p.

ld. még: 43, 48, 54, 78, 86, 97. tétel

OLVASÁS- ÉS IGÉNY-KUTATÁS

62. A könyvtárosok és a modern novellák (Meditálás 7 táblázat felett) (FOGARASSY Miklós - KAMARÁS István) 41-51. p.

63. A tájékozódás lélektana. A tájékoztató szolgálat és az informálódás, illetve az önálló megismerés fogalma (MC FADYEN, Don; töm.: NAGY Attila) 172-177. p.

ld. még: 5, 20, 89, 92, 98. tétel

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbizásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁR- ÉS IRODALOM-PROPAGANDA

64. A kiállítási könyvpropaganda módszerei és lehetőségei (ZÖLD Ferenc) 245-250. p.

ld. még: 96. tétel

TÁJÉKOZTATÁS

65. Az amerikai tájékoztatásügy hatékonyabbá tételének uj koncepciója (töm.: SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa) 284-287. p.

66. A csehszlovák Központi Tudományos Müszaki és Gazdasági Tájékoztatási Központ feladatai a hatodik ötéves tervben (GUTH, Miroslav; töm.: TARR Lászlóné) 527-530. p.

67. Egynyelvü információkereső tézaurusz. A Nemzetközi Tudományos és Müszaki Információs Központ normativ-müszaki előirása (ford. KÖVENDI Dénes) 287-290. p.

68. A formális és informális kommunikáció kölcsönkapcsolatáról. (SAPIRO, É.L.; töm.: BUZA Domonkos) 541-544. p.

69. Hogyan becsülhetjük fel objektiven a jövő szakmai tájékoztatási rendszereinek funkcióit? (KUBÁTOVÁ, V. - TLUSTY, V. - FOGL, J.; töm.: FUTALA Tibor) 409-411. p.

70. Hogyan "dolgozik" a tájékoztatás? (KOROLEV, M.; töm.: SONNEVEND Péter) 140-143. p.

71. Információs rendszer modellezése hálótervezési eljárás segitségével (DOMOKOS Miklósné) 479-488. p.

72. Irodalomellátás a szakmai tájékoztató rendszerek tervezése szempontjából (töm.: SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa) 136-140. p.

73. A legfontosabb láncszem: a helyi információs szervezet (BILLÉDI Ferencné) 512-516. p.

74. A Német Szövetségi Köztársaság kormányának programja az információ és dokumentáció szinvonalának emelése érdekében (töm.: SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa) 131-136. p.

75. A nyelvszociológiai kutatók szakirodalmi ellátottsága (F. MÁNDI Ildikó) 375-379. p.

76. Szempontok a szakirodalmi tájékoztatás továbbfejlesztéséhez a magyar irodalomtudomány területén (Sz. NAGY Lajos) 325-337. p.

77. Tájékoztató ügynökök (DODD, James B.; töm.: SÁRDY Péter) 535-541. p.

78. Társadalomtudományi adattárak tárgy szerinti megközelitése (GERHAN, David - WALKER, Loretta; töm.: TÖRÖK Sára) 412-413. p.

ld. még 9, 33, 47, 50, 63, 87, 91, 94. tétel

KÜLÖNGYÜJTEMÉNYEK

79. Helyismereti kutatások a közmüvelődési könyvtárak zenei részlegeiben (SKALICZKI Józsefné) 121-122. p.

80. Kisérlet a helyismeret fogalmának meghatározására (BÉNYEI Miklós) 24-34. p.

ld. még 1, 85, 100. tétel

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SZEMÉLYI HIREK

81. Sebestyén Géza (1912-1976) (SALLAI István) 5-8. p.

82. Szabó Ervin-emlékérmeseink 1972-1976 522-524. p.

ISMERTETÉSEK

83. The British Library (ism.: KOVÁCS Ilona) 440-442. p.

84. Computers and the UDC (ism.: KÖVENDI Dénes) 190-191. p.

85. DAILY, Jay E.: Hangfelvételek katalogizálása. Problémák és lehetőségek (ism.: TÖRÖK Sára) 305-307. p.

86. The Exhange of Bibliographic Data and the MARC Format (ism.: TÖRÖK Sára) 442-447. p.

87. A finnugor népek irodalmának bibliográfiája (ism.: Sz. NAGY Lajos) 197-199. p.

88. HILLER István: Hazánk első szakkönyvtárának kialakulása (ism.: VÉRTESY Miklós) 192-193. p.

89. KANTOROVICS, Vladimir: Olvasói levelek (ism.: KAMARÁS István) 296-298. p.

90. Könyv és Könyvtár X. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve (ism.: VÉRTESY Miklós) 568-570. p.

91. Külföldi társadalomtudományi Kézikönyvek. Országos Gyarapodási Jegyzék (ism.: SONNEVEND Péter) 565-568. p.

92. LUCKHAM, Bryan: The library in society (ism.: KAMARÁS István) 434-439. p.

93. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyve, 1974. (ism.: BAGI János) 570-572. p.

94. Magyar közgazdasági irodalom, 1973. Szakbibliográfia (ism.: FÖLDI Tamás) 560-563. p.

95. Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1972. (ism.: MOHOR Jenő) 563-565. p.

96. Olvasótábori kis trakta ism.: DÁN Krisztina) 194-197. p.

97. SALMON, Stephen R.: Könyvtárgépesitési rendszerek (ism.: SÖVÉNYHÁZY Csilla) 301-303. p.

98. A szépirodalom olvasása az NDK-ban (ism.: KATSÁNYI Sándor) 294-295. p.

99. SZÖGI László: A budapesti Müszaki Egyetem levéltára (ism.: KISS Dezső) 303-305. p.

100. ÜTŐ Margit - KRUTZER Ferenc: Hanglemezkatalógus I. (ism.: GYIMES Ferenc) 437-439. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

NÉVMUTATÓ

(a szerzőknek, tömöritőknek, forditóknak, valamint az ismertetett müvek szerzőinek és ismertetőinek neve)

ABIDI, S.A.H. 168
ABDULWAHAB, K 425
AVRAM, H.D. 88

BAGI János 570
BÉNYEI Miklós 24
BILLÉDI Ferencné 512
BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta 277, 548

BORSA Gedeon 93
BORSÁNYI Ferenc 413, 545
BROWN, E. 651
BUZA Domonkos 541

CHOLNOKY Győző 237
CLAIR, G-St. 548
CSÜRY István 9, 146

DAILY, J. E. 305
DÁN Krisztina 194
DIMA-DRAGAN, C. 152
DODD, J. B. 535
DOMOKOS Miklósné 479
DÖMÖTÖR Lajosné 386
DÖRFFELDT, S. 421

ELEKES Péter 114

FARAGÓ Lászlóné 354
FARKAS László 421
FLATEN, T. K. 545
FOGARASSY Miklós 41
FOGL, J. 409
FOSKETT, D. 531
FÖLDI Tamás 560
FUTALA Tibor 409

GAMST, I. 416
GENNARO, R. de 396
GERHAN, D. 412
GUTH, M. 527
GYIMES Ferenc 177, 437

HALÁSZ Béla 361
HAUGE, M. 413
HAVELKA, F. 403
HAVERLING, S-G. 555
HÅKONSEN, G. 545
HEINRITZ, F. J. 349
HILLER István 192
HOLTER, A. M. 545

KALAJDZSIEVA, K. 124
KAMARÁS István 41, 161, 296, 434
KANTOROVICS, V. 296
KÁROLYI Ágnes 260
KASTALY Beatrix 389
KATSÁNYI Sándor 294, 298
KISS Dezső 303
KLEIN Róbert 367
KLINGEREN, F. van 291
KOLÁROVÁ, H. 393
KONDOR Imréné 256
KOROLEV 140

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KOVÁCS Ilona 156, 440
KÖVENDI Dénes 152, 190, 287, 525
KRUTZER Ferenc 437
KUBÁTOVÁ, V. 409

LENGYEL Gézáné 488
LUCKHAM, B. 434

MAGDA András 488
MÁNDI Ildikó, F. 375
MC FADYEN, D. 172
MOHOR Jenő 25, 251, 273, 563

NAGY Attila 172
NAGY Ernő, B. 504
NAGY Lajos, Sz. 97, 197, 325
NÉMETH Zsófia 338
NÉRAY Judit 88

PÁLVÖLGYI Endre 400
PAPP István 186, 266
PÉTERVÁRI László Béla 555
PETHES Iván 65
PINTÉR Márta 124, 379
POLGÁR Ernő 516

RATHER, L. J. 88
REID, B. 277
RICHARDSON, W. D. 277
ROBERTSON, S. E. 181

SALLAI István 5, 465
SALMON, S. R. 301
SAPIRO, É. L. 541
SÁRDY Péter 181, 396, 535
SKALICZKI Józsefné 121
SONNEVEND Péter 140, 565
SÖVÉNYHÁZY Csilla 301

SZENTE Ferenc 418
SZILVÁSSY Zoltánné 144, 240
SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa 130, 136, 284
SZÖGI László 303

TAKÁCS Miklós 372
TARR Lászlóné 274, 393, 403, 527
THOMAS, P. A. 181
TLUSTY, V. 409
TOLNAI György 65
TÖRÖK Sára 168, 299, 305, 412, 442, 551
TURCSÁNYI Tamás 65

UGLAND, L. 416
URBÁN László 51, 291
ÜTŐ Margit 437

VADÁSZ Ferencné 416, 531
VAJDA Kornél 232
VARGA Jánosné 65
VÁSÁRHELYINÉ DE RIVÓ Márta 122
VAUGHAN, J. 277
VÉRTESSY Miklós 192, 568
VICKERY, B. C. 400
WALKER, L. 412
WATSON, C. S. 277
WIEGAND, D. 298

ZALLÁR Andor 122
ZÖLD Ferenc 245

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

5802-76 NPI

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban